ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

1971 / GEGUŽĖS - MAY / Nr. 5(29) $0.75

IŠEIVIJOS KULTŪRINĖ POLITIKA

TRŪKSTA IDĖJIŠKAI „PAVOJINGOS" TRADICIJOS

DR. VYTAUTO KAVOLIO PASISAKYMAS LITUANISTIKOS INSTITUTO SUVAŽIAVIMO SIMPOZIUME TEMA „IŠEIVIJOS KULTŪRINĖS POLITIKOS PROBLEMOS IR KRYPTIS"

I

Kokiomis sąlygomis etninės mažumos būna kūrybiškai gyvos?

1. Thorstain Veblen išaiškinimas, kodėl Europos žydai buvo tiek iškilūs įvairiose intelektualinio darbo srityse XIX a. galė ir XX a. pradžioje: jie buvo tarp dviejų ryškiai definuotų kultūrų ir nei su viena totaliai nesiidentifikavo.

Todėl: *„jis pasidaro intelektualinės ramybės ardytojas... intelektualinis piligrimas, keliautojas intelektualinėje niekieno žemėje, ieškąs naujos sustojimo vietos, toliau kelyje, kažkur už horizonto."*

2. Gene Kellogg analizė, kokiomis aplinkybėmis modernieji katalikai romanistai parašė savo geriausius veikalus:

„Prancūzijoje, Anglijoje ir Amerikoje geriausi katalikiški romanai buvo parašyti ne tada, kai katalikai laikėsi izoliacijos nuo likusios bendruomenės, bet tada, kai jie pradėjo kritiškai žvelgti į save pačius ir pastebėti savo pačių trūkumus. Šiandien, kai jie yra pasiekę sutapimo arba identifikacijos su sekuliarine bendruomene, jie jau neberašo reikšmingų veikalų."

Šių studijų pritaikymas lietuviškajai problematikai iškelia tokius klausimus: (1) ar mes ne per daug identifikuojamės su viena arba su kita kultūrine tradicija, — vyresnieji su viena, jaunesnieji su kita, — kad būtume pakankamai kūrybiški?, (2) ar mes ne per mažai turime kritiškumo savo pačių tradicijai, kad būtume pakankamai kūrybiški?, 3) ar nesame reikalingi savo tarpe daugiau *žydo intelektualo* tipo, apie kurį kalbėjo Veblen, ir *protestuojančio kataliko* tipo, apie kurį kalbėjo Kellogg?

II

Kokią kultūrinę politiką būtų galima pasiūlyti Lietuvių Bendruomenei, kad ji būtų kūrybiškai gyva ir savo potencialiems nariams dinamiškumu patraukli?

Reiktų išskirti du kultūrinės politikos aspektus: kūrybos skatinimą ir kultūros skleidimą.

1. Apie *kūrybos skatinimą* kalbant, pirmasis klausimas būtų: kokią kūrybą skatinti? Turint neribotus finansinius išteklius, būtų galima remti visą kompetentingai atliekamą kultūrinę kūrybą. Turint ribotus išteklius, iškyla klausimas, kokio pobūdžio kūrybą visų pirma skatinti.

Aš į šį klausimą atsakyčiau, pasiūlydamas du kriterijus: 1) ko lietuvių kultūroje labiausiai *trūksta*, 2) ko iš mūsų labiausiai *reikia* dabartinei Lietuvai (t. y., ko jie ten patys dar negali pasigaminti).

Mano nuomone, lietuvių kultūroje labiausiai trūksta radikalios, avangardinės, kritiškos, heretiškos, apskritai idėjiškai „pavojingos" tradicijos.

Savo istorijos tėkmėje lietuviai yra buvę *intelektualiai represuoti*, susirišę su žeme, su kasdienybe, su įpročiu, — ramūs ir sentimentaloki, neišlaisvinę savo pajėgumo utopinei minčiai ir nuo visų saugių dogmų ir savaime suprantamybių atpalaiduotai, *viską rizikuojančiai* vaizduotei.

Lietuvių intelektualinis pajėgumas dar nėra išjudinęs savitai konfrontacijai su pačiomis priekinėmis šiandieninio pasaulio įtampomis — tam keliavimui intelektualinėje niekieno žemėje, apie kurį kalbėjo Veblen. Šį intelektualinį savęs represavimą skatina ir sovietinė sistema Lietuvoje, ir konformistinė „generalinė linija" išeivijoje. Būtų daug laimėta, jei pavyktų atpalaiduoti lietuvių *intelektualinį agresyvumą*. Į šios tradicijos ugdymą aš tad ir siūlyčiau kreipti ypatingą dėmesį mūsų kultūrinėje politikoje.

Antrąjį klausimą — ko iš mūsų labiausiai reikia dabartinės Lietuvos kultūrai? — aš atsakyčiau dvejopai. Iš vienos pusės, reikia jų darbų *kritikos* ten, kur jie darbai vienašališki ir kur jie patys to vienašališkumo negali viešai iškelti. Iš kitos pusės, mes galėtume kurti tai, kas Lietuvoje būtų dar per daug *avangardiška*, ir bandyti tą avangardišką elementą, gimusį iš mūsų susidūrimo su pačiom priekinėm pažangaus pramoninio pasaulio vystymosi linijom, perduoti Lietuvai.

Bet kur šiandien mes dar galime būti Lietuvos atžvilgiu avangardiški, atstovauti tai, ko jie patys negali pasidaryti? Sovietinėje Lietuvoje jau seniai kuriama nebe vien „etnografinė" kultūra. (Struktūralizmo, vėliausios bangos humanitariniuose moksluose, pagrindinių veikalų bibliografijoje, neseniai Amerikoje pasirodžiusioje, yra ir vienas, prancūzų kalba rašytas, Tomo Venclovos straipsnis.) Literatūroje mes savo avangardinę poziciją Lietuvos atžvilgiu imame prarasti: prozoje — po S. Šaltenio, L. Jacinevičiaus ir J. Apučio — beveik visiškai, poezijoje turime gal dar du ar tris atvejus, kurie sovietinės Lietuvos poetams kai ką naujo atverstų, ir tik dramaturgijoje mūsų avangardas, iš išspausdintųjų veikalų sprendžiant, aiškiai pažangesnis. Geriausia literatūros kritika Lietuvoje neblogesnė, net vakarietiškuose šaltiniuose nemažiau išprususi, negu mūsiškė. Dailėje mes dar, atrodo, tebesame prieky: tapyboje labiau negu grafikoje. Bet avangardiškiausi mes galėtume būti socialiniuose moksluose ir idėjų kritikoje, kur Lietuvoje dar viešpatauja Viduramžiai — atrodo, tamsesni negu Leningrade. Į šią sritį todėl aš siūlyčiau atkreipti ypatingą dėmesį tuo motyvu, kad joje mes galėtume padaryti tai, ko Lietuvoje dar nėra įmanoma padaryti.

Faktiškai šiandieninis mūsų kultūrinės politikos stovis dažniausiai yra tiesiai priešingas tam, ką aš siūliau: užuot rėmus tai, ko mums labiausiai trūksta, remiame tai, ko mes ir taip daugiausia turime. Remiame lietuvių filosofijos apžvalginę istoriją, užuot substancialius filosofijos darbus. Remiame priešistorinių tyrinėjimų apžvalgas, — bet neremiame lietuviško absurdo teatro kūrimo. (Absurdai, kuriais pripildome savo scenas, — dar ne absurdo teatras.)

Nenuostabu, kad išeivijos kultūrinės veiklos tradicija, praradusi savo vidinę dialektinę įtampą, likusi be ryškiau apčiuopiamų alternatyvų, nebeprovokuoja vaizduotės, darosi vienodesnė, pilkesnė, nuobodesnė.

2. Antroji pagrindinė kultūrinės politikos sritis yra *kultūros skleidimas*, to, kas sukurta, perdavimas visuomenei. Šio uždavinio vykdymo problematika priklauso nuo publikos amžiaus. Žymi mūsų vyresnio amžiaus visuomenės dalis iš kultūrinės veiklos nelaukia nieko kito, kaip tik „lietuviško atsigaivinimo." Paprastai ją gaivina tai, į ką ji jau seniau buvo įpratusi. Jai įdomi ne kultūra, o jos pačios papročių konfirmacija. Mažiausiai ji rūpinasi tuo, kad iš mūsų patirties Vakarų pasaulyje gimtų *naujos* vertybės lietuvių kultūrai. Viskas šioje veiklos plotmėje remiasi ledine inercija: nei pati sistema keičiasi, nei kitiems ką naujo duoda. Tie vyresnio amžiaus žmonės, kurie į šią „koncepciją" neįtelpa, dažniausiai arba patys yra kūrybos bei kultūrinių profesijų žmonės, arba jie dalyvauja kultūriniuose sąjūdžiuose (apie kuriuos kiek vėliau).

Įdomesnė yra kultūros skleidimo į jaunąją kartą — jaunosios kartos *įkultūrinimo* — problematika. Šioje srityje įsidėmėtini du ligšiolinės praktikos aspektai. Pirma, daugiau kreipiama dėmesio į kiek galima platesnį kiekybinį jaunosios kartos sulietuvinimą, negu į gilesnį kokybinį pajėgesnių individų pasiekimą. Iš dalies šios tendencijos priežastis yra pats mūsų kultūrinės politikos išeivijoje pobūdis: *kultūrinė tradicija, vien ginanti save, netoleruojanti nieko jos atžvilgiu radikalaus, neprabyla į pačius pajėgiausius protus ir vaizduotes.* Manasis siūlymas ugdyti radikalųjį lietuviškosios kultūros variantą turėtų sustiprinti lietuviškos veiklos patrauklumą tiems, iš kurių kaip tik galima laukti daugiausia kūrybinio įnašo ateityje.

Antrasis ligšiolinės praktikos aspektas, apie kurį verta pagalvoti, yra tas, kad jaunąją kartą greit ir efektyviai sumobilizuoja praktinės *veiklos* uždaviniai, — — kaip tai parodė akcija dėl S. Kudirkos, — bet kad ji beveik visiškai nereaguoja į *idėjas*; kiekvienu atveju, žymiai mažiau, negu amerikiečiai studentai. Liudija tai ir ligšiolinė Jaunimo kongresų (buvusiojo ir ruošiamojo) patirtis.

Pavojus čia tas, kad akcijos projektai ateina ir praeina, žmonių entuziazmas užsidega ir išblėsta, bet tęstinumą veiklai suteikia idėjinis angažementas (arba, kitokio charakterio žmonėse, — idėjinis neramumas). Bet lietuvių išeivijoje, susidaro įspūdis, nėra idėjų, kurios jaunąją kartą arba užangažuotų arba išprovokuotų taip, kad negalėtum nurimti, prieš jas nepakovojęs. Ar čia naujosios kartos dvasinio pasyvumo kaltė, ar gal mūsų galvotojų, kad jų galvojimas nesuranda autentiško ryšio su tuo, kas šiandieniniam pasauly aktualu?

III

Keletas konkrečių pasiūlymų mūsų remiamos kultūrinės veiklos praplėtimui.

1. Vietoj premijų už jau atliktus darbus parūpinti kūrybingiems žmonėms kūrybines atostogas, kūrybines stipendijas, finansuoti jų studijines keliones, neišskiriant nė studijinių kelionių dabartinėn Lietuvon.

2. Skirstant lėšas subrendusiems kūrėjams, atkreipti ypatingą dėmesį į klausimą, ar jų planuojami darbai žada tai, ko ligi šiol lietuvių kultūroje trūko ir ko negalima padaryti sovietinėje Lietuvoje; ne vien laukti, kol kas į Lietuvių Fondą su savo projektu kreiptųsi, bet, bent kartais, ir *užsakyti* tai, kas šiems kriterijams atitinka.

3. Skirstant studijines stipendijas pajėgiems jaunosios kartos žmonėms, pasirūpinti ne vien tais, kurie rašo lituanistinėm temom, bet ir tais, kurie ryžtasi lietuviškai išnagrinėti kurį nors bendrinį, visuotinės reikšmės, šiandien aktualų intelektualinį klausimą.

4. Lietuviškai kultūrinei veiklai jaunojoje kartoje dažnai pritrūksta „kolek-

(nukelta į 2 p.)

turinyje

NE ŽMOGAUS POREIKIAMS
Gyvenimo lygį prižada pakelti jau nuo Lenino laikų, bet arčiau pasižiūrėjus į naująjį ekonominį planą dar galima teigti, kad Sovietų Sąjungoje dar nėra vartotojo poreikiams patenkinti orientuoto ūkio.

APIE VADOVAUJANČIUS PARTIJOS KADRUS
Žvilgsnis į LKP viršūnę po XVI suvažiavimo ir į galimus Sniečkaus įpėdinius.

KLAUSIMAS IŠEIVIJOS BEPRASMIŠKUMO AKIVAIZDOJE
Jei emigracija yra akligatvis, kokia lietuvybės išlaikymo prasmė? — svarstytina ir prieštaida ir klausimas.

ISTORIJA — MOKSLAS AR MENAS?
Pokalbis su jaunu istoriku Romu Misiūnu apie istoriją kaip literatūrą ir kitus klausimus.

„BOEVAJA SLAVA" LIETUVOS LAIVYNO PRIEŠAKYJE
Apie Lietuvos laivyno rusiškus pavadinimus ir to žurnalistinius nepatogumus, bei eilę kitų įdomybių, atsispindinčių sovietinėje Lietuvos spaudoje.

NEVEDĖ TAUTOS, BET BUVO VERTA KLAUSYTI
Lituanistikos instituto suvažiavimo stebėtojo akimis — kas buvo verta ir kas „burbulinio lygio".

SUSIPAŽINIMUI: PRANAS RAŠČIUS
Pluoštas satyrinių eilėraščių apie naująją klasę, „neigiamus herojus" ir kitus sovietinės santvarkos charakterius.

KAIP SPRENDĖSI „DVASINĖS MAŽAKRAUJYSTĖS" PROBLEMA
Trumpa disertacija apie naujausią Anatolijaus Kairio veikalą ir jo pastatymą.

SKILTYS, LAIŠKAI, ATGARSIAI

(atkelta iš 1 psl.)

TRŪKSTA IDĖJIŠKAI „PAVOJINGOS TRADICIJOS"

tyvinio aspekto" — kūrybai palankios bendraamžių atmosferos, galimybės pasidalinti mintimis, darbais ir t. t. Pajėgesni individai jaučiasi izoliuoti, neišsivysto kūrybiniai sąjūdžiai, kurių kaip tik reikia jauniems, potencialiai kūrybingiems žmonėms. Todėl siūlyčiau, kad mūsų kultūrinės institucijos paremtų jaunimo kūrybines savaites specialiai pakviestiems kūrybiškai pajėgesniems jauniems žmonėms, skatintų kolektyvinius kelių žmonių projektus, suteikiančius galimybių kūrybiniam bendradarbiavimui ir pan.

5. Lietuviškai nelabai gerai mokantiems jaunosios kartos žmonėms geriausia vieta kultūrinei veiklai galėtų būti bendra pabaltiečių jaunimo organizacija, analogiška Baltų studijų skatinimo draugijai. Tokia veikla vyktų, naudojantis anglų kalba, bet ji būtų įvairesnė, kūrybiškesnė ir todėl, net ir grynai lietuvišku požiūriu, prasmingesnė, negu Lietuvos Vyčių veikimas.

6. Siųsti vieną kitą lietuvį studentą pastudijuoti pas savose srityse pionieriaujančius humanitarinių ir socialinių dalykų lietuvius profesorius — dr. Algirdą Greimą, dr. Mariją Gimbutienę ir t. t.

7. Lituanistinį švietimą, kiek galima, perduoti jaunosios kartos mokytojams, vyresniuosius paliekant dalykiniais patarėjais, bet ne sprendėjais. Ypač būtų naudinga, jei lituanistinių skaitinių knygas redaguotų jaunosios kartos žmonės, žiną, kaip prabilti į Amerikoje užaugusį jaunimą.

(Neseniai teko vartyti skaitinių knygą, skirtą lituanistinių mokyklų aštuntajam skyriui, kuri pradedama Vytės Nemunėlio eilėraščiu (keturiolikmečiams!), o tekste randamos nuorodos, kad Šiauliai turi 30,000 gyventojų ir 75% Lietuvos gyventojų yra žemdirbiai. Knyga išleista 1961 m. ir pakartota 1970 m., bet jos autorius (ir ją patvirtinusi JAV LB Centrinė Švietimo Taryba), matyti, nepripažįsta jokių pasikeitimų, įvykusių Lietuvoje po 1940 m., net ir demografinių. Ir vyksta švietimas švietimo vietoje).

IV

Mūsų bendrojoje kultūrinės veiklos organizacijoje visada lauktina dviejų problemų. Pirmoji jų yra *kokybės atrankos* problema. „Joks režimas niekada nemylėjo savo didžiųjų rašytojų, tik mažuosius," rašė Aleksandrass Solženicinas. Kas garantuoja, kad Bendruomenės kultūrinės politikos vairuotojais netaps be galo veiklūs, bet kūrybinei atrankai nekompetentingi funkcionieriai?

Antroji problema bendrojoje kultūrinėje veikloje yra politinės ar ideologinės *diskriminacijos* galimybė. Čia aš kalbu ne vien apie drastiškus atvejus, kaip buvo tada, kai vienos mūsų kultūrinės institucijos pirmininkas ėmėsi pakviestųjų Kultūros kongreso prelegentų „pravalymo". Klausimas iškyla daug bendriau: kai *viskam* bendrinių lietuviškųjų organizacijų gyvenime vadovauja iš esmės konservatyvių polinkių žmonės, kas garantuoja, kad ortodoksai ir heretikai bus lygiai traktuojami; kad jiems bus suteikiamos tos pačios progos duoti savo kūrybinį įnašą; kad į juos bus lygiai atkreipiamas dėmesys? Ligšiolinė praktikaa tokios lygybės neliudija.

Priimtiną sprendimą šiom dviem — kokybinės atrankos ir ideologinės diskriminacijos — problemom galėtų suteikti aktyvesnis Lituanistikos instituto dalyvavimas sprendimuose, kurią kultūrinę veiklą Bendruomenė turėtų remti. Siūlau tai todėl, kad Lituanistikos institutas yra vienintelė mūsų institucija, kuri pagrįsta *kūrybinio pajėgumo* kriterijumu. Jis todėl — gal drauge su atgaivintu ir praplėstu Dailės institutu — būtų pajėgesnis kompetentingai ir objektyviai atrankai tarp kultūrinių vertybių, negu, sakysime, Rašytojų draugija ar pačios Bendruomenės Kultūros taryba.

Bet Lituanistikos institutas pačia savo esme nėra pajėgus *ugdyti* besivystančias kūrybines jėgas: jis tepripažįsta jau išsivysčiusiuosius. Kūrybinių jėgų ugdymo uždaviniui, mano supratimu, tinkamiausi būtų *kultūriniai sąjūdžiai*, susibūrę apie sąmoningai suvoktas, skirtingas kultūrinės veiklos koncepcijas.

Mūsų visuomenėje aš matau medžiagos bent dviem rimtiem (tarp savęs nebūtinai hermetiškai užsidariusiem) kultūriniam sąjūdžiam: vienas iš jų suvoktų kultūrinę veiklą kaip avangardinę meno kūrybą ir kritiškos minties vystymą, kitas — kaip krikščioniškųjų vertybių šiandieninį atnaujinimą. Abu sąjūdžiai vykdytų darbą, kurio vykdymas Lietvoje varžomas, ir jau vien tuo jie save pateisintų.

Bet kultūriniai sąjūdžiai, kuriuose vyresnis intelektualas ir jaunesnis atviros dvasios ir vaizduotės žmogus suranda artimą ryšį bendrame darbe, kuriuose galima intymiai ir tiesiogiai atsiliepti į naują mintį ir vaizdą ir dar tik besiformuojančią galimybę, — tokie sąjūdžiai suteikia vaisingiausią atmosferą kūrybinių pajėgumų brendimui. Todėl kultūriniai sąjūdžiai stiprintini kiekvienu galimu būdu. Su jais Bendruomenė turėtų artimiau bendradarbiauti ir dalį savo lėšų, skirtų kūrybinei akcijai paremti, nukreipti per kultūrinius sąjūdžius, — prisimindama, gal būt, ir kultūrinės politikos plotmėje, Martin Buber žodžius: „tauta yra bendruomenė tiek, kiek ji yra bendruomenių bendruomenė."

Vytautas Kavolis

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $6.00 annualy in the US, $6.00 in foreign countries; $0.75 per copy. — Second class postage paid at Chicago, Ill. ● Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, G. Procuta, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, Z. Rekašius; spaudos grafika A. Kurausko; administratorius K. Avižienis. ● Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai. ● Metinė 10 numerių prenumerata JAV-se — $6.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro nr. kaina — $0.75. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

TIESA IR DRAUGAS

KAIP DU VANDENS LAŠAI?

Vieną iš dviejų šalia persispausdinamų straipsnių paskelbė Maskvos *Literaturnaja Gazeta*. Straipsnis, atrodo, taip gerai atitiko Maskvos propagandos reikalavimams, jog jį lietuviškai pakartojo kompartijos laikraštis *Tiesa* (1971.V.21).

Antrasis straipsnis tilpo 1971.V.27 *Drauge*. Skaitytojai turėtų nesunkiai atskirti, kuris iš šių straipsnių priklauso kompartijos, ir kuris laisvojo pasaulio lietuvių dienraščiui...

Yra tačiau ir pora netaip aiškių smulkmenų. Pavyzdžiui, ar tikrai vieno iš šių „dviejų" straipsnių autorius gyvena Hong Kong'e? Ir kokia jo pavardė? Kodėl tokie „dideli" skirtumai (netik pirmas, bet ir paskutinis sakinys)?

Kovoje prieš bendrą priešą visuomet reikia ieškoti sąjungininkų. Lietuva šiuo metu yra okupuota Raud. Kinijos, kuri taip pat kėsinasi ir į Rusijos žemes. Dėsninga tad ir propagandą nukreipti prieš bendrą priešą — tiek *Tiesoj*, tiek Maskvoj, tiek ir lietuvių išeivijos spaudoje.

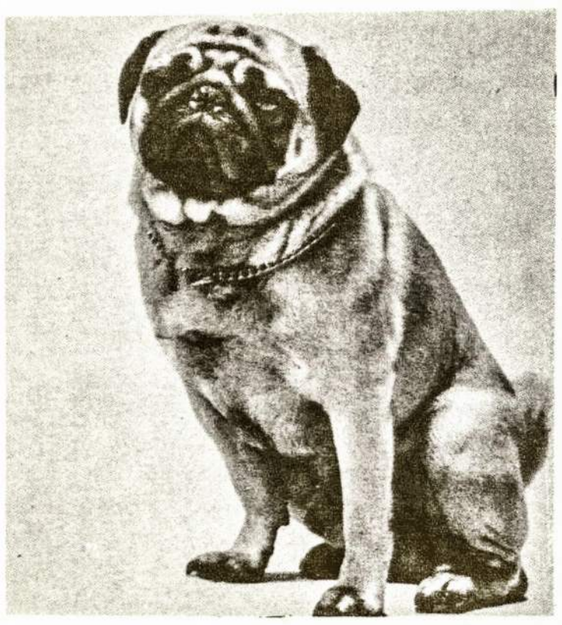

Drausmės sargyboje

DIPLOMATO UŽRAŠAI

KINIJA PO „KULTŪRINĖS REVOLIUCIJOS"

ŠIANDIEN KAIME

Opiausia šiandieninės Kinijos problema yra žemės ūkis. Kaime gyvena ne mažiau kaip 80 procentų visų šalies gyventojų, o gamybos lygis yra menkas. 1956 metais buvo nutarta: per dvylika metų padvigubinti grūdų gamybą. Tuo metu derlius buvo maždaug 175 milijonai tonų grūdų per metus. Tačiau ekonominiai Mao eksperimentai, be kita ko, liaudies komunų steigimas pakirto kaimo ekonomiką. 1956 metų programa ilgą laiką buvo užmiršta, ir apie ją vėl buvo pradėta kalbėti tik dabar.

Kinijos vadovybė dėl nesėkmių ir žemės ūkio atsilikimo kaltina Liu Šao-ci ir jo „agentus" — vietos vadovus, kurie, girdi, „sužlugdę kolektyvinį žemės ūkį, mėginę nukreipti jį į kapitalistinį kelią ir tokiu būdu pavertę niekais žemės ūkio komunų laimėjimus".

O kokia gi yra agrarinė dabartinės Pekino vadovybės politika?

Trumpai tariant, jos esmė — išspausti iš valstiečių visa, kas įmanoma, ir duoti jiems tik minimumą. Ši politika remiasi jėga.

„Kultūrinės revoliucijos" metu Pekino vadovai naudojosi „revoliuciniais komitetais" komunose ir didelėse gamybinėse brigadose. Kaip žinoma, tiems komitetams vadovauja armija. Armija atėjo į komunas padėti Mao Cze-duno šalininkams ir ligi šiol, kaip sako oficiali versija, esanti ten, kad „padėtų žemės ūkiui" ir „kairiesiems", tai yra maoczedunininkams.

„Kultūrinė revoliucija" kaime kariškai suorganizavo darbą. Valstiečiai į darbą ir iš darbo eina rikiuote — būriais ir kuopomis, komanduojami karių.

Svarbiausias šiandieninio Kinijos kaimo šūkis yra Mao Czeduno raginimas: „Žemės ūkis turi mokytis iš Dačžajaus". Tai reiškia: pagal didelės Šensio provincijos Dačžajaus gamybinės brigados pavyzdį ugdyti gamybą savomis jėgomis ir nereikalauti iš valstybės nė skatiko. Propaganda ragina „nekišti rankos į valstybės kišenę". Tai kelias, kuriuo turi šiandien eiti Kinijos kaimas. Tokiu būdu Kinijos vadovai stengiasi mažiausiomis valstybės sąnaudomis likviduoti sustingimą žemės ūkyje. Ypač pabrėžiama, kad žemės irigaciją turi patys valstiečiai be valstybės lėšų. Kaip pavyzdys rodoma Lin Sianio apskritis Chunanio provincijoje, kur per dešimtį metų nutiestas 1 500 kilometrų ilgio Chuncio kanalas. Išleistas net filmas apie tai, kaip kanalą nutiesė „apskritis vien tik savo jėgomis". Galima tik stebėtis valstiečių darbštumu ir ištverme. Laužtuvas, kūjis, kirstukas, kaplys — štai svarbiausi kanalo tiesėjų įrankiai. Dešimtys tunelių, tiltų, telkinių, ir viskas rankomis, be jokios mašinos.

Pekino nurodymais valstiečio darbas vertinamas pagal jo „politinį sąmoningumą", o ne pagal jo darbo vaisius. O jeigu turėsime galvoje nuolatinius reikalavimus, kad valstiečiai atiduotų viską, kas galima, tai ar bereikia stebėtis, kad gyvenimo lygis kaime yra labai žemas?

Ir valstiečiai imasi amatų, prekybos. Tačiau to neleidžia valdžia, nes, jos akimis, tai esanti „kapitalistinių jėgų, kapitalistinių tendencijų apraiška". 1970 metų gruodžio 11 d. laikraštis „Zenmin žibao" rūsčiai pasmerkė valstiečių pastangas statyti namus, gerinti savo gyvenimą.

Kinų valstiečiui draudžiama švęsti šventes už šeimos stalo arba bičiulių rate. Visų pirma tai „išlaidumas", valstybei reikalingų pinigų ir maisto produktų švaistymas. Antra, tai seni, „feodaliniai" ir „buržuaziniai" įpročiai, kuriuos reikia naikinti.

Neginčytina, pirmaisiais metais po išsivadavimo buvo pastatyta nemaža ligoninių, poliklinikų, ambulatorijų. Tačiau šalyje vis dar neužtenka nei medicinos įstaigų, nei specialistų, nei medikamentų.

Ypač sunku kaime, kur praktiškai nėra kvalifikuotos medicinos pagalbos gyventojams.

D. KARPILIS

(Bus daugiau)

1971 m. gegužės 19 d. „Literaturnaja gazeta". Spausdinama sutrumpintai. Tęsinys. Pradžia „Tiesos" Nr. 104 (8589). 110 (8595).

Hong Kong. — Kaip gali Kinija išmaitinti savo žmones, ir ką apie tai sako buvę diplomatai Pekinge. Opiausia šiandieninės Kinijos problema yra žemės ūkis. Kaime gyvena ne mažiau kaip 80 procentų visų šalies gyventojų, o gamybos lygis yra menkas. 1956 metais buvo nutarta: per dvylika metų padvigubinti grūdų gamybą. Tuo metu derlius buvo maždaug 175 milijonai tonų grūdų per metus. Tačiau ekonominiai Mao eksperimentai, be kita ko, liaudies komunų steigimas pakirto kaimo ekonomiką. 1956 metų programa ilgą laiką buvo užmiršta, ir apie ją vėl buvo pradėta kalbėti tik dabar.

Kinijos vadovybė dėl nesėkmių ir žemės ūkio atsilikimo kaltina Liu Šao-si ir jo "agentus" — vietos vadovus, kurie "sužlugdę kolektyvinį žemės ūkį, mėginę nukreipti jį į kapitalistinį kelią ir tokiu būdu pavertę niekais žemės ūkio komunų laimėjimus".

O kokia gi yra agrarinė politika? Trumpai tariant, jos esmė — išspausti iš valstiečių visa, kas įmanoma, ir duoti jiems tik minimumą. Ši politika remiasi jėga.

Viskas valstybei

Valstiečio darbas vertinamas pagal jo "politinį sąmoningumą", o ne pagal jo darbo vaisius. Nuolatinis reikalavimas, kad valstiečiai atiduotų viską, kas galima, sako, kad gyvenimo lygis kaime yra labai žemas.

Ir valstiečiai imasi amatų, prekybos. Tačiau to neleidžia valdžia, nes, jos akimis, tai esanti "kapitalistinių jėgų, kapitalistinių tendencijų apraiška". 1970 metų gruodžio 11 d. laikraštis "Zenmin Žibao" rūsčiai pasmerkė valstiečių pastangas statyti namus, gerinti savo gyvenimą.

Kinų valstiečiui draudžiama švęsti šventes už šeimos stalo arba bičiulių rate. Visų pirma tai "išlaidumas", valstybei reikalingų pinigų ir maisto produktų švaistymas. Antra, tai seni, "feodaliniai" ir "buržuaziniai" įpročiai, kuriuos reikia naikinti. Taigi, valstiečių gyvenimas Kinijoje skurdus ir gan nuobodus.

Gegužės 28 d. *Tiesa* pranešė, jog Rytų Vokietijoje Baltijos žvejybos laivyno bazei Klaipėdoje pastatytas naujas žvejybos laivas — traleris šaldytuvas „Rokiškis“. Vidutinio dydžio žvejybos laivai nėra jau toks ypatingas stebuklas, kad ir mums būtų verta apie tai rašyti. Beveik stebuklas tačiau yra, jog taip vadinamo „Lietuvos laivyno“ naujas laivas pavadintas lietuviškai... Yra, tiesa, ir kitų lietuviškai pavadintų laivų, tačiau nedaug. Dauguma „Lietuvos laivyno“ laivų pavadinimų — rusiški.

Rusiški Lietuvos laivų pavadinimai sukelia daug nepatogumų kompartijos žurnalistams, ypač kai reikia rašyti užsienio skaitytojams. Tokia bėda ištiko ir V. Miniotą, kai jis gavo užsakymą parašyti paaiškinimą apie Simą Kudirką „pažangių“ emigrantų dienraščiui Čikagoje (žiūr. *Akiračių* 1971 m. vasario numerį). Ten V. Miniotas aiškina, jog Kudirka buvo nepatenkintas, kad jo nepaskyrė į didžiausią žvejybos laivą — „Kovų šlovė“.

„Pažangiesiems“ tokio paaiškinimo gal ir užtenka. Mūsų skaitytojai nuotraukoje gali patys pamatyti netik kaip tas laivas atrodo, bet ir kaip jis vadinasi. Labai aiškiai ir rusiškomis bei lotyniškomis raidėmis ten užrašyta — „Boevaja slava“.

Mes jokiu būdu netvirtiname, jog V. Miniotas čia sąmoningai „pažangiuosius“ apgaudinėja. Yra dar ir tokia galimybė, kad gal jis kartais raidžių atpažinti nebenori...

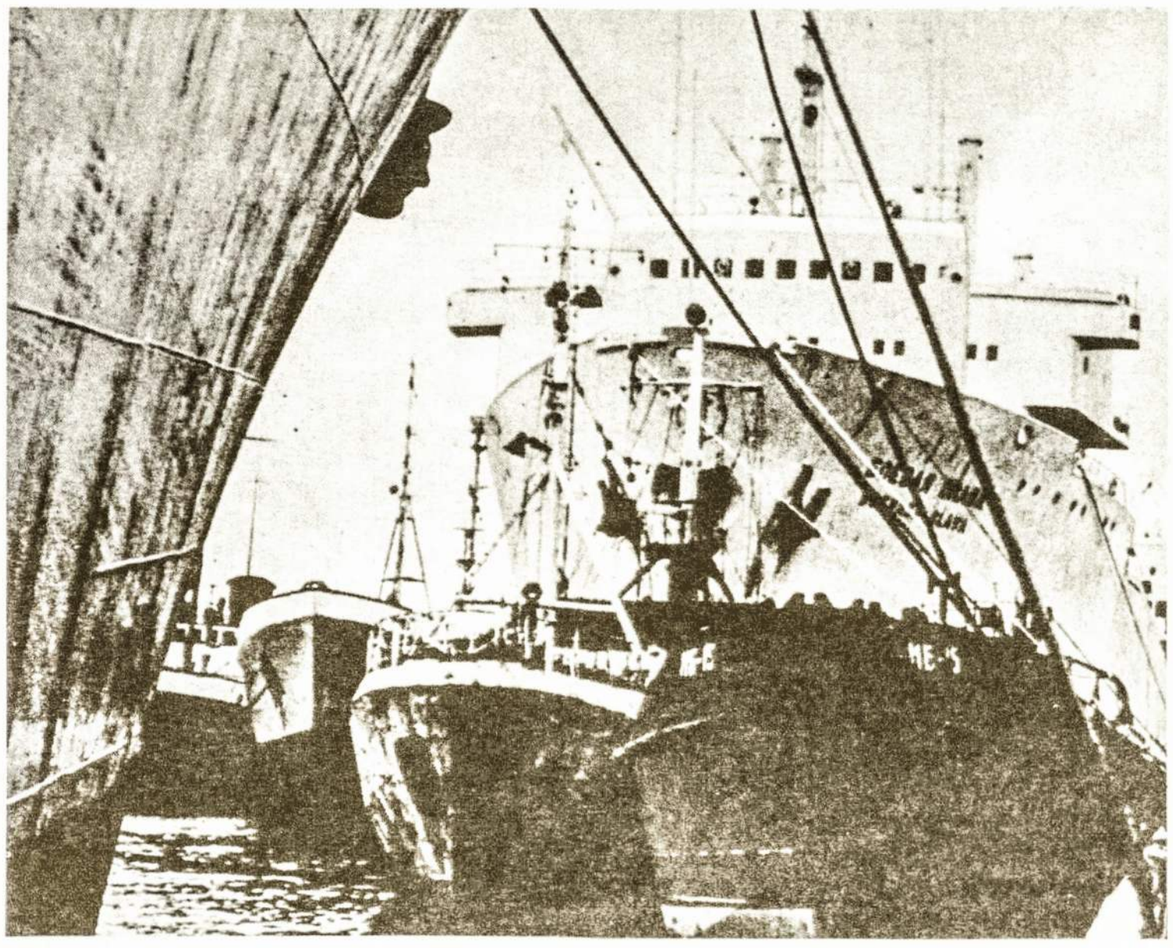

Apie tai, kad Simas Kudirka už bandymą pabėgti į Vakarus nuteistas 10 metų kalėti, Lietuvos spaudoje dar nebuvo užsiminta.

Pastaruoju metu Lietuvoje labai plečiama maisto pramonė. Praėjusį penkmetį pastatytas Klaipėdos mėsos kombinatas. Tauragėje užbaigta paukščių perdirbimo cecho ir šaldytuvo statyba, Šiauliuose — dešrų cechas ir šaldytuvas, šaldytuvas — Kaune. Klaipėdoje, Panevėžyje, Jurbarke, Prienuose ir Varėnoje pastatytos pieninės, o Rokiškyje ir Raguvoje — sūrinės.

Statomas stambus mėsos kombinatas Alytuje. Jis užims 15 ha plotą, jame dirbs virš 1000 žmonių. Tokio pat dydžio mėsos kombinato statyba netrukus planuojama pradėti ir Utenoje. Kaune ir Širvintuose dar statomos pieninės, o Mažeikiuose — pieno miltelių gamykla.

Bendrai kapitaliniams įrengimams maisto pramonėje sekantį penkmetį numatyta 100 mil. rublių, t. y. maždaug dvigubai daugiau negu praėjusio penkmečio įdėjimai.

„BOEVAJA SLAVA“ LIETUVOS LAIVYNO PRIEŠAKYJE

Savaime suprantama, jog šitokio masto išlaidos ir statybos nevykdomos be reikalo. Maisto pramonei žaliavas gabenti iš toliau — neekonomiška. Be to, neuždaromos ir senos įmonės, kurių atnaujinimas ir sumoderninimas atsilieka nuo naujų įmonių statybos. Pavyzdžiui, mėsos pramonėje rankų darbas dar vis sudaro 60% o pieno pramonėje 45% visų darbų. Maisto pramonės plėtimas todėl, atrodo, ir bus pats patikimiausias įrodymas, jog žemės ūkio žaliavų gamyba paskutiniu metu didėja.

Nors žemės ūkis pagamina pakankamai žaliavų netik maisto pramonei aprūpinti, bet toliau plėsti, kai kurios jo šakos yra atsidūrę gana blogoje padėtyje. To pasėkoje kartais ir maisto pramonėje kyla rimtų sunkumų. Nedaug, pavyzdžiui, Lietuvos spaudoje užsimenama apie neseniai Kėdainiuose užbaigtą naują cukraus fabriką. Dar jo statybos metu buvo pasirodę kritiškų pasisakymų, abejojančių jo reikalingumu. Fabriką planuojant buvo tikėtasi, jog padidės cukrinių runkelių derlius. Tačiau per paskutinį dešimtmetį jis nepadidėjo (1960 m. — 481 tūkst. tonų, o 1969 m. — 473 tūkst. tonų). Nežiūrint nuolatinių partijos raginimų, kolūkiai nėra linkę plėsti cukrinių runkelių auginimo, kadangi jis nelabai pelningas, sunkiai mechanizuojamas ir reikalauja daug rankų darbo. Be to, ūkiams mokant už pristatytų runkelių svorį, bet neatsižvelgiant į jų cukringumą, įsivyravo mažiau cukringos, bet svoriu didesnį derlių duodančios runkelių veislės. Išdavoje — cukraus pramonė Lietuvoje šiuo metu pergyvena nemažus sunkumus.

Jei cukraus pramonės bėdas galima bent paaiškinti blogu planavimu, tai žymus linų gamybos sumažėjimas ir visiškas avių ūkio sužlugdymas yra ryškūs biurokratizmo nuopelnai.

Linų derlius palaipsniui mažėja: nuo 16 tūkst. tonų 1960 metais krito iki 11 tūkst. tonų 1969 metais. Pagal Maskvos ministerijų nustatytas kainas, linų auginimas ūkiams yra nuostolingas. Lietuvos spaudoje todėl nesunku rasti pavyzdžių, rodančių, jog ūkiai nevykdo net ir minimalių partijos įpareigojimų linams auginti.

Avių skaičius nuo 384 000 1961 metais sumažėjo iki 160 000 1970 metais. Be to, iš likusių 160 tūkst. avių 1970 metais tik 5.5 tūkstančio buvo kolūkiuose ar valstybiniuose ūkiuose. Taigi, beveik visos likusios avys yra privačiuose gyventojų ūkiuose. Tai yra, jas laiko valstiečiai, kurių nuosavybėje palikti sklypai permaži stambiems galvijams laikyti. Kolūkiai ir valstybiniai ūkiai, kurių žinioje yra praktiškai visa dirbama žemė, avių auginimo atsisakė, nes Maskvos nustatytos avienos ir vilnų kainos avių auginimą darė ūkiams nuostolingu. Tiesa, pernai pagaliau buvo padidintos avienos kainos, bet Maskvos ministerijų biurokratai šią logišką, statistikos padiktuotą išvadą padarė, mažiausiai aštuonis metus pavėlavę. Šiuo metu Lietuvoje kompartija bando priversti kaikuriuos ūkius specializuotis avių auginime. Tačiau ir dabar kolūkių pirmininkai šios pareigos, kiek galėdami, kratosi.

Komsenimo *Tiesoje* kas 3-4 savaites pasirodo nedidelis skyrelis, pavadintas „Toli nuo tėvynės“. Jame turėtų būti rašoma apie lietuvių išeivių gyvenimą. Turėtų būti...

Visa bėda — lietuviškas gyvenimas išeivijoje labai „nepažangus“. O žinutės iš „pažangiųjų“ gyvenimo, nežiūrint kaip rūpestingai retušuotos, visvien nepaslepia tos liūdnos tikrovės, jog „pažangieji“ jau viena koja grabe. Už tai žymiai linksmiau nuteikia *Tiesos* redaktorių pastangos kuonors ir kaip nors užpildyti skyrelio „Toli nuo tėvynės“ eilutes.

Gegužės 27 *Tiesa* rašo „Toli nuo tėvynės“, jog JAV valdžia draudžia amerikiečiams keliauti į Kubą. Ir visdėlto, 13 990 amerikiečių, anot komsenimo *Tiesos* pernai buvo nuvykę Kubon. Atseit... toli nuo tėvynės! Truputį keistoka geografija.

Dar keistesni dalykai dėjosi keliuose ankstyvesniuose „Toli nuo tėvynės“ skyreliuose. Ten pakartotinai buvo aprašinėjama, kaip „toli nuo tėvynės“ Amerikoje kalinama ir teisiama negrė komunistė Andžela Deivis.

Tiesa, Amerikos negrų protėviai prieš porą šimtmečių buvo čia atgabenti vergauti. Tačiau šiandien amerikiečiai negrai tokius žmones, kurie Amerikos negrų tėvyne laiko Afriką, vadina rasistais. O komsenimo *Tiesai* amerikietė Andžela Deivis dar vis... toli nuo tėvynės.

Jei Amerikos negrė *Tiesai* dar vis toli nuo „tėvynės“, tai ta „tėvynė“ labai staiga priartėja, kai iškyla žydų klausimas. Sionizmui *Tiesa* skiria žymiai daugiau vietos, negu visiems kitiems, „toli nuo tėvynės“ esantiems. Dažnai iš Maskvos laikraščių persispausdinami ilgi straipsniai, kuriuose demaskuojamas sionizmas, iškeliami Izraelin atvykusių žydų vargai, aiškinama ir įrodinėjama, jog sovietijos žydų tėvynė yra ne Izraelis, bet Sov. Sąjunga.

Nedomina mūsų taip labai nei sionizmas, nei *Tiesos* pastangos jį demaskuoti. Betgi faktas, jog sionizmo klausimams šis komsenimo laikraštis skiria kelis šimtus kartų daugiau vietos, negu išeivijos lietuviams, tik dar kartą parodo, jog su lietuvių tautos reikalais šis laikraštis ir jo leidėjai nedaug ką bendro teturi...

Rašant apie šiandieninį Lietuvos gyvenimą tenka ieškoti medžiagos visur, kur tik pasitaiko bent kiek įdomesnės informacijos. Sunku tokiu atveju visiškai išvengti klaidų. Vieną tokių mūsų klaidų pastebėjome *Akiračių* 1971 m. kovo mėn. numeryje. Rašydami apie penkmečio planą Lietuvoje, pastebėjome, jog Vilniaus universitete pokario metais tepastatyta tik viena knygų saugykla ir šiuo metu statomi ekonomikos fakulteto rūmai. Nepaminėjome, jog naujame pastate (žr. nuotrauką) mokosi ir šio universiteto fizikos bei matematikos studentai.

Kėdainiuose neseniai pradėjo darbą dar viena chemijos įmonė — Kėdainių biochemijos gamykla. Iš malkų, piuvenų ir kitų medžio liekanų įmonė gamina pašarines mieles. Jos pajėgumas — 14 tūkst. tonų pašarinių mielių per metus, bet jis kolkas dar nepasiektas. Šiuo metu statoma antroji įmonės eilė, kurioje bus gaminami vitaminizuoti pašarai.

„Šią iškilmingą valandą suteikiamas Daivos vardas... Jūs, vardo tėvai, privalote išauginti gerą tarybinę pilietę, patriotę, mylinčią Tėvynę, vertą mūsų žmogaus garbės ir didybės...“

Toks vardynų aktas skaitomas dabar vietoj krikštynų, anot Vyt. Rimavičiaus (*Tiesa*, 1971.V.8), kuris yra Klaipėdos rajono liaudies tradicijų tarybos narys.

Didžiąja raide rašoma Tėvynė komunistinėje spaudoje Lietuvoje nereiškia Lietuvos. Tėvynė yra ta — „plačioji“. O tradicijos, pasirodo, irgi galima fabrike pasigaminti...

(zvr)

IX PENKMEČIO PLANAS

NE ŽMOGAUS POREIKIAMS ORIENTUOTAS ŪKIS

Pagal Sov. Sąjungos IX-jo penkmečio planui ruošti projektines gaires, to plano „pagrindiniu uždaviniu“ turėtų būti — „žymus gyventojų materialinio bei kultūrinio gyvenimo lygio pakilimas, pagrįstas didesniais socialistinės gamybos didėjimo tempais, stiprinant tuo tikslu jos efektyvumą, mokslinę-technologinę pažangą ir pagreitinant darbo našumo augimą“. Iš tiesų, jaudinantys ir sveikintini žodžiai! Šis „pagrindinis uždavinys“ tapo pagrindine, TASSO, APN ir Maskvos radijo skleista žinia, kurią toliau pareigingai perėmė ir nekritiškai toliau skleidė daugu-

TOLESNIS TARYBŲ LIETUVOS EKONOMINIS AUGIMAS ĮGALINS NENUKRYPSTAMAI KELTI RESPUBLIKOS DARBO ŽMONIŲ GYVENIMO LYGĮ.

Per šį penkmetį mūsų respublikoje numatoma padidinti:
nacionalines pajamas — 37 proc.;
realiąsias pajamas vidutiniškai vienam gyventojui — apie 30 proc.;
įmokas ir lengvatas iš visuomeninių vartojimo fondų — 40 proc.;
valstybinės ir kooperatinės prekybos mažmeninę prekių apyvartą — 42 proc.;
prekių pardavimą, skaičiuojant vienam gyventojui, — 40 proc.;
visuomeninio maitinimo įmonių apyvartą — 50 proc.;
buitines paslaugas, skaičiuojant vienam gyventojui, — apie 66 proc.
Numatoma atiduoti naudoti gyvenamuosius namus, kurių bendras plotas — 8,6 mln. kv. m;
pastatyti vaikų darželių bei lopšelių su 45 tūkst. vietų.
Respublikos liaudies ūkis gaus daugiau kaip 117 tūkst. specialistų su aukštuoju ir specialiuoju viduriniu mokslu;
profesinės technikos mokyklos paruoš 90 tūkst. kvalifikuotų darbininkų.
Centralizuoti kapitaliniai įdėjimai sveikatos apsaugos įstaigų statybai padidės 1,7 karto.

Liaudies ūkis, 1971.4.

ma Vakarų viešosios komunikacijos institucijų.

Vienok, neturėtų būti šia proga užmiršta, jog liaudies gerbūvis yra visad — bent deklaracijose — buvęs kompartijos pagrindiniu rūpesčiu. Ir jei mes žvilgterėtume kiek atgal — į VIII-jam penkmečio planui ruošti direktyvas — pamatytume, jog ir tada „pagrindinis uždavinys“ buvo — „užtikrinti... ir toliau žymų pramonės augimą ir nuolatinį žemės ūkio išsivystymą, ir tuo būdu pasiekti žymaus gyventojų pragyvenimo lygio pakilimo bei pilnesnio sovietinės liaudies materialinių-kultūrinių poreikių patenkinimo“. Iš tiesų, žinia ir tada buvo ta pati kaip dabar, o skirtumai — gal tik kalbiniai — semantiški. O dar toliau vedant, — ar neatrodytų, jog vienas iš pagrindinių uždavinių per *visus* buvusius penkmečio planus, o gal ir, iš viso, *pagrindinis uždavinys, bent įspūdžiui sudaryti prasme*, visad buvo pragyvenimo lygis.

Grįžkime tat mintyse į pirmąjį penkmetį. Nedaug, tur būt, kas benorėtų ginčytis, jog tada tikrosios pajamos tiek mieste, tiek kaime nebuvo stipriai sumažėjusios. Alec Nove, vienas iš objektyviausių ir palankiausių sovietinio ūkio kronikininkų, rašė: „1933 metai buvo visoje istorijoje staigiausio pragyvenimo lygio kritimo data“. Vienok, Stalinas 1933 sausyje akiplėšiškai tvirtino: „Bet mes neginčyjamai sukūrėme padėtį, kurioje darbininkų ir ūkininkų medžiaginės sąlygos kasmet gerėja. Ir tik tie, kurie yra prisiekę sovietinio režimo priešininkai, tegali abejoti dėl šių pasiekimų“. Ir dar pridėkime jo „bon mot“ iš 1935 metų: „Gyvenimas pagerėjo, draugai, gyvenimas tapo džiaugsmingesnis“.

Šiomis ekskursijomis į praeitį mes tikrai nesiekiame sulyginti Stalino su dabartiniu kompartijos generaliniu sekretoriumi. Norime tik pasakyti, jog sovietų vadai — kaip ir Vakarų politikai — turėtų būti vertinami ne pagal jų tartus žodžius, bet atliktus darbus. Nikitos Sergejevičiaus Kruščiovo vardas kai kuriems nekritiškiems stebėtojams yra susietas su „guliašinio komunizmo“ sąvoka. O tuo tarpu neužginčyjamos statistikinės žinios rodo, jog jis leido vartotojų patenkinimui skirtoms investacijoms žymiai nusmukti 1960-1964 laikotarpyje.

Minėtų, gerai žinomų faktų akivaizdoje, žvilgterėkime dabar į tai, ką naujojo penkmečio plano projektai žada sovietiniam vartotojui.

Pramoninę gamybą žadama „brutto“ pakelti 42-46%. Ir tikrai pirmą kartą sovietinės industrializacijos istorijoje šiame plane daugiau žadama pakelti vartotojui skirtų prekių negu gamybinių priemonių gamybą: pagal projektus, per penkmetį gamybinių priemonių produkcija pakilsianti 41-45%, kai tuo tarpu plataus vartojimo prekių gamyba išaugsianti 44-48%. Skirtumas faktiškai labai mažas, ir tradiciniai sunkiajai pramonei teikta pirmenybė liks išlaikyta, nes iš praeities atsinešta nelygybė yra dar labai didelė. Vienok, politine prasme naujojo penkmečio plano deklaracija vartotojo naudai yra, mažiausiai, bent įdomi.

Visi kiti žadami pakilimai žmogaus gerbūvio labui atrodo, bent ant popieriaus, įspūdingi: darbininkų bei tarnautojų uždarbiai pakils 20-22%, kainų pastovumas bus išlaikytas, minimalinio uždarbio riba, nors dar ir nespecifikuojant, bus pakelta. Buitinio aptarnavimo tūris bus padvigubintas, o automobilių gamyba 1975 metais sieks 1.2 - 1.3 miljonų vienetų (o jų pardavimas — 800,000 vienetų). Žadama naujai pastatyti 565-575 miljonų kvadratinių metrų gyvenamo ploto. Ir taip toliau.

Nežinia, ar kas nors norėtų teigti, jog tai nėra įspūdingi nuošimčiai bei skaičiai. Tačiau, nors ir sutinkant su užmojų įspūdingumu, dažnai, ypač užsieniečių stebėtojų tarpe, neįžiūrima aplinkybė, jog visi tie užmojai projektuojami iš gana žemų dabarties sąlygų. Net jei ir 1975 metų tikslai būtų pasiekti, lygis liks stebėtinai žemas, jei matuotumėm jį netik dabartiniu sovietinės pramonės pajėgumu, bet ir lygintumėm jį su kitų Rytų Europos kraštų gyvenimo standartu, nekalbant jau visiškai apie Vakarų Europą.

Vidutinis darbininkų ir tarnautojų sovietiniame ūkyje uždarbis 1970 pabaigoje buvo 122 rubliai mėnesiui, t. y. maždaug 111 rublių į rankas. O tuo tarpu sovietinis ekvivalentas nedatekliui, pavadintas „materialinio gerbūvio minimumu“ ir nustatytas Mokslinio darbo tyrinėjimo instituto (NII truda) Maskvoje, mini 51.5 rublio mėnesiui pajamas vienam asmeniui (1965 metų kainomis). Kitas sovietų šaltinis nustatė, jog 100-to rublių mėnesiui uždarbis (ir vėl turint galvoje 1965 metų kainas) asmeniui yra reikalingas, kad jo šeima turėtų išsimaitinimui reikalingas „moksliškai pagrįstas normas“. Tuo būdu, net ir su dviem šeimoje uždarbį turinčiais asmenimis, tėra maža šeimų, galinčių sau užsitikrinti „moksliškai pagrįstas normas“, reikalingas išsimaitinimui, ir yra daug šeimų, kurios randasi ant ar yra žemiau „medžiaginio gerbūvio minimumo“ ribos.

Ypač tai taikytina tiems, kurie teuždirba apie 60-70 rublių per mėnesį, kas atitinka tik visasąjunginiam minimumui. Ir kaip tik todėl reikia prisiminti, jog minimalinio uždarbio pakėlimas 1968 metais pasitarnavo nemažiau kaip trečdaliui pramonės darbininkų ir, greičiausia, palietė dar didesnę visos darbininkijos dalį. Turint galvoje, jog tokia žymi visų dirbančiųjų dalis privalo pasitenkinti tik minimumu, tenka linkėti, jog vėl žadamas minimalinio uždarbio pakėlimas bus šį kartą tikrai žymus.

Žinia, kad 1975 metais apie 800,000 automobilių bus skirta parduoti gyventojams, gali gal pradžiuginti rusų širdis. Tačiau tenka neužmiršti, jog 5500 rublių kainos etiketė ant „Žiguli“ modelio yra tolygi sovietų darbininko ar tarnautojo vidutiniam 50-ties mėnesių uždarbiui. O tuo tarpu tie patys žmonės Amerikoje užsidirba sau „Fiat-124“ per keturis mėnesius, o Vakarų Vokietijoje — per septynis.

Buitinio aptarnavimo turį visasąjungiu mastu, žadama iki 1975 metų padvigubinti, o kaimuose — net patrigubinti. Bet reikia žinoti, jog buitinis aptarnavimas 1970 metais tesudarė tik apie 4 bilijonų rublių, t. y. apie 17 rublių asmeniui. Šios sumos užtektų 8 kart plaukus sudėti ar per metus 7 paltus išvalyti. O tuo tarpu Rusijos federacinės SSR kaimuose metinė buitinio aptarnavimo suma tesudarė 1.70 rublio, ko užteko tik 4 kartus per metus plaukus apsikirpti.

Pagal 1969 statistikos metraštį, vienam asmeniui miestuose teko 1970 metų pradžiai vidutiniškai 10.8 kv. metro „naudingo“ gyvenamo ploto. Iš to sektų, jog tikrai „gyvenamo ploto“ asmeniui teko tik 7.2 kv. metro, kas gana žymiai prasilenkia su higienine 9-ių kv. metrų norma, nustatyta dar 1922 metais.

Pateikdami šias žinias, imtas daugiausiai iš oficialių sovietinių šaltinių, siekėme tik įstatyti naujojo, IX-jo penkmečio plano projekto gaires į perspektyvinius rėmus. Nors programuoti padidėjimai ar pagėjimai tikrai atrodo įspūdingai, vienok jie yra projektuoti, išeinant iš nuvyliančiai žemų išeities taškų. Ir, be to, jie labai žymia dalimi remiasi vien darbo našumo padidėjimu, o ne viso turimo gamybinio pajėgumo pergrupavimu radikalesni plataus vartojimo prekių produkcijos naudai.

Nebenustatomo skaičiaus prarastų gyvybių, kentėto skurdo, neturėto gerbūvio ir valstybinio eikvojimo akivaizdoje, Sov. Sąjungos dirbantieji savo triūsu visgi sukūrė antrąjį pagal didumą ūkį pasaulyje. Negi jie dabar neturėtų teisės susilaukti pagaliau kiek didesnės to turto dalies sau patiems? Ar sovietijos valdovai tikrai vis dar siekia uždarbio ir perkamosios galios padidėjimus laikyti žemesniame lygyje negu darbo našumo augimo radikliai reikalautų? Pagal daugelį vakariečių darytų tyrinėjimų, naujojo penkmečio planas *esą labiau orientuojasi* į vartotoją. Mūsų nuomone, tai dar, toli gražu, nėra tolygu ir neužtikrina, tikrai ir pilna to žodžio prasme, *vartotojo poreikiams patenkinti orientuoto ūkio.*

SVARBIAUSIAS LIAUDIES ŪKIO VYSTYMO BRUOŽAS ŠĮ PENKMETĮ BUS NAUJAS ESMINIS LIAUDIES GYVENIMO LYGIO KILIMAS.

Per šį penkmetį mūsų šalyje numatoma padidinti:
vidutinį darbininkų ir tarnautojų darbo užmokestį — 20—22 proc.;
nemokamų materialinių gėrybių ir paslaugų apimtį — 40 proc.;
mažmeninę prekių apyvartą — 40 proc.;
buitinių paslaugų apimtį šalyje aplamai — apie 2 kartus, o kaime — 2,8 karto.
Per penkmetį numatoma:
iš visų finansavimo šaltinių pastatyti 565—575 mln. kv. m bendro ploto gyvenamųjų namų;
ne mažiau kaip 6 mln. vietų bendrojo lavinimo mokyklų;
paruošti maždaug 9 mln. specialistų su aukštuoju ir specialiuoju viduriniu mokslu;
apie 9 mln. kvalifikuotų darbininkų.

Liaudies ūkis, 1971.4.

LKP XVI SUVAŽIAVIMAS — II

APIE VADOVAUJANČIUS PARTIJOS KADRUS IR GALIMUS SNIEČKAUS ĮPĖDINIUS

Praėjusiame AKIRAČIŲ nr. buvo plačiai pažvelgta į XVI LKP suvažiavimo eigą. Šiame straipsnyje tęsiame suvažiavimo aprašymą apie jame pasireiškusius pasikeitimus partijos vadovybėje.

Suvažiavimo delegatai daugumoje yra *ex oficio* partijos, valstybės, visuomeninių ir ūkinių organizacijų pareigūnai. Tai partijos aktyvas, tvarkąs krašto reikalus. Kas jie tokie?

Suvažiavimo delegatų tarpe lietuviai sudarė 73.1% (1966 m. — 70.6%). Tai kiek daugiau negu jų yra visoje kompartijoje, kurioje 1970 m. tik apie 68 % buvo lietuviai. Pagal amžių, 37 % delegatų buvo iki 40 m., 34% nuo 41 iki 50 metų amžiaus. Palyginus su visasąjungine kompartija, tai gana jaunas elitas, daugumoje mokslus baigęs jau postalininiais laikais. Pagal partinį stažą, vyrauja taip pat postalininiai komunistai. Iš 748 delegatų 290 įstojo į partiją tarp 1952 ir 1960 m., 283 — nuo 1961 m. Reikšminga, kad prieškarinių ir karo meto komunistų skaičius siekė tik 162, kai tuo tarpu dar 196 m. jų buvo 278 iš 765. Nėra klausimo, kad Sniečkaus karta jau beveik pasitraukė iš vadovaujančių sluogsnių. Reikšminga taip pat, kad karo laiko raudonarmiečiai ir partizanai savo skaičiumi tapo nežymia mažuma, nors jų įtaka politiniame biure dar labai svarbi. Juo ilgiau Sniečkus išsilaikys pozicijoje, tuo didesnė, atrodo, galimybė, jog vadovybė pereis į postalininių komunistų rankas. Tai karta, subrendusi normalesnėse sąlygose, turinti palyginus gerą profesinį pasiruošimą, kuriai nereikėjo dalyvauti pokario kautynėse ar griežtai antitautiniai užsiangažuoti. Nors šioje kartoje yra nemažai oportunistinių elementų, dėl jos tautinio užsiangažavimo nėra daug abejonių.

Einant į kompartijos viršūnes, lietuvių procentas Centro komiteto narių ir kandidatų tarpe pakilo nuo maždaug 72 (1966 m.) iki maždaug 78 naujajame komitete. CK plotmėje lietuvių procentas labai priartėjo prie lietuvių nuošimčio Lietuvoje. Aukštųjų kadrų pakeitimas taip pat nebuvo drastiškas, nesiskyrė nuo kadrų kitimo praeityje.

Kiek svarbesni pakitimai įvyko LKP biure, sekretoriate ir aparate. 1967 m. įvyko didelis kėdžių pamainymas, kurio pasėkoje Sniečkus vos neprarado savo vietos. Iš vadovybės iškrito Paleckis, tapęs Aukščiausios tarybos Maskvoje Tautybių rūmų pirmininku (dabar jau išėjęs į pensiją). Jo vietą Lietuvos Aukščiausioje taryboje perėmė M. Šumauskas, o Ministrų tarybos pirmininko pareigose atsirado partijos trečiasis sekretorius J. Maniušis. Antrąjį partijos sekretorių B. Popovą pakeitė V. Charazovas, o trečiojo sekretoriaus vieton paskirtas A. Ferensas. Taip pat iš politbiuro buvo iškritęs A. Česnavičius, komjaunimo pirmasis sekretorius, kuris tada buvo komandiruotas į Maskvą ir ten dirbo visasąjunginiame komjaunimo aparate. Šiame suvažiavime Česnavičius vėl grįžo dirbti į LKP aparatą skyriaus vedėju. Iš buvusių kandidatų tarpo O. Griškevičius, K. Kairys, K. Mackevičius pakelti į pilnateisius narius, o P. S. Dobrovalskis, profsąjungų pirmininkas iškrito. Naujais kandidatais į politbiuro narius pakelti V. Astrauskas ir V. Morkūnas.

Pažvelgę į biuro ir aparato sudėtį, matome (žr. Biuro narių biografijas šiame *Akiračių* nr-je), jog nėra vėliau į partiją istojusiųjų kaip 1952 m. (išskyrus naująjį *Tiesos* redaktorių A. Laurinčiuką, kuris tapo partiečiu 1954 m.). Šiuo metu partijos viršūnėje dominuoja žmonės, tapę komunistais tarp 1940 ir 1952 m., nors ir šio laikotarpio komunistai visoje kompartijoje sudaro nežymią mažumą.

Ar kam dar neaišku kas vadas? „Šeimininkas" veda LKP delegaciją Raudonojoje aikštėje.

Reikšminga, pastebėti, jog apie trečdalis biuro ir aparato narių yra gimę po 1928 m. ir tapę partiečiais jau po 1950 m. Tai tam tikra prasme tarpinė karta tarp prieškarinių ir karo meto komunistų ir postalininių komunistų. Šiuo metu ši palyginus jauna, gerai išlavinta ir politiniai patikima grupė turi geriausias galimybes perimti viršūnę, kai tik Sniečkus pasitrauks. Be abejonės, jie yra ištikimi sovietinei santvarkai, bet tuo pačiu metu vertina ir savo tautą.

Tarp specifinių žmonių, Ferensas, atrodo, yra vienas iš rimčiausių kandidatų tiek savo inžinierišku išsilavinimu, tiek ir politinio darbo stažu, įskaitant kurį laiką Maskvoje. Iš jaunųjų tarpo negalime išleisti ir Česnavičiaus, kuris galėjo sudaryti gerus ryšius visasąjunginio komjaunimo sekretoriaus pareigose Maskvoje. Žinoma, Maniušis kaipo Rusijos lietuvis visuomet buvo rimtas kandidatas į Sniečkaus pakaitalus, bet jei Sniečkus dar penkmetį išsilaikys, tai ir Maniušis jau bus pasiekęs pensijos amžių. Taip pat stebėtinas organizacinio-partinio skyriaus vedėjas Astrauskas. Išskyrus Maniušį, visi rimčiausi kandidatai yra vietiniai lietuviai, subrendę aršioje karo ir pokario scenoje ir savo karjeras pradėję vystyti po 1950 m.

LKP PIRMAS TUZINAS

Be Maskvos prižiūrėtojo Vilniuje Charazovo, antrojo partijos sekretoriaus, LKP Biurui priklauso dar dvylika pareigūnų. Jie vadovauja visam Lietuvos gyvenimui, žinoma, pagal Maskvos direktyvas. Pasiremdami *Mažosios lietuvių tarybinės enciklopedijos* ir kitais šaltiniais, pateikiame susipažinimui trumpas LKP viršūnės karjeros žinias.

VYTAUTAS ASTRAUSKAS (g. 1930 m. Šiauliuose). 1947 m. baigė tarybinių darbuotojų kursus Vilniuje. 1947-1952 m. dirbo administracinį darbą Kelmėje. Partijos narys nuo 1950 m. 1956-1960 m. lankė Vilniaus Aukštąją partinę mokyklą. 1965 m. paskirtas LKP Radviliškio raj. pirmu sekretoriumi. Centro Komiteto narys nuo 1961 m., kandidatas į biurą nuo 1971 m. Dabar eina organizacinio-partinio skyriaus vedėjo pareigas LKP CK aparate.

ALBERTAS BARAUSKAS (g. 1915 m. Maskvoje). Grįžo Lietuvon 1920 m. Darbininkas. 1940-41 m. dirbo administracinį darbą Radviliškio aps. Karo metu tarnavo 16 Divizijoje. 1942-43 m. mokėsi spec. mokykloje Maskvoje. 1943 m. vadovavo Margirio partizanų būriui. Partijos narys nuo 1943 m. 1945-46 m. mokėsi respublikos partinėje mokykloje, ėjo sekretoriaus pareigas įvairiose apskrityse. 1952-55 mokėsi Aukštojoje part. mokykloje prie TSKP CK Maskvoje. LKP CK narys nuo 1949 m., biuro narys nuo 1956 m., ėjęs sekretoriaus pareigas. Dabar Lietuvos TSR Liaudies kontrolės k-to pirmininkas.

ANTANAS BARKAUSKAS (g. 1917 m. Kauno aps.). Kilęs iš mažažemių valstiečių. Komjaunuolis nuo 1940 m., pirmosios okupacijos metais dirbo valdžios įstaigose Kaune. Karo metu tarnavo 16 Divizijoje. Kompartijos narys nuo 1942 m. Po karo mokėsi Aukštojoje partijos mokykloje Maskvoje. 1959 m. baigė Visuomeninių mokslų akademiją, yra ekonomikos mokslų kandidatas. Dirba kaip LKP CK sekretorius nuo 1961 m.

ALGIRDAS FERENSAS (g. 1928 m. Pakruojuje). 1951 m. baigė Kauno Politechnikos instituto statybos fakultetą. Partijos narys nuo 1952 m. Dirbo kaip Lietuvos komjaunimo sekretorius 1956 m. 1960 m. Šiaulių miesto pirmas sekretorius ir CK narys. 1961-67 m. komandiruotas į TSKP CK aparatą Maskvoje. 1967 m. grįžo Lietuvon kaip trečias LKP sekretorius vieton Maniušio.

PETRAS GRIŠKEVIČIUS (g. 1924 m. Rokiškio aps.). Komjaunuolis nuo 1940 m. Karo metu partizanavo ir tarnavo Raud. Armijoje. Spaudos darbuotojas. Partijos narys nuo 1945 m. 1946-48 m. mokėsi Respublikos partinėje mokykloje. 1950-55 m. įvairių laikraščių redaktorius, *Tiesos* red. pavaduotojas. 1956-64 Vilniaus miesto pirmas sekretorius. 1968 m. baigė neakivaizdiniu būdu Aukštąją partijos mokyklą Maskvoje. CK aparato darbuotojas nuo 1964 m., CK narys nuo 1953 m. 1971 m. vėl Vilniaus miesto pirmas sekretorius.

KSAVERAS KAIRYS (g. 1909 m. Rygoje). Kilęs iš darbininkų. Komjaunuolis 1926-28 m. 1928 m. baigė Biržų gimnaziją. 1939 m. Rygoje baigė Komercinių mokslų institutą. 1932-37 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje. 1940-41 m. dirbo sov. ryšių įstaigose. Karo metu tarnavo 16 Divizijoje. Po karo dirbo įvairiose ministerijose. Partijos narys nuo 1946 m. 1949-50 m. mokėsi kursuose prie Aukšt. part. mokyklos Maskvoje. Nuo 1950 m. Ministrų tarybos pirm. pav., įvairių ministerijų galva. CK narys nuo 1949 m., biuro narys nuo 1967 m. Dabar eina Ministrų tarybos pirm. pirmojo pav. pareigas.

KAZIMIERAS MACKEVIČIUS (g. 1932 m. Kėdainiuose). Dirbo kultūrinį darbą Kėdainiuose 1950-51 m. Partijos narys nuo 1952 m. 1956 m. baigė Odesos Jūrų laivyno institutą. 1956-57 m. Klaipėdos jūrų žvejybos uosto virš. pavaduotojas 1959-1963 m. Klaipėdos miesto pirmas sekretorius. 1964-71 m. Vilniaus miesto pirmas sekretorius. Nuo 1971 m. profsąjungų pirmininkas. CK narys nuo 1960 m., kandidatas į biurą nuo 1964 m., dabar pilnas biuro narys.

JUOZAS MANIUŠIS (g. 1910 m. Rusijoje) Iki karo pabaigos gyveno ir dirbo Rusijoje. Komjaunuolis nuo 1926 m. Baigė Kuibiševo Autokelių institutą Leningrade 1938 m. Karo metu buvo Raud. Armijos karininkas, įskaitant ir lietuvių dalinius. Po karo dirbo įvairiose valstybės aparato pozicijose, buvo ministru. LKP CK narys nuo 1949 m. trečias sekretorius 1955-67 m., Ministrų tarybos pirm. nuo 1967 m. Turi ekonomikos mokslų kandidato laipsnį.

VACLOVAS MORKŪNAS (g. 1933 m. Radviliškio raj.) Į komjaunimą įstojo 1949 m. partijos narys nuo 1952 m. 1958 m. baigė Žemės ūkio akademiją. Visas darbas įvairiose komjaunimo pozicijose. Nuo 1966 m. eina komjaunimo pirmo sekretoriaus pareigas. CK kandidatas 1964 m., CK narys ir kandidatas į biurą nuo 1967 m.

RINGAUDAS-BRONISLAVAS SONGAILA. Detalesnių biografinių žinių nėra. Žinomas kaip žemės ūkio specialistas, ėjęs įvairias pareigas šioje srityje, įskaitant ministerio. Bent nuo 1966 m. eina partijos sekretoriaus pareigas, rūpinasi žemės ūkiu. Galimas daiktas, kad Songaila yra vienas iš jaunesnių specialistų, iškilusių į viršūnę tik po 1960 m. Iki tol jo pavardės neužtikta.

ANTANAS SNIEČKUS (g. 1907 m. Kudirkos Naumiesčio raj.). Pagrindinai savamokslis. Partijos narys nuo maždaug 1920 m., sekretoriate dirba jau nuo 1927 m., o pirmo sekretoriaus pareigas eina nuo 1940 m. Jo biografijos detalės yra visiems gerai žinomos.

MOTIEJUS ŠUMAUSKAS (g. 1905 m. Kaune). Darbininkų vaikas. Partietis nuo 1925 m. Kalintas už pogrindžio veiklą. 1940-41 m. buvo Darbo rūmų pirm. Karo metu vadovavo partizaniniam judėjimui. Po karo dirbo Lietuvos plano komisijoj, vėliau ėjo sekretoriaus pareigas, dirbo Min. taryboje. 1956 m. pakeitė Gedvilą kaip Min. tarybos pirm. 1967 m. kėdžių pamainyme atsidūrė Lietuvos Aukšč. tarybos pirm. pareigose. Jo biografijos detalės taip pat plačiai žinomos.

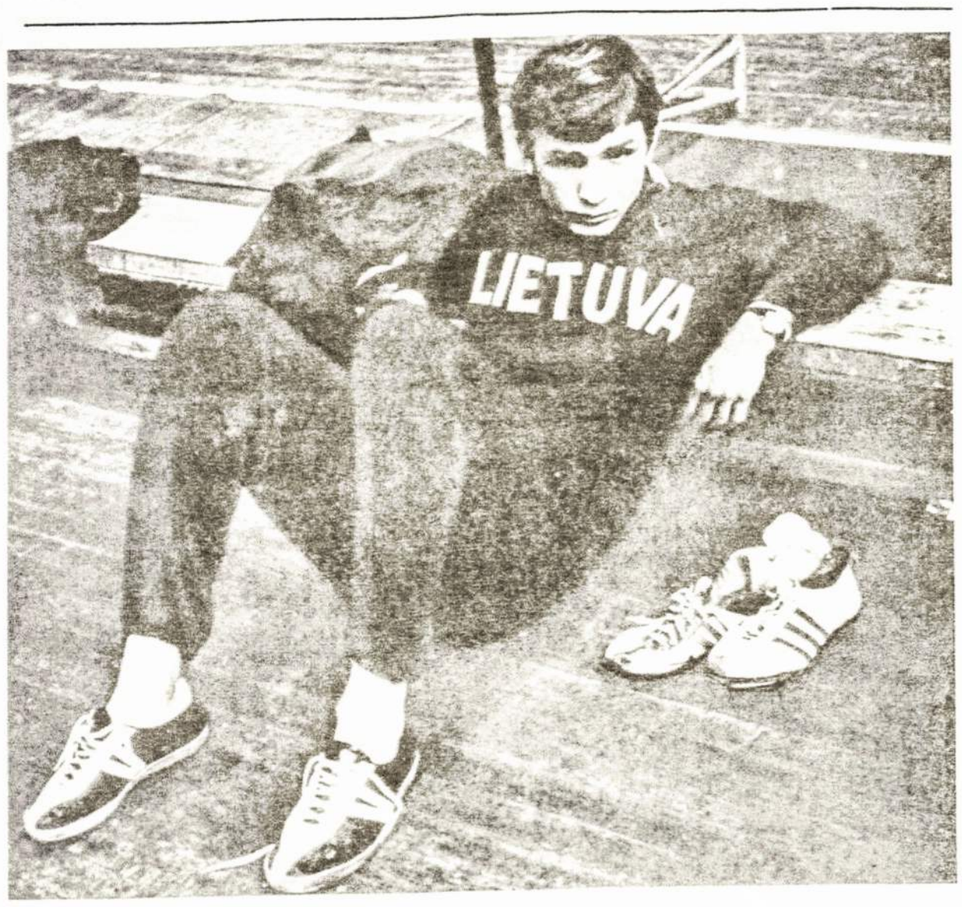

KREPŠINIS LIETUVOJE

ŽIŪROVAS KAUNO SPORTO HALĖJE

Kiekvieną kartą, eidamas žiūrėti futbolo ar krepšinio varžybų, jaučiuosi taip, lyg žengčiau į seniai lauktą šventę. Be abejo, noriu savo komandos pergalės, tikiuosi stebuklo net ir tada, kai visi apskaičiavimai, galimybės rodo, jog reikės susitaikyti su pralaimėjimo kartėliu. Bet einu ir į tokias varžybas, nes negaliu abejingai laukti, kol kas praneš: „Pralaimėta...“ Noriu pats savo akimis matyti šio dramatiško, o kartais ir gana tragiško susitikimo smulkmenas, o po kurio laiko, praėjus slogiai pralaimėjimo nuotaikai, šaltai apsvarstyti visas komandos klaidas ir apgalvoti, kaip kitą kartą ji galėtų pasiekti pergalę. Ne, aš nesu treneris nei sporto korespondentas, bet šitie apmąstymai, tasai jaudinimasis (jau seniai įsitikinau) padeda man geriau dirbti savo darbą, o ir šeimoje kažkuria prasme palaiko jaukesnę atmosferą, kai iš stadiono ar sporto salės sugrįžti namo tarytum atsijauninęs, ramus ir linksmas.

Be abejo, ne kiekvienos ir geriausių mūsų meistrų rungtynės yra gražios, emocingos ir paliekančios gilų estetinį įspūdį. Ne kartą teko išvysti pilką, be savo braižo, be taktinio plano mūsų krepšinio ar futbolo reprezentacinių komandų žaidimą. Žinoma, tada pyksti, jaudinies, netgi širdies dalele pritari „švilpiančiųjų sirgalių kaukimui“. Šalčiau pagalvojęs, supranti, kad ir aikštėje yra žmonės su savo charakteriais, nuotaikomis, fiziniais ir dvasiniais negalavimais, kad ne visada jie gali būti puikios formos. Filosofiškai nusiteikęs sakai sau: „Juk ir geras aktorius ne kiekvieną spektaklį suvaidina labai gerai, ir ne kiekvienas teatro naujas pastatymas yra jo kūrybinė pergalė. Kaip visur, taip ir čia būna pralaimėjimų...“ Po šitokių apmąstymų vėl seki skelbimus ir eini į sporto salę, nes tavęs laukia pagaliau susitikimas su komanda, kurios kiekvieną narį iš spaudos, pokalbių, iš žaidimo aikštėje gerai pažįsti ir, rodos, žinai visus jo galimumus bei perspektyvas. Yra stadione ir sporto salėse tūkstančiai „sirgalių“, kuriems svarbi ne pati žaidimo eiga, jos grožis, o rezultatas, jie visom premonėm (triūbom, plakatais, šauksmu, švilpimu) skatina savo komandą, koneveikia varžovus ar net apmėto ledais neįtikusį teisėją (Kauno sporto halėje dėl tokių incidentų arbitrai ne kartą vos nenutraukė rungtynių). Dėl šitokių, atsiprašant, sporto mėgėjų gal ir reikėtų būti santūresniu. Bet kai pasveri vėl — argi maža teatruose panašių „sirgalių“, kurie net iš gero spektaklio grįžta mažiau pasimokę, tuštesnėmis sielomis, negu tu iš gana nevykusių, blankių rungtynių? Argi imsi ginčytis, įrodinėdamas, kad stadione ar sporto salėje tu kaskart praturtėji (kaip tu tą turtą parodysi?), kad žiūrėdamas į jaunus, energingus sportininkus, jauti žmogaus kūno ir judesių grožį, vyriškumą, jėgą, tave žavi ištvermė, gyvenimo teigimas. Sportas vis dėlto yra kultūros dalis, dar senovės graikų statyta šalia filosofijos, literatūros, meno. Ar ne S. Eizenšteinas, išvydęs futbolo rungtynes, nustebęs sušuko: „Nesuprantu, kaip futbolininkams pavyksta taip užkariauti tūkstančių žmonių jausmus!..“ O Bertoltas Brechtas pasakė dar aiškiau: „Būdamas varžybų formos, sportas išaugo į nepaprastai platų, didelio patrauklumo scenos meną.“

Taip, stadionuose ar sporto aikštėse vyksta spektakliai, daugiau ar mažiau meniški, specifiniai, emocionalūs, bet daug kuo priklausą nuo paties žiūrovo, jo intelekto, kultūros, nuo to, koks jis atėjo žiūrėti rungtynių. Ir jeigu jo kišenėje kliuksi tiktai skaidriosios buteliukas, kurią jis gana drąsiai gurkšnoja su draugu po kiekvieno įvarčio ar krepšinio taško, tai mums su juo leistis į tolimesnius apmąstymus yra beprasmiška. Gerai, kai šalia šito „sirgaliaus“ tribūnose matai mąstančius, nuoširdžiai pergyvenančius žmones, kurie žino, ko atėjo į tą didelį vaidinimą. Čia susikerta varžovų charakteriai, atsiskleidžia sportininkų individualybės. Tik čia sportininkai aktoriai be dramaturgo pagalbos patys ir kuria iš anksto nenumatytą (kad ir kiek buvo mąstyta su treneriu) siužetą. Iš žaidėjo reikalauji gražiausio pasirodymo, skatini jį, ploji, neatleidi jam už neapdairumą, nejudrumą, intelekto stoką, kuris ypač aiškiai atsiskleidžia kritiškiausiomis komandai minutėmis. Pasaulio futbolo įvarčių karalius Pelė, savo išradingu emocionaliu žaidimu žavėjęs ir tebežavintis tūkstančius žiūrovų, yra pasakęs: „Futbolas — didis žaidimas, nes jūs turite teisę judėti ten, kur jus traukia fantazija arba kur nukreipia intelektas“. Taip — laisvė, fantazija, intelektas! To lauki iš savo favoritų, tikėdamas jais ir, kaip visada, gal šiek tiek perdėdamas jų galimybes, laikydamas juos kur kas geresniais, negu jie yra iš tikrųjų.

Sporte didžiulį vaidmenį vaidina sugebėjimas kuo nuoširdžiausiai išreikšti save žaidimo metu. Juk visada žaviesi tomis „žvaigždėmis“, kurios nestokoja išradingumo, azarto ir originalumo, nes sportas, kaip menas, anot A. Demidovo, tai žmonių individualybių ir charakterių susidūrimas. Tai susidūrimas žaidėjų, o ne mechanizmų ar lėlių, žaidėjų, iš kurių lauki stebuklo, lauki netikėtų ir efektyvių veiksmų, įdomių sprendimų net ir tada, kai atrodo jau viskas prarasta.

Krepšinio, rankinio ar futbolo aikštėse dažnai išvysti tikrą melodramą: čia komiškumas pinasi su rimtumu, kilnumas su grubumu; čia daugeliui žiūrovų konfliktas rutuliojasi tarp „gėrio“, kuriam atstovauja sava komanda, ir „blogio“, kurio tvirtovę gina priešininkai. Čia visa žmogiškų jausmų gama: džiaugsmas ir nusivylimas, gudrumas, gausiai atlygintas aplodismentais, ir „nedovanotinos“ klaidos, tuoj pat pasmerkiamos spengiančiu švilpimu. Taip, tai panašu į senovės masinius spektaklius aikštėse, kada nevaržomai reiškiami tūkstančių jausmai: džiaugsmas, pyktis, pasigėrėjimas, nusivylimas, biaurėjimasis, viltis...

Atmintyje vis iškyla Kauno „Žalgirio“ ir Maskvos „Dinamo“ krepšininkų susitikimas, įvykęs sausio mėnesį. Tai buvo labai svarbios rungtynės TSRS aukščiausiosios lygos pirmenybėse. Ir vieni, ir kiti dar kovojo dėl bronzos medalių. Maskviečių komanda — labai perspektyvi, turinti gerus fizinius duomenis. Ją stebėdamas, grožiesi jėga, energija, ištverme, žinai, kad Kauno žalgiriečiai neturi tokių fizinių duomenų, kad jų žaidimas pagrįstas technika ir taktika, susijaudinęs lauki, ką jie šiandien parodys. Ir pirmos minutės tau suteikia daug džiaugsmo, estetinio pasigėrėjimo, nes žalgiriečiai pirmauja; spektaklio siužetas kuriamas tavo pageidaujama linkme: šaltas protavimas, technikos efektai jaudina tūkstančius Kauno sporto halės žiūrovų. Čia dar kartą įsitikini, kad fizinė jėga turi nusilenkti judesių grakštumui, kolektyviškam žaidimui. Prieš metus kitus žalgiriečiai, išėjus iš aikštės M. Paulauskui ir R. Venzbergui, sutrikdavo, prarasdavo energiją ir pasitikėjimą, nes tai buvo poros „žvaigždžių“ komanda. Šįmet aikštėje vis dažniau matai „Žalgirio“ ansamblį, kurio visos stygos skamba pagal trenerio — dirigento mostą. Individualybės išliko, netgi dar labiau sublizgėjo, bet kartu jos dabar pajungiamos kolektyviniam žaidimui (būna rungtynių, kada M. Paulauskas, kaip geras režisierius, kuria įvairias situacijas, vadovauja žaidimui, o ataką sėkmingai baigia kiti komandos draugai).

Taip, rungtynių grožis — tai jų nepakartojamumas, kad ir kaip norėtum tai padaryti. Teatre aktoriai atlieka vaidmenis, paruoštus iš anksto, o čia, aikštėje, kiekvienas vaidina patį save. Toks yra šio didelio spektaklio pagrindinis reikalavimas. O suvaidinti save taip, kad įtikintum tūkstančius, vadinasi, reikia visų pirma būti asmenybe, reikia savo sportinį gyvenimą padaryti menu, kuriuo visi žavėtųsi. O tam neužtenka vien fizinės jėgos, nuovokos, ištvermės — reikalingas dar ir grožio pajautimas, intelektas. Sporto aikštėje bailys nesuvaidins drąsuolio, o karštakošis — šaltakraujo užsispyrėlio: besirutuliojant veiksmui aikštėje, tuoj pat pro plonytį apsimetėlio šydą prasišviečia tikrasis charakteris, išsiauklėjimas.

Beje, sporte ypač ryškiai pasireiškia ir tautos charakteris, netgi pasaulėjauta. Užtat sakoma: „lietuviška krepšinio mokykla“, „ukrainietiška krepšinio mokykla“, „gruziniška krepšinio mokykla“. Mūsiškiams būdingas tam tikras lėtumas, susimąstymas, nuotaikų kaita, netgi kartais sentimentalumas, ir kartu — gera žaidimo technika, tuo tarpu gruzinai stebina savo azartu, veržlumu, temperamentu (ir kai tik jiems pavyksta primesti savo žaidimo stilių varžovams — sėkmė svyra jų pusėn). Taigi sportas — improvizacija, kas akimirką kuriamas siužetas, kuriame persvarą turi čia gėris (savi), čia blogis (varžovų komanda). Veiksmo įtampa auga. Žiūrovų emocijos nebežino ribų. Tai — jau azartas. Netgi, kaip mokslininkai sako, gal masinė hipnozė. Štai mažytė rungtynių reportažo iškarpėlė: „Maskviečiai pirmauja 3 taškais. Lieka žaisti nepilnos 2 minutės. Žalgiriečių žaidimui vadovauja M. Paulauskas. Jis — ramus. Stebėtinai ramus, nors tūkstančiai žiūrovų eina iš proto. A. Linkevičiaus metimas — 73: 74. Bet, likus 1 minutei, vėl įmeta varžovai. Argi jau viskas? Ne, pataiko Paulauskas. Lieka 40 sekundžių. Dabar varžovai laikys kamuolį ir paskutinę akimirką mes. Nejaugi viskas prarasta? Bet štai likus 15 sekundžių, A. Šidlauskas akrobatišku šuoliu pagauna priešininkui skriejantį kamuolį, ir jau žalgiriečiai veržiasi į priekį. Kas mes? Toks atsakingas momentas! Tas vienas metimas — pergalė ar pralaimėjimas. Eina sekundės: 10, 8, 5... Kamuolys Modesto Paulausko rankose. Jis šaltakraujiškai pašoka ir per ištiestą priešininkų rankų mišką pasiunčia kamuolį į krepšį. Paskutinė sekundė! Pergalė!..“ Tūkstančiai žiūrovų veržiasi prie žalgiriečių. Juos išneša ant rankų! Tokia pergalė! Ar tik ne ji leido žalgiriečiams galutinai patikėti savo jėgomis? Juk po to sekė ilga serija pergalių net prieš labai stiprias komandas. Ir po ilgos pertraukos Lietuvos krepšinis šalies pirmenybėse vėl iškovojo medalius.

Bet kartais, grįžus iš varžybų, vis dėlto ima traukti tikras teatras, kur yra rampų šviesa ir tikri aktoriai, vaidinantys seniai išmoktus vaidmenis ir ne visada norintys ar sugebantys išreikšti save. Matyti, žmogui neužtenka jaudinančių scenų, puikiausių spektaklių sporto aikštėse, kur nesidrovėdamas gali šaukti ir aikčioti (medikai sako, jog tai gana sveika). Jam reikia dar kažko daugiau, paslėpto gilesniuose kloduose, aiškėjančio susimąstymo valandą, vienumoj...

Alpis Vainutas

(*Kultūros barai*, nr. 5, 1971)

LIETUVOS GYVENTOJAI 1970 M. SURAŠYMO DUOMENIMIS

1970 metų birželio mėnesį spaudoje buvo paskelbti trumpi negalutiniai Lietuvos TSR gyventojų skaičiaus rezultatai.

Šiuo metu TSRS CSV baigė nagrinėti pirmąją eilę pagrindinių surašymo rezultatų, kurie apibūdina gyventojų sudėtį pagal lytį, amžių, susituokusiųjų skaičių, išsilavinimą, tautybę, kalbą ir pragyvenimo lėšų šaltinį.

Žemiau pateikiami 1970 metų surašymo duomenys palyginti su 1959 metų surašymo duomenimis.

1. 1970 metų sausio 15 d. Lietuvos Tarybų Socialistinėje Respublikoje patikslintais duomenimis iš viso buvo 3 128 236 gyventojai, jų tarpe 1 467 950 vyrų ir 1 660 286 moterys; miestuose gyveno 1 571 737 žmonės, kaimuose 1 556 499 žmonės.

Kaip keitėsi miestų ir kaimų gyventojų skaičius, rodo šie duomenys:

	Iš viso gyventojų (tūkstančiai)	Jų tarpe		Procentais palyginti su bendru gyventojų skaičiumi	
		Miesto	Kaimo	Miesto	Kaimo
1913 metai	2 828	367	2461	13	87
1940 metai	2 925	674	2251	23	77
1950 metai	2 573	729	1844	28	72
1959 metai	2 711	1046	1665	39	61
1970 metai	3 128	1572	1556	50,2	49,8

Per 11 metų gyventojų skaičius miestuose padidėjo 525,8 tūkstančio žmonių dėl natūralaus prieaugio, kuris sudarė 191,9 tūkstančio žmonių, dėl mechaninio prieaugio, kuris sudarė 313,1 tūkstančio žmonių, sukūrus naujas miesto tipo gyvenvietes ir išplėtus eilės miestų ribas — 20,8 tūkstančio žmonių.

Natūralus gyventojų prieaugis kaimo vietovėse per tą laikotarpį sudarė 175 tūkstančius žmonių, tačiau kaimo gyventojų skaičius ne padidėjo, o sumažėjo 109 tūkstančiais žmonių. Tai įvyko dėl kaimo gyventojų persikėlimo į miestus, kuris susijęs su žymiu pramonės augimu ir buvo galimas dėl to, kad pakilo mechanizavimo lygis ir darbo našumas socialistiniame žemės ūkyje.

1959 metais vienkiemiuose ir mažose gyvenvietėse gyveno daugiau kaip 70 procentų kaimo gyventojų. Pastaraisiais metais buvo parengtos ir Lietuvos TSR vyriausybės patvirtintos rajoninės kaimo gyvenviečių išdėstymo schemos. Numatyta apie 4,7 tūkstančio vietovių, kuriose organizuojamos perspektyvinės kaimo gyvenvietės. Dabar šiose vietovėse gyvena 46 procentai kaimo gyventojų.

2. Gyventojų amžiaus struktūros kitimą rodo šie duomenys:

	Tūkstančiai žmonių		Procentais palyginti su bendru gyventojų skaičiumi	
	1959 m.	1970 m.	1959 m.	1970 m.
Iš viso gyventojų	2711,4	3128,2	100	100
Jų tarpe:				
0— 4 metų	263,2	267,4	9,7	8,6
5— 9 metų	243,1	296,4	9,0	9,5
10—15 metų	267,7	330,5	9,9	10,6
16—19 metų	191,2	185,7	7,0	5,9
20—24 metų	234,4	217,5	8,6	7,0
25—29 metų	238,9	228,5	8,8	7,3
30—34 metų	219,1	241,1	8,1	7,7
35—39 metų	165,8	237,5	6,2	7,6
40—44 metų	118,8	225,5	4,4	7,2
45—49 metų	142,8	177,1	5,3	5,7
50—54 metų	168,7	112,0	6,2	3,6
55—59 metų	134,2	137,8	4,9	4,4
60—69 metų	194,7	279,5	7,2	8,9
70 metų ir vyresnių	127,4	187,9	4,7	6,0
Iš bendro gyventojų skaičiaus darbingo amžiaus buvo (vyrų 16—59 metų, moterų 16—54 metų)	1536,5	1677,9	56,7	53,6

Kiek sumažėjus gimimų skaičiui ir padidėjus vidutiniam gyventojų amžiui, pastaraisiais metais sumažėjo vaikų iki 4 metų procentas. Žymiai padidėjo vyresnio amžiaus žmonių procentas.

3. Žemiau pateikiami duomenys apie vyrų ir moterų skaičių pagal atskiras amžiaus grupes

	1970 m. sausio 15 d. buvo (tūkstančiai)		Tūkstančiui atitinkamo amžiaus moterų tenka vyrų	
	Vyrų	Moterų	1959 m.	1970 m.
Iš viso gyventojų	1467,9	1660,3	849	884
Jų tarpe:				
0— 4 metų	136,0	131,4	1033	1035
5— 9 metų	150,8	145,6	1028	1035
10—15 metų	167,6	162,9	1010	1029
16—19 metų	95,4	90,3	966	1057
20—24 metų	108,2	109,3	900	989
25—29 metų	112,7	115,8	882	974
30—34 metų	116,0	125,1	757	928
35—39 metų	112,8	124,7	745	905
40—44 metų	100,5	125,0	708	804
45—49 metų	74,9	102,2	672	733
50—54 metų	47,1	64,9	1026	725
55—59 metų	53,1	84,7	713	627
60—69 metų	123,3	155,2	693	789
70 metų ir vyresnių	67,7	120,2	501	564

1970 metais iš visų gyventojų vyrų procentas sudarė 46,9, moterų — 53,1, miestė — atitinkamai 47,2 ir 52,8, kaime — 46,7 ir 53,3 procento. Toks vyrų ir moterų skaičiaus santykis susidarė dėl vyresnio amžiaus grupių ir yra visų pirma karų padarinys.

Vyrų ir moterų skaičiaus skirtumas laipsniškai mažėja: iš visų gyventojų 1959 metais moterų buvo daugiau, negu vyrų, 222 tūkstančiais, o 1970 metais — 192 tūkstančiais, iki 20 metų amžiaus — vyrų daugiau, negu moterų, o kitose amžiaus grupėse moterų skaičius dar viršija vyrų skaičių.

4. Susituokusių asmenų skaičius pasikeitė taip:

	Iš atitinkamos lyties ir amžiaus tūkstančio asmenų buvo susituokę			
	Vyrų		Moterų	
	1959 m.	1970 m.	1959 m.	1970 m.
Iš viso 16 metų ir vyresnio amžiaus	649	706	525	596
Jų tarpe:				
16—19 metų	11	16	50	57
20—24 metų	194	245	384	460
25—29 metų	627	682	668	767
30—34 metų	825	846	750	821
35—39 metų	880	898	755	823
40—44 metų	897	918	714	790
45—49 metų	900	921	665	748
50—54 metų	901	914	631	677
55—59 metų	886	900	558	609
60—69 metų	852	873	421	481
70 metų ir vyresnių	710	745	162	241

Surašymo dieną susituokusių buvo 1441,7 tūkstančio vyrų ir moterų palyginti su 1122,9 tūkstančio 1959 metais. Susituokusių moterų skaičius padidėjo visose amžiaus grupėse, pradedant nuo 18 metų. 1970 metais iš kiekvieno tūkstančio vyrų susituokusių buvo 706, o iš tūkstančio moterų — 596. Mažesnis palyginti su vyrais susituokusių moterų skaičius aiškintinas tuo, kad moterų yra daugiau, negu vyrų (surašymo metu įregistruota 1 468 tūkstančiai vyrų ir 1660 tūkstančių moterų).

5. Gyventojų išsilavinimo lygis nuolat kyla. Laikotarpiu tarp surašymų, įgyvendinus priemones, kad būtų priimama daugiau besimokančiųjų į aukštąsias mokyklas, taip pat į specialiąsias vidurines ir bendrojo lavinimo mokyklas, žymiai padidėjo asmenų, baigusių aukštąjį ir vidurinį mokslą, skaičius. Žemiau pateikiami duomenys:

	Tūkstančiai		1970 m. procentais palyginti su 1959 m.	Tūkstančiui dešimties metų ir vyresnio amžiaus gyventojų	
	1959 m.	1970 m.		1959 m.	1970 m.
Iš visó asmenų, turinčių aukštąjį ir vidurinį (baigtą ir nebaigtą) mokslą	511,5	978,2	191	232	382
Jų tarpe:					
Aukštąjį	35,4	89,7	254	16	35
Nebaigtą aukštąjį	20,3	34,9	172	9	14
Specialųjį vidurinį	66,1	149,0	225	30	58
Bendrąjį vidurinį	89,9	199,2	222	41	78
Nebaigtą vidurinį	299,8	505,4	169	135	197

Raštingų 9—49 metų amžiaus gyventojų skaičius sudarė 99,7 procento (1959 metais — 98,5). Surašymo metu neraštingų buvo 5,1 tūkstančio žmonių (2,3 tūkstančio vyrų ir 2,8 tūkstančio moterų), dauglausia iš tų asmenų tarpo, kurie negali lankyti mokyklos dėl fizinių trūkumų arba chroniškos ligos.

Dar labiau padidėjo aukštąjį ir vidurinį mokslą turinčių asmenų skaičius dirbančių gyventojų tarpe:

	Tūkstančiai		1970 m. procentais palyginti su 1959 m.	Tūkstančiui dirbančių gyventojų	
	1959 m.	1970 m.		1959 m.	1970 m.
Iš bendro skaičiaus dirbančių asmenų aukštąjį ir vidurinį (baigtą ir nebaigtą) mokslą turi	337,3	764,7	227	250	496
Jų tarpe:					
Aukštąjį	31,8	85,3	268	24	55
Nebaigtą aukštąjį	12,5	22,0	175	9	14
Specialųjį vidurinį	57,0	139,4	245	42	91
Bendrąjį vidurinį	54,6	151,0	276	41	98
Nebaigtą vidurinį	181,4	367,0	202	134	238

Skaičius asmenų, turinčių pradinį ir nebaigtą septynmetį bei aštuonmetį išsilavinimą, dirbančių gyventojų tarpe sumažėjo nuo 41 procento iki 37 procentų, o asmenų, kurių išsilavinimas mažesnis už pradinį, skaičius — nuo 34 procentų iki 13 procentų.

Tačiau respublikoje dar daug palyginti jauno amžiaus asmenų neturi aštuonmečio išsilavinimo.

Duomenys apie vyrų ir moterų, turinčių aukštąjį ir vidurinį išsilavinimą, skaičiaus santykį pateikiami žemiau:

	1000 atitinkamos lyties žmonių tenka asmenų, turinčių aukštąjį ir vidurinį (baigtą ir nebaigtą)					
			Jų tarpe			
			Aukštąjį		Vidurinį	
	Vyrų	Moterų	Vyrų	Moterų	Vyrų	Moterų
Visi gyventojai, kuriems 10 ir daugiau metų						
1959 m.	237	228	19	14	218	214
1970 m.	401	385	33	32	363	333
Dirbantieji asmenys						
1959 m.	240	261	23	24	217	237
1970 m.	487	507	54	57	433	450

Moterų, turinčių aukštąjį ir vidurinį išsilavinimą, skaičius augančių gyventojų tarpe yra didesnis, negu vyrų.

Asmenų, turinčių aukštąjį ir vidurinį mokslą, skaičiaus santykis mieste ir kaime pasikeitė taip:

	1000 gyventojų tenka asmenų, turinčių aukštąjį ir vidurinį (baigtą ir nebaigtą)					
			Jų tarpe			
	Miestas	Kaimas	Aukštąjį		Vidurinį	
			Miestas	Kaimas	Miestas	Kaimas
Visi gyventojai, kuriems 10 ir daugiau metų						
1959 m.	406	122	35	4	370	118
1970 m.	544	214	61	8	483	206
Dirbantieji asmenys						
1959 m.	472	127	58	4	414	123
1970 m.	656	293	87	15	569	278

6. Gyventojų pasiskirstymas pagal tautybę ir gimtąją kalbą pasikeitė taip (tautybės išdėstytos mažėjančių skaičių tvarka 1970 metų duomenimis)*:

	Atitinkamos tautybės asmenų skaičius (tūkstančiai)		Bendrojo skaičiaus procentais		Iš jų laiko gimtąją kalbą savo tautybės (procentais)		Be to, laisvai moka antrą TSRS tautų kalbą (procentais)	
	1959	1970	1959	1970	1959	1970	rusų	kitas
Iš viso Lietuvos TSR gyventojų	2711	3128	100	100	97,6	97,3	33,8	5,2
Lietuvių	2151	2507	79,3	80,1	99,2	99,5	34,8	0,7
Rusų	231	268	8,5	8,6	93,3	97,8	1,5	32,3
Lenkų	230	240	8,5	7,7	96,8	92,4	55,2	11,7
Baltarusių	30	45	1,1	1,5	54,8	52,3	46,5	17,6
Ukrainiečių	18	25	0,7	0,8	52,1	52,4	41,8	23,9
Žydų	25	24	0,9	0,8	69,0	61,9	37,7	37,7
Latvių	6	5	0,2	0,2	89,2	81,7	24,3	60,8
Totorių	3	3	0,1	0,1	24,8	24,0	43,4	21,9
Čigonų	1	2	0,1	0,1	88,7	89,9	30,2	39,1
Kitų tautybių	16	9	0,6	0,1	83,0	66,3	45,3	22,5

Surašymo metu įregistruota iš viso 2665 tūkstančiai lietuvių, iš jų 158 tūkstančiai gyvena kitose sąjunginėse respublikose.

7. Kaip pasikeitė gyventojų skaičius, išsilavinimo lygis, taip pat atskirų tautybių gyventojų skaičius miestuose, turinčiuose 100 tūkstančių ir daugiau gyventojų, matyti iš šių duomenų:

	Vilnius		Kaunas		Klaipėda	
	1959 m.	1970 m.	1959 m.	1970 m.	1959 m.	1970 m.
Gyventojų skaičius	236,1	372,1	219,3	305,1	89,9	140,0
Pasiskirstymas pagal tautybę (bendrojo skaičiaus procentas)	100	100	100	100	100	100
Lietuvių	33,6	42,8	82,0	84,3	55,2	60,8
Rusų	29,4	24,5	11,6	10,5	35,7	30,9
Lenkų	20,0	18,3	1,3	1,0	0,5	0,7
Baltarusių	6,2	6,5	0,9	0,8	3,0	2,9
Žydų	6,9	4,4	2,2	1,4	0,8	0,6
Kitų tautybių	3,9	3,5	2,0	2,0	4,8	4,1

8. Pagal pragyvenimo lėšų šaltinius gyventojai pasiskirstę taip:

	Skaičius (tūkstančiai)	Bendrojo skaičiaus procentas
Iš viso gyventojų	3128,2	100
Dirbančių asmenų (išskyrus dirbančius tik asmeniniame pagalbiniame žemės ūkyje)	1540,4	49,2
Pensininkų ir kitų valstybės aprūpinamų asmenų*	394,1	12,6
Stipendininkų	55,3	1,8
Atskirų asmenų išlaikytinių (vaikų, pagyvenusių ir kitų asmenų, dirbančių tik namų ūkyje ir auklėjančių vaikus), taip pat kolūkiečių, darbininkų ir tarnautojų šeimų narių, dirbančių asmeniniame pagalbiniame žemės ūkyje	1126,8	36,0
Asmenų, turinčių kitus pragyvenimo lėšų šaltinius ir nenurodžiusių šaltinio	11,6	0,4

Iš viso liaudies ūkyje dirbančių asmenų (tai yra, neskaitant dirbančių namų ir asmeniniame pagalbiniame žemės ūkyje) surašymo metu buvo 1540,4 tūkstančio žmonių, kas sudaro 49,2 procento visų gyventojų. Iš darbingo amžiaus asmenų (vyrų 16—59 metų, moterų 16—54 metų) dirba 1415,4 tūkstančio žmonių, arba 84,4 procento darbingo amžiaus gyventojų, iš 1677,9 tūkstančio darbingo amžiaus žmonių dirbantieji liaudies ūkyje, taip pat moksleiviai sudarė 1548,9 tūkstančio žmonių, arba 92,3 procento darbingo amžiaus gyventojų (1959 metais — 81,3 procento).

Dirbančiųjų gyventojų skaičius padidėjo daugiausia dėl to, kad į visuomeninę gamybą buvo įtraukiami darbingo amžiaus asmenys, dirbantys namų ir asmeniniame pagalbiniame žemės ūkyje, kurių skaičius, neskaitant moksleivių, sumažėjo nuo 256,3 tūkstančio 1959 metais iki 90,1 tūkstančio 1970 metais.

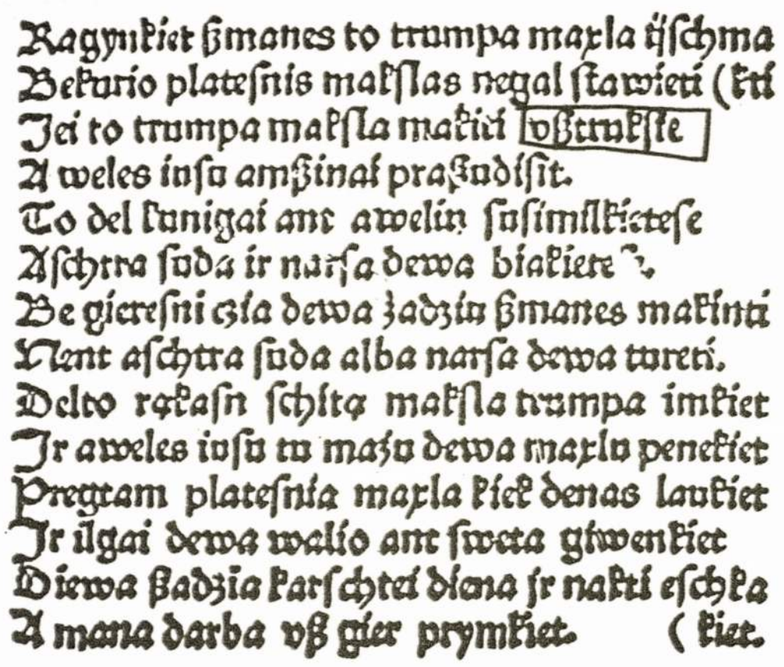

Ragynkiet ßmanes to trumpa maxla ßſchma
Bekurio plateſnis makſlas negal ſtawieti (kti
Jei to trumpa makſla makiti voßtrukſte
A weles iuſu amßinai praßudiſit.
To del kunigai ant awelin ſuſimilkieteſe
Aſchtra ſuda ir narſa dewa biskieteſe.
Be gieresni esia dewa ßadzin ßmanes makinti
Nent aſchtra ſuda alba narſa dewa tureti.
Delto rokaſn ſchlto makſla trumpa imkiet
Jr aweles iuſu tu maßu dewa maxlu penekiet
Pregtam plateſnia maxla kiek denas laukiet
Jr ilgai dewa walio ant ſweta giwenkiet
Diewa ßadzia karſchtei diena ir nakti eſchka
A mana darba voß gier prymkiet. (kiet.

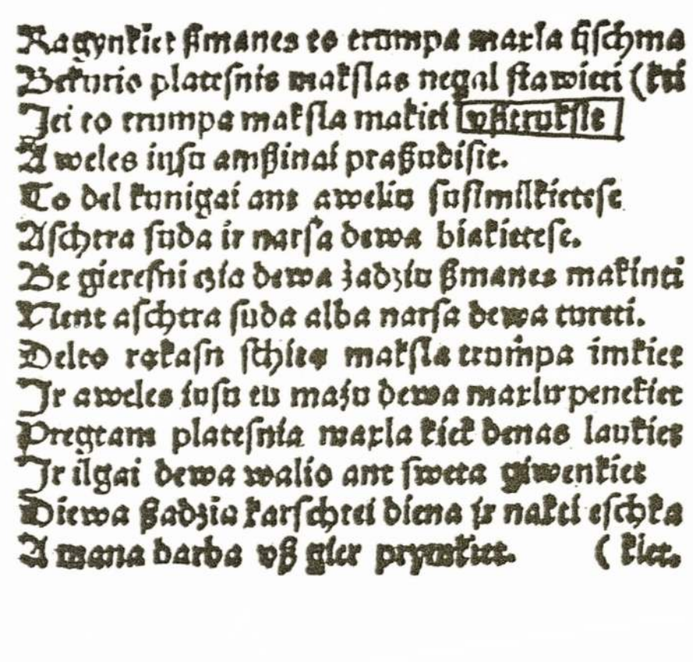

Ragynkiet ßmanes to trumpa maxla ßſchma
Bekurio plateſnis makſlas negal ſtawieti (kti
Jei to trumpa makſla makiti voßtrukſte
A weles iuſu amßinai praßudiſit.
To del kunigai ant awelin ſuſimilkieteſe
Aſchtra ſuda ir narſa dewa biskieteſe.
Be gieresni esia dewa ßadzin ßmanes makinti
Nent aſchtra ſuda alba narſa dewa tureti.
Delto rokaſn ſchlto makſla trumpa imkiet
Jr aweles iuſu tu maßu dewa maxlu penekiet
Pregtam plateſnia maxla kiek denas laukiet
Jr ilgai dewa walio ant ſweta giwenkiet
Diewa ßadzia karſchtei diena ir nakti eſchka
A mana darba voß gier prymkiet. (kiet.

KELI MAŽVYDO KATECHIZMO LEIDIMAI?

Lituanistikos instituto suvažiavimo metu amerikietis lituanistas Prof. Gordon B. Ford nurodė galimybę, kad galėjo būti keli Mažvydo katechizmo leidimai. Kairėje pateikiame puslapį originalo, kuri naudojo Gerullis (1923) ir Fordas (1971) savo katechizmo leidimams, o dešinėje tos pačios vietos originalo, kuri naudojo Kruopas išleisti sukaktuvinę laidą Lietuvoje 1947 m. Iš pateiktų reprodukcijų matyti, kad trečiosios eilutės ne vienodos — pažymėti žodžiai skirtingai parašyti: V ĮTRUKSIT ir V ĮTRUKSTE. Kadangi visas katechizmas rimuojasi, išeitų, kad V ĮTRUKSIT būtų teisinga versija. Gerullis-Fordas ir Kruopas naudojosi skirtingomis išlikusiomis katechizmo kopijomis, kurių skirtumas sugestuoja, kad naudoti originalai yra skirtingų laidų.

LITUANISTIKOS INSTITUTO SUVAŽIAVIMAS

NEVEDĖ TAUTOS, BET BUVO VERTA KLAUSYTI

Nepasversi visuomeninio įvykio svarais. O tačiau sąmonėj yra svarstyklės, bent apytikriai rodančios kas svaru, kas tik „taip sau".

Guldau sąmonėj kabančių svarstyklių padėklan Lituanistikos instituto suvažiavimą, įvykusį pačiame gegužės gale Čikagoj. Vienu ypu tas nusvyra žemyn. Augštyn iškilusin padėklan dedu visų pirma — ką gi kita, jei ne tomis pačiomis dienomis Filadelfijoj laikytą, panašios apimties Amerikos Lietuvių Tautinės s-gos atstovų seimą, savo turinį pusėtinai plačiai garsinusį. Svarstyklės — nė iš vietos. Dedu šalia jo vieną po kito Bendruomenės, Tarybos, Vliko suvažiavimus ir seimus, akivaizdiniu ar neakivaizdiniu būdu stebėtus per porą trejetą pastarųjų metų. Jau beveik ir netelpa, per briaunas virsta, o vis dar pirmojo padėklo nė iki pusiausvyros nekilsteri. Patriotinė retorika kūpa putų kamuoliais, rezoliucijos pūpso spalvingų balionų kekėmis, o ten, žemyn tebenusviręs, guli kietomis plytomis susislėgęs Lituanistikos instituto suvažiavimo turinys...

Trys dešimtys įvairių paskaitų ir pranešimų. Dalis laikyta lygiagrečiai tuo pačiu metu, tai pasirinktinai išgirsti galėjai ne daugiau kaip 23. Bet — **kas girdėta, buvo verta klausyt.** Vis nauji, o jei ne visiškai nauji, tai bent iš naujo paryškinti duomenys apie virtinę rūpimų dalykų, liečiančių Lietuvos praeitį ar dabartį, vietomis praardančių bent plyšelį ir ateities uždangoj.

Kaip poetas Henrikas Radauskas (kurio kūryba viename iš pranešimų irgi buvo įspūdingai aptarta), taip ir Lituanistikos instituto suvažiavimas „nevedė tautos", tai yra, neskelbė kovon ar darban šaukiančių manifestų nei rezoliucijų, o tik dalinosi patirtomis, kruopščiai sutvarkytomis žiniomis ne apie tai, kas turėtų būti, o tik apie tai, kas yra buvę ar dabar yra. Ir nesikėsino pakalbėti apie viską. Kalbėjo tik apie tai, į ką kiekvieno paskiro pranešėjo sugebėta ir suskubta pažvelgti giliau, negu kas kitas esam pažvelgę. Kiekvienas pranešimas buvo šaltinėlis sužinoti, ko nežinojai, ar jei ir žinojai, tai sužinoti daugiau ar geriau. Tik taip ir gali visuomeninio įvykio turinys būti svarus.

Nebandau tuo sakyt, kad tautą ar visuomenę kur nors v e s t i pasišaunantieji suvažiavimai ar seimai nieko neverti ar nereikalingi. Tik, bandant ką nors vesti, reikia ir raginti. O raginančiam sunku atsispirti prieš pagundą siūlomuosius tikslus bei sumanymus rodyti padidintus ir pagražintus. Propaganda yra idėjų infliacija. Negali sakyt, kad jos visiškai nereikia. Nebegerai tik tada, kai infliacija išsprūsta iš kontrolės ir kai kietasis idėjų branduolys, neretai iš pat pradžių apykuklis, beveik visas taip ir išsipučia balionais ar išsiplaka putomis, kurių tik apimtis didelė, ne svoris.

Turinio infliacijai sunkiausia atsispirti ten, kur vertinama ar planuojama aktualiųjų veikimo šakų politika. Ir Lituanistikos instituto suvažiavime lyginamasis svoris buvo staiga kritęs iki burbulinio lygio, kai vieno vakaro pridėtinėj programos daly — Lietuvių fondo vadovų pageidavimu — buvo užsimota svarstyti **mūsų išeivijos kultūrinė politika.** Kas tą vakarą tegalėjo įvykti ir, žinoma, įvyko, tai tik pradinis prisišaudymas bei apsišaudymas dėl tos politikos. Išryškėjo tik tiek, kad reikalas tą dalyką išsamiau išstudijuoti tikrai yra gyvas, bet kad tai padaryti įmanoma „tiktai ne šiandien, tiktai nei šičia". Kultūrinės politikos klausimai čia negalėjo būti ne tik išspręsti, bet nė suformuluoti.

Svarstybų rengėjai pakvietė du instituto narius — žurnalų redaktorius, filosofą ir sociologą — patarti, kokia būtų geresnė **išlaidų** politika kultūrinei veiklai bei kūrybai skatinti. Jie abu pabėrė rimtai svarstytinų preliminarinių pasiūlymų. Bet ką gi išsvarstysi apie išlaidų politiką, kai ji jau sukaustyta geležiniais **pajamų** politikos pančiais!

Kiti du referentai — praktikai, bendruomenės švietimo ir geležinio fondo vadovai — aiškino tik turimuosius pajamų politikos **vaisius**, kurių nepakanka aprūpinti nė penktadaliui skubiųjų kultūrinės veiklos bei kūrybos reikalų. Tie paaiškinimai dar kartą pirštu prikišamai rodė, kad didžioji problema yra ne išlaidų linkmės, o pajamų telkimo politika. Kas per 10 metų iš tos geležinės pajamų politikos išėjo: palaima ar kilpa kultūrinei veiklai?

Tuo tarpu pajamų politikoj įsivyravęs **geležinio** fondo principas yra **tabu**, lyg nediskutuotina, o tik girtina ir skelbtina religinė dogma. Šitaip esant, svarstyti kultūrinę politiką visoj jos apimty teįmanoma abstrakčiai, be perspektyvos išvadas įgyvendinti.

Todėl apie pustrečios valandos trukusios kultūrinės politikos svarstybos, pasiblaškiusios tarp visam plotui skirtų idėjų ir geležine tvorele aptvertam sklypely pastebėtų faktų, pasibaigė besiskirstančiųjų tarpe tesusidėjusia išvada, kad „mūsų kultūrinės politikos fronte nieko nauja". Žinoma, tas epizodas, iš šalies įspraustas į Lituanistikos instituto suvažiavimo programą, nė neįskaitytinas į pagrindinį to suvažiavimo turinį.

Pagrindinis turinys akivaizdžiai nuneigė durimis iš lauko trinktelėjusio buvusio instituto prezidento viešą aliarmą apie instituto krizę. Suvažiavimo svoris liudija, kad krizės institute nėra. Jei kuo institutas šiek tiek negaluoja, tai gal tik santvarkos nuostatų ydomis. Tai daugumo mūsiškių sambūrių chroniška ligelė.

Atsitiko netyčia pabuvoti menką valandėlę ir instituto organizaciniame posėdyje. Kaip žemėj, taip ir danguj... Tai yra, kaip kitur, taip ir čia: kalbasi apie naują statuto projektą... Gal ir reikia. Bet, — atsargiai su tais statutų taisymais! Nebe kartą yra taip atsitikę, kad po didelių taisymų statutai vistiek išėjo tik kitaip perrašyti, bet nė kiek ne geresni...

Nusižengdamas pašaliečio nesikišimo dorybei, paprašiau balso ir sakau: argi tokiam kolegiškam, mokslo tikslais sudarytam sambūriui tikrai reikia, ir netgi ar moralu turėti statute dėsnį, numatantį nariams „civilinės mirties bausmę", tai yra, pašalinimą iš instituto, ypač net visiškai nenurodantį, už ką tokia bausmė gali būti pritaikyta. (Nuožiūriškas baudimas, kaip absoliutinėj tironijoj!).

Keletas pritarė, kad tai nemalonus ir gal tikrai nereikalingas nuostatas. Bet atsirado ir vienas to nuostato gynėjas: o ką, girdi, darysim, jei kas iš narių ims komunistinę propagandą per institutą skleisti!

O — o! Ką, žmogau, gali sakyti prieš tokį pritrenkiantį argumentą... Nebent gal — įrašykit į statutą, kad mokslinių darbų laisvė šiame institute suspenduojama, ir steigiama ypatinga komisija (čeka) herezijoms instituto narių darbuose medžioti. Tada tai nebeilgai tektų laukti šiame institute mirtinos krizės.

V. Rastenis

PRANAS RAŠČIUS

SUSIPAŽINIMUI

Pranas Raščius yra vienas iš nedaugelio rašytojų Lietuvoje, užsiimančių rizikingu darbu — jumoristinių ir satyrinių eilėraščių rašymu. Jo biografinių žinių nelengva užtikti ir tai liudytų, kad rašytojas yra dar bepradedąs savo meninę karjerą. Iš pateiktų eilėraščių galime pajusti jo talentą aštriai paliesti „naujosios klasės" ydas, partinių direktyvų absurdiškus nurodymus ir „neigiamus" sovietinės santvarkos herojus. Eilėraščiai paimti iš 1969 m. išleisto Slegiam sūrį *jumoristinių eilėraščių rinkinio. Rinkinio dailininkas — Romualdas Palčiauskas, kurio piešiniais iliustruojame šį puslapį.*

SAKMĖ APIE BERŽUS

Gale lauko toli
trys berželiai stovi.
Trys berželiai svyru-svyruonėliai
tarpu savęs kalba:

„Pavasarėjant,— pirmasis ošia,—
viršūnėn mano kerdžius Tamošius
įkėlė seną vežėčių ratą...
Gandrai šį ratą
lankyt įprato.
Kasdien kaleno snapais nudžiugę,
sukrovė lizdą — kaip šieno kūgį.
Ir iš kiaušinių ten vieną rytą
maži gandriukai trys išsirito.
...Neliko paukščiai kerdžiui skolingi —
jis jau parišo lopšeliui lingę...
O traktoristui Mikui Vilūnui
jie atgabeno dukrą ir sūnų!
Visa valdyba rankas tik trina:
girdi, didėja mūsų šeimyna!
Girdi, užaugs jie — bus darbo rankų,
kurių kolūky taip nepakanka."

Antrasis beržas tik lingu-linga:
„Ir aš jaučiuosi dar reikalingas.
Pavasarėjant, kai šakos kėlė
kaip anglys juodą tetervinėlį,
aš agronomą Albiną Girdžių
ir Gražio Valę sula pagirdžiau...
Jau taip abudu pamėgo sulą,
jog nėr vargšeliams kada ir gula:
kai mėnesiena, naktį kiekvieną
jie čia ateina per dobilieną
ir lyg balandžiai mejliai burkuoja,
vestuvių laukia — dienas skaičiuoja...

Šakas nuleidęs, svyruoklių klausės
trečiasis beržas — patsai aukščiausias.
Paskui, pakilus sūkuriui vėjo,
jis atsiduso ir sušlamėjo:
„Broleliai mano,
vaje, vaje!..
Matau — ir šičia
Ateina JIE!
Medžius su paukščių gūžtom išrovę,
vaga upokšnio išvarę griovį,
o ant kalvelių gryčias palikę
be jokio krūmo —tartum ant plikių...
Toks pat likimas ištikt mus gali,
kaip mūsų brolius palei Šilalę.
Girdi, kad būtų sausesnė žemė,
ten ąžuolynus kapoti ėmė!
Žalias kaip rūtos giraitės rauna
ir prie Kėdainių, ir apie Kauną...
Oi, daug mūs brolių
jau nebeauga
aplink Perloją,
šilainėj Daugų..."

Kol pats aukščiausias beržas kalbėjo,
JIE lyg perkūnas atidundėjo.
Beržai sušuko: „Nors vieną sykį
jūs neskubėkit ir paklausykit..."

Bet JIE atšovė:
Mes — ne oratoriai,—
kalbų nemėgstam!
Mes — melioratoriai!
Dirbame darbą
didelį, gražų,
sausinam viską!
Netgi peizažą!"

Gale lauko toli
trys kelmeliai stovi.
Trys kelmeliai juodi juodutėliai
lyg paminklai tyli.

PAASMENUOKIME!

AŠ — nežymus žmogus, apskuręs.
Aš prekiavau tiktai muilu,
bet surenčiau namus prie jūros...
Iš ko?
Iš muilo burbulų!

TŪ skundą tučtuojau sukūrei.
Girdi, daugiau, nei įžūlu,
kai sukčiai pasistato mūrą
tiesiog iš muilo burbulų!..

JIS, JI tuoj pat susidomėjo
skundu teisingu, bet... kvailu
ir mano vilon atbildėjo
ištirti muilo burbulų.

MES — aš ir uošviai mano brangūs —
pačiu kvapniausiuoju muilu
pamuilinom, kam reikia, ranką,
pamuilinome ir — tylu.

JŪS — tu, jis, ji — lyg kuisiai kibę,
prisiuvę daug storų bylų,
mane palikote ramybėj,
akli nuo muilo burbulų.

JIE, JOS šiandieną kalba tyliai,
kad iš tikrųjų aš galiu
surėst ir naują Trakų pilį...
Iš ko?
Iš muilo burbulų!

NE PROBLEMA

Už tinginystę Algį Blūdą
iš įstaigų trijų išgrūdo.
Bet jis teisme paaimanavo
ir dar geresnį darbą gavo.
Ir šypsosi: „Juk negali
nedirbti dirbančių šaly!"

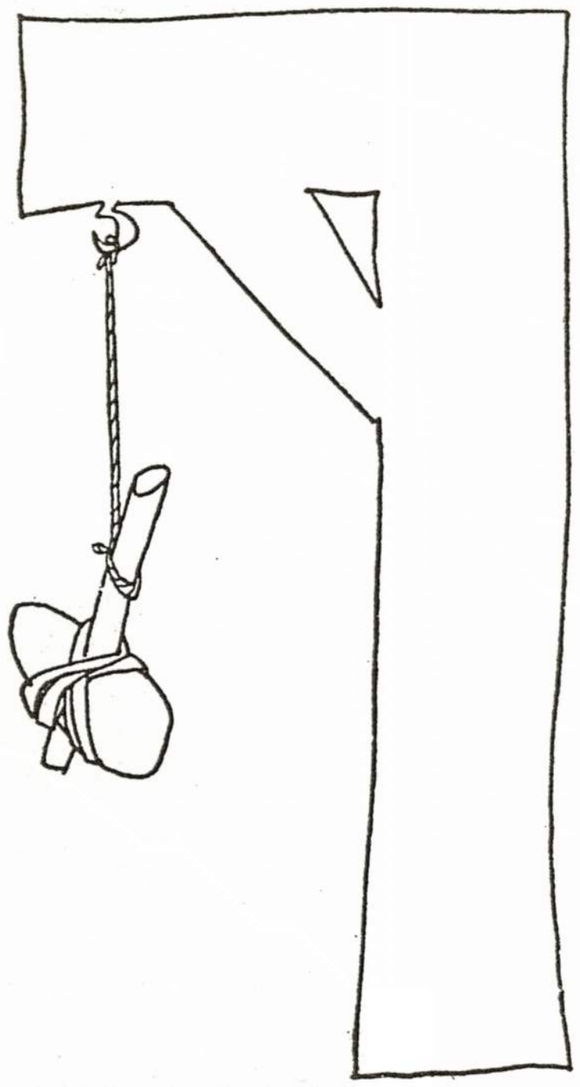

IRGI REIKALINGAS

Namuos vis barasi,
darbe pasnaudžia,
gatvėj įkaušęs kėtojas...
Sako, aš būtinas
knygoms ir liaudžiai
kaip...
neigiamas herojus!

DALINAMĖS PATYRIMU

Laiškas iš kolūkio „Stenkis aukštyn"

Mus kasdien rajonas badė dygiai.
Badė, sekė pasaką be galo:
— Viską,
viską
į aukštesnį lygį
jūs pakelti
būtinai privalot! —

Mes ir kėlėm —
šakėm,
rankom,
kojom —
prakaitavom per naktis nemigę...
Ir galvojom,
įtemptai galvojom,
ką dar kelti
į aukštesnį lygį?..

Na, ir štai
galvojimo to
vaisiai:
kiaulėms lovį
palubėj įtaisėm!
O dabar
į kuo aukščiausią lygį
manomė pakelt ir kiaulių migį.

SUSITIKIMAS

Pamačiau aš jį iš „Volgos" lipantį,
portfelio sagtim,
dantim auksiniais žibantį,
pilną išdidumo
ir orumo,
žengiantį į vieną aukštą rūmą.
Tuoj pripuoliau ir už rankos stvėriau:
— Šimtas metų!
Sveikas, kavalieriau!
(Kavalieriaus vardas jam prigijo
studijuojant, kai smarki Marija
apipylė jį karštais kopūstais,
kad merginų dušan nesigrūstų...)

Taigi, dalinuos prisiminimais:
kaip klampojome pažliugusiais arimais...
Kaip ištraukiau praktikoj jam pašiną...
Kaip vėliau kartu degtinę lašinom...
Kaip iš sostinės atklydusi Valerija —
senmergė, tačiau su padėtim
ir nespėjusia atvėst širdim —
jį išsivežė staiga į ministeriją...

Dalinuos, o jis kažko vis raukias
ir arčiau,
arčiau,
arčiau prie rūmų traukias,
ir lyg šeškas žvalgosi į langus,—
ar nemato jo bičiuliai brangūs,
koks čia, po perkūnais, kolūkietis
taip arti prie jojo prisilietęs!..
Pagaliau sustoja prie pat durų,
meta mano pusėn žvilgsnį niūrų,
vėlei solidėja,
pastorėja
ir iškošia:
— Draugas, ko norėjot?
Draugas... draugas... hm... atsiprašau —
pavardę aš tamstos pamiršau.

Na, dabar jau trauktis aš imu
ir nuo jo, ir nuo sočių namų,
minutėlę keikiu save patį:
„Jį užkalbint nereikėjo drįsti."
O paskui vis vien teškiu per petį:
— Viso gero,
draugas karjeriste!

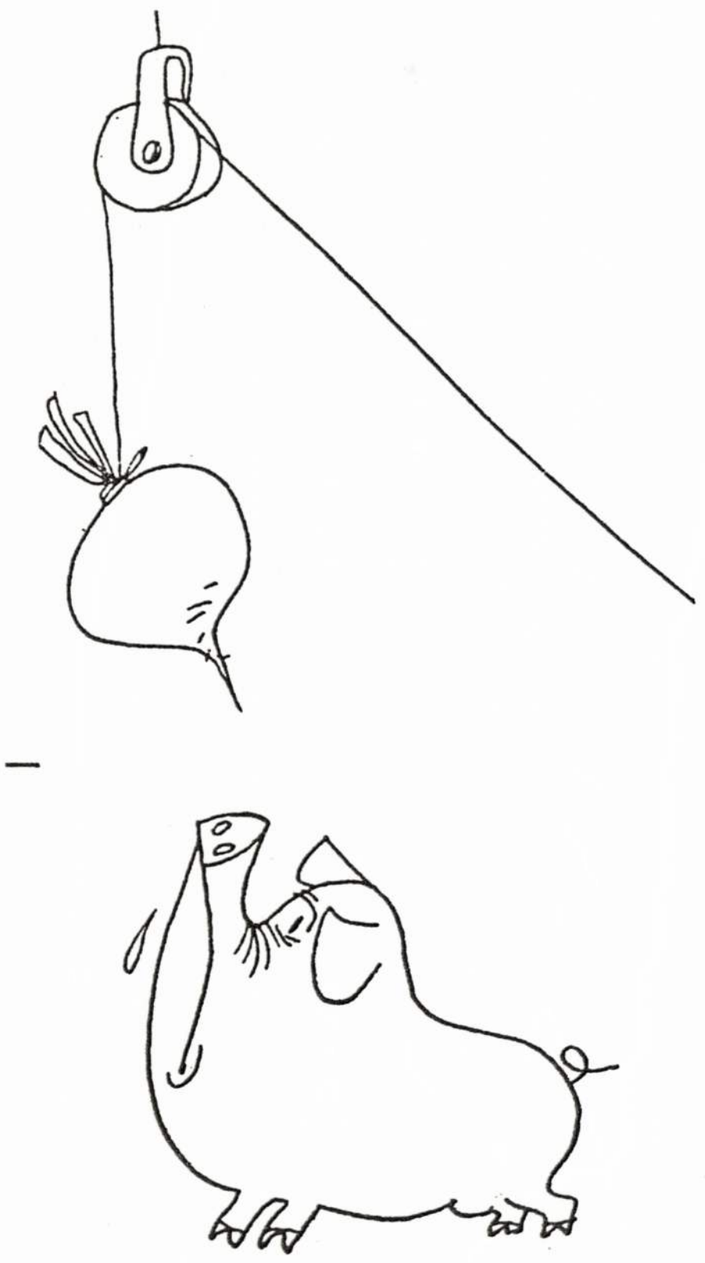

atodairos

SPRAGA KNYGŲ LEIDYBOJE

Žvilgterėję per petį atgal iki maždaug pernykščio pavasario, galim matyt, kad iš kuklių mūsiškių leidyklų dar kuklesnėn mūsų knygų rinkon viena po kitos įžygiavo kelios naujos lietuviškos knygos, kurių kukliame kiekyje nevisai kukliai vyrauja beletristikos ir žurnalistikos r i n k i n i a i (įskaitant ir vieną tų abiejų aptaršytų žanrų kratinį). Eisenos beveik gale šį pavasarį atžygiavusių poros leidinių autoriai su leidėjais, matyt, turėdami galvoj patarlę, kad tik gera prekė pati save giria, sutelkė „savitarpinę pagalbą" tiems leidiniams iš anksto įgirti. Ranka rankos plovimo būdu gyrimas tęsiamas ir leidinius visuomenei jau parodžius. Kiek tokia gyryboș talka padeda diegti visuomenėje gerą nuomonę apie leidinius, leidėjai gal geriau žino, negu mes, tos gyrybos žiūrovai-klausovai, bet mes tikriausia geriau už juos žinom š a l u t i n į tokios gyrybos poveikį. Būtent, šalia ar net vietoj nuomonės apie giriamąsias prekes, tokia gyryba žadina stiprų geidimą prisimint ir ištisai kartot, kartot ir kartot... pasakėčią vardu **Gegė ir gaidys**, kurioj taip gražiai ir reikšmingai papasakota, kaip tiedu, lenktyniaudami gražbylyste, gyrė vienas kito kukavimo ir kakariekavimo talentus.

Iš to kilo štai koks pasigedimas: kodėl šalia tų (ar vietoj kaikurių) beletristikos ir žurnalistikos rinkinių niekas nesusiprato iš naujo surinkti ir išleisti p a s a k ė č i ų rinkinio? — Rinkinio tų visų pasakėčių, kurias kadai skaitydavom **Žiupsnelyje, Sakalėlyje** ar kuriame kitame mokykliniame skaitinių rinkinyje, kurių nemaža ir atmintinai buvom išmokę, o dabar jau esam primiršę, ir gaila, kad neturim iš ko atšviežint bei patikslint atminty jų bent kiek aptrupėjusių, bet vis dar tebeaktualių alegorijų, tegu ir iš ruso Krilovo, ar prancūzo La Fontaino, ar graiko Ezopo išsiverstų, betgi taip gražiai, spalvingai lietuviškai papasakotų.

Kas mėnuo, net kone kas savaitė vis pasitaiko užtikt kokį nors vyksmą mūsų viisuomenėj, ties kuriuo tą ar kitą iš tų pasakėčių prisimint ir pakartot tinka taip, kad nelieka nieko nei pridėt, nei atimt.

Sakysim, vyksta Lietuvių Bendruomenės apygardinis suvažiavimas. Dalyvauja atstovas iš pačios LB viršūnės. Dalykiniai pranešimai, kiek jų ten iš kurios pusės yra, skęsta komplimentų nemunuose. Apygardos ir viršūnės atstovai, pakaitomis viens prieš kitą atsistodami, beria tik beria ilgą ilgutėlę virtinę pagyrimų vieni kitiems, dėl visa ko savęs irgi kukliai nepamiršdami. Ir gražu, ir tuščia. Ir jei išsižiotum a t v i r a i pakomentuoti, tai tik sau ir kitiems nervų pagadintum. Tokiame savitarpinių gyrybų potvynyje skandinamiesiems klausovams puikus gelbėjimosi lankas būtų — bent sau mintyse pasigėrėti pasakėčios **apie gegę ir gaidį** taiklumu...

Arba, štai, skaitai pranešimą apie veiksnių atstovų ar kokios komisijos posėdžius, kur buvę tartasi derinti bei tvarkyti tų ar kitų veiksnių santvarką ir bendradarbiavimą; apžiūrinėji LB su ALT sufederavimo schemos brėžinį; net pats dar pasukioji galvą, kaip čia tie dalykai galėtų būti geriau sutvarkyti... — kol, žiūrėk, pasijunti apimtas nostalgijos imt ir nuslinkt mintim į kadai skaitytą-deklamuotą pasakėčią apie **ožio, lokio ir laputės su bezdžione styginį kvartetą**... Arba apie **gulbės, lydžio ir vėžio vežimą**...

O kiek šimtų kartų iš narsių prakalbų bei šūkių išnyra **Žvirbliai ir kaliausė**! Ir kiek kartų įvairiausiais variantais kartojasi tarp mūsų **Keleivis ir šunys**!

Tai kas, kad, turbūt, daugiau kaip devyni dešimtadaliai tų pasakėčių ne mūsų tautoj sukurta. Vistiek jos, lietuviškai papasakotos, bent keliose mūsų tautos kartose prigijusios, jau yra mūsų tautinės kultūros lobis, mums ne menkiau savas, kaip, sakysim, tokia **Traviatos** opera, ar apskritai operos menas, per penkis dešimtmečius spėjęs tapti ryškia mūsų tautinės kultūros pažiba.

Tad, be juokų, — kodėl Jums, gerbiamieji rašytojai ar auklėtojai ir leidėjai, šalia gerų ir kartais ne taip jau labai gerų beletristikos ir žurnalistikos rinkinių, nesurankiojus iš nykstančių senų knygelių visų kadai sulietuvintų (ir originalių, lietuviškų kiek jų yra) pasakėčių ir kodėl neišleidus gražaus jų rinkinio! Pasitikėkit, tai būtų tikrai gera, pati save girianti prekė, be gyrybos brigadų pagalbos patraukli, o taip pat ir naudinga jaunimui ir senimui nuo tuzino iki septynių tuzinų metų amžiaus.

V. Rastenis

linkmė

BALTIJOS VALSTYBIŲ STUDIJOS

Lituanistikos instituto suvažiavime Čikagoje gegužės mėnesį prof. Vytautas Vardys skaitė pačią pirmąją paskaitą, pavadintą „Baltijos valstybių studijos Vakaruose: padėtis ir perspektyvos". Ji buvo ne tik pirmoji, bet ir tam tikru atžvilgiu reikšmingiausia, nes nurodė, kodėl studijos apie Baltijos valstybes mums reikalingos ir kokios jos turėtų būti.

Autorius nurodė, kad Amerikoje regioninės interdisciplinarinės (daugelio sričių) studijos pradėtos po II-jo Pasaulinio karo. Pradžioje susidomėta Rusijos ir Rytų Europos studijomis, o vėliau ir Lotynų Amerika, Afrikos, Azijos ir net Europos regionais. Tačiau Baltijos kraštų regioninės studijos Amerikoje neišsivystė. Priežastis paprasta: per mažas dėmesys Baltijos pakraščiui, kuris su savo problemomis pražūva tarp pasaulio didžiųjų kontinentų; o taip pat baltų kalbų nežinojimas. Kad senoji mūsų emigracija būtų buvusi aukštesnio išsilavinimo lygio, gal baltai būtume radę atliktą bent pionierių darbą. Dabartinėm aplinkybėm naujai generacijai ir, teisingiau pasakius, jos vidutiniajai generacijai teko tas pionierinis darbas. Pionieriniame laikotarpy dar ir tebegyvename, nors padėtis jau taisosi".

Toliau autorius nurodė, kad, kai Amerikoje baltologijos studijos dar ir dabar neišjudintos, Europoje reikalai klostėsi kiek kitaip. Vakarų Vokietijoje „valdžia finansavo **Baltų tyrimo ir studijų institutą** Bonos universitete, kur dirba profesoriai Zenonas Ivinskis ir Jakobs Ozols... Vokietijos katalikų vyskupai finansuoja jau eilę metų veikiantį **Institutum Balticum** Taunus mieste. To instituto vedėjas latvis dr. Namsons leidžia dabar jau bene vienintelį likusį baltų studijų žurnalą — **Acta Baltica**... Vokietijoje pasirodė ir pirmas Vakaruose stambus mokslinis veikalas apie Baltijos valstybių okupavimą. Tai Boriso Meisnerio **Die Sowjetunion, die baltische Staaten und das Voelkerrecht** (1955). Amerikoje, be jau seniai einančio, bet žurnalistiškai orientuoto **Baltic Review**, baltologinės studijos buvo vykdomos individualių žmonių iniciatyva... Tarp jų labiausiai minėtinos dr. Alberto Tarulio knygos".

Tačiau nuo 1965 metų baltologinėm studijom, paskirų mokslo vyrų dėka, imta domėtis ir įvairiuose Amerikos universitetuose. Kai kuriuose jų dėstomos baltų kalbos, įvyko kelios mokslinės konferencijos — Pensilvanijos valstybiniame universitete baltų kalbų konferencija, Ohio valstybiniame universitete baltų literatūroms skirta konferencija ir kt. Tačiau reikšmingiausias įvykis baltologijos studijų reikalui buvo **Baltų studijų draugijos** (Association for the Advancement of Baltic Studies, Inc.) įsteigimas. Toji draugija, įsteigta latvių iniciatyva 1968 m., subūrė apie 350 baltiečių įvairių sričių mokslininkų. Pirmas jos pirmininkas buvo lietuvis Vyt. Vardys. Draugija turėjo jau dvi mokslines konferencijas — Marylando universitete ir San Jose kolegijoje prie San Francisco. Ši pastaroji konferencija tęsėsi keturias dienas, joje buvo skaityta daugiau kaip šimtas referatų, jos programoje dalyvavo apie 130 mokslo žmonių iš šešių kraštų, jų tarpe Vokietijos, Švedijos, Šveicarijos, Kanados ir net Australijos. Taigi konferencija savo moksline apimtim buvo didesnė nei daugelis mūsų garsių kultūros kongresų. Ji buvo taipgi tarptautinė ne tik atstovaujamų kraštų, bet ir tautybių skaičiumi. Iš Vokietijos atvyko žinomi baltų studijų puoselėtojai profesoriai Manfred Hellman, Hans von Rimscha, Dietrich Loeber. Žinomų nebaltų vardų buvo ir daugiau: Donald Treadgold, David Dallin, Nicholas Riazanovsky, Raphael Sealey, Stalley W. Page, Walter Kirchner, Richard F. Staar ir kt. Sekanti konferencija įvyks Kanadoje, Toronto universitete, 1972 m. gegužės 11-14 dienomis".

Draugija išleido pirmos konferencijos darbus (First Conference on Baltic Studies — Summary of Proceedings 1969) ir ruošia antros konferencijos darbų knygą. Be to, ji leidžia biuletenį — **Bulletin of Baltic Studies** — keturis numerius į metus, kurį gauna visi nariai. „Pagrindinis Draugijos nuopelnas, kalbėjo dr. Vardys, kad jai sekasi ir — jei toliau bus protingai dirbama — pasiseks įpilietinti Lietuvos, Latvijos ir Estijos studijas Amerikos universitetuose, žurnaluose, leidyklose. Tai jos pagrindinis artimasis tikslas ir tuo keliu gerokai nueita". Visa bėda čia yra tik ta, kad ja per mažai domisi lietuviai, kurie skaičiumi yra paskutinėje vietoje. Iš 350 narių lietuvių tėra 8 . Toks mūsų apsileidimas nėra malonus dalykas ir jis būtinai šalintinas. Ir štai dėl ko.

Šita Baltų studijų draugija yra reikšmingiausia baltiečių organizacija išeivijoje. Kadangi ji yra visų baltiečių organizacija ir kadangi jos dėmesys nukreiptas į visą Baltijos regioną, ji tuo būdu yra svaresnė, negu atitinkamos paskirų Baltijos šalių organizacijos. Kaip rodo jos egzistencijos pirmieji metai, ji bus žinomiausia tarptautinėje plotmėje ir, galimas dalykas, patvariausia iš visų išeivijos organizacijų. Ji yra puikus pavyzdys, kokiu būdu galima išeiti į tarptautinę areną iš užsisklendimo vienoje tautinėje grupėje. Tai geras pavyzdys ir mūsų politiniams veikėjams. Deja, čia mes esame dar užsidarę savo parapijos ribose ir atrodo esame tuo labai patenkinti. Kai visas pasaulis buriasi į visokias tarptautines organizacijas, mes norime kalnus nuversti ir Lietuvą išvaduoti patys vieni. Ir nejaučiame, kad tokia būklė net ir mums patiems pradeda nebepatikti. Ja gali tenkintis nebent fiziniai bei dvasiniai seniai.

Baigdamas savo paskaitą, prof. Vardys pabrėžė ir dar vieną dalyką — kai kurių žmonių (pačių baltiečių) pastangas baltų studijas supolitinti, t. y. politikų pastangas mokyti mokslininkus.

Bet kai mokslas daromas politikos tarnaite, jis lengvai pavirsta propaganda ir tada tokiu „mokslu“ niekas nesidomi. Mokslas politikai gali, be abejo, pasitarnauti, bet tik netiesiogiai, t. y. tada, kai mokslo veikalas turi mokslinį tikslą — atskleisti tiesą. Dėl to amerikietis **Slavic Review** redaktorius Donald W. Treadgold, žinomas savo simpatijomis sovietų pavergtoms tautoms, baltiečių mokslininkų suvažiavime San Jose mieste patarė dirbti pavergtų tautų labui, nevengiant ir politikos, bet tuojau pridūrė: „aiškus politikos nuo mokslo atskyrimas yra sąlyga tokios rūšies mokslinių baltų studijų pasisekimui, kurio, aš esu įsitikinęs, mes visi norime“.

Prof. Vardys sakėsi pastebėjęs mūsų vyresnės kartos politikų pastangas primesti savo pažiūras jaunesnės kartos mokslininkams. Pavardžių jis neminėjo, bet išvadas pasidaręs, „paskaitęs porą recenzijų, pasirodžiusių mūsų spaudoje apie istorines ar literatūrines studijas“. Mes irgi turime pasidaryti savo išvadas: jeigu šitokie santykiai tarp senų politikų ir jaunų mokslininkų vystysis ir toliau, jų abiejų atsiribojimas bus neišvengiamas.

A. Daugvydas

atvirai kalbant

NAUJOS VILTYS — SENOS LINIJOS IR METODAI

— K u l t ū r i n i a i santykiai tarp Rytų ir Vakarų faktinai yra p o l i t i n i s reikalas — pareiškęs Kalininas, užsienių sekcijos direktorius Sovietų kultūros ministerijoje. Šitą jo išmintį riebiu šriftu, kaip didžiausią atradimą pacituoja tautininkų ir neolituanų p o l i t i k o s ir k u l t ū r o s žurnalas **Naujoji viltis** tuoj po vedamojo antrame numeryje, pasirodžiusiame šios vasaros pradžioje. Ir netrunka pademonstruoti, jog pareiškimas cituojamas ne tikslu demaskuoti priešo intencijas, bet panaudoti kaip obalsį vos antrą žingsnį žengiančio leidinio linijai nusakyti. Šios linijos iš tikrųjų šiandien laikosi visa „naują viltį“ pagimdžiusi „tautinės minties“ spauda, kurioje pirmuoju smuiku groja **Dirva.**

—**Dirva** pasirinko aiškią liniją. Dabar **Dirva** nesėdi ant dviejų kėdžių. Tautininkai jaučiasi šeimininkais savo kieme, — džiaugiasi ALT S-gos pirmininkas T. Blinstrubas, panašiu būdu pacituotas **Naujojoje viltyje.**

Bent kas liečia k u l t ū r i n ę pusę praktiškai ši linija perdaug dažnai reiškia: šmeišk, spiaudyk, drabstyk purvais kitus savo tautiečius kultūrininkus, kurių galvosena su ta linija arba jos pravedimo taktika nesutampa. Charakteringas pavyzdys yra tame pačiame **Naujosios vilties** numeryje išspausdintas apžvalginis straipsnelis „Gana!“, pasirašytas (b. j.) inicialais, nevien dėl aukšto tono ar nuolat vartojamos daugiskaitos, atrodo, atstovaująs redaktorių ir leidėjų pažiūras. Išeities tašką šiam straipsneliui duoda viena žinutė.

„Iš Vilniuje leidžiamo propagandinio ‚Gimtojo krašto‘ sužinojom štai ką: ‚Amerikos lietuvių literatūros kritikų ir mokslininkų — būrelis (V. Maciūnas, A. Nyka-Niliūnas, K. Ostrauskas, R. Šilbajoris ir A. Vaičiulaitis) susibūrė rašyti lietuvių literatūros istoriją, kurie ją numato išleisti anglų kalba‘ (1970.XI.12, 46).“

Nusprendęs, „kad tai bus čia JAV inkorporuoto Lituanistikos instituto užsimojimas“, apžvalgininkas tuoj pat susierzina, „kad apie tokį sumanymą m e s sužinojom iš okupuotos Lietuvos spaudos“, atranda, jog čia „viskas daroma labai paslaptingai“ ir padaro sekančias išvadas:

„Dabartinį L. I. prezidiumą sudaro: Vincas Maciūnas — prez., Aleksandras Plateris — viceprez. ir Ant. Vaičiulaitis — sekr. Visi jie geri vyrai, tik elgiasi nevyriškai, leisdamiesi vedžioti už nosies visokio plauko k o m u n i s t ė l i a m s ir jų bendrakeleiviams. Čikagoje kalbama, kad kažkas neteisėtu būdu įstatęs dr. T. Remeikį Lituanistikos instituto iždo tarybos pirmininku (!). Nuo spaudos ši afera slepiama. K o m u n i s t a i moka užimti tam tikras pozicijas arba ten įstatyti savo draugus, nesiskaitydami su priemonėmis.“

Neskaitau **Gimtojo krašto,** neesu Lit. instituto narys, bet apie apžvalgininko minimus „užsimojimus“ žymiai anksčiau sužinojau iš čionykštės lietuviškos spaudos. Nesuprantu, kokią teisę apžvalgininkas turi svaidytis kaltinimais ir insinuacijomis vien dėlto, kad jis tos lietuviškos spaudos neskaito.

O toliau — dar gražiau. Įsismaginęs apžvalgininkas jau puola visus sau nepatinkamus kūrėjus visu frontu. Puola (feljetonisto žodžiais tariant) kaip tas jautis, kurs ant laktos gieda:

„Jeigu ta tarybinio laikraščio paskelbta žinia yra teisinga, tai m e s tiesiai pasakome: m u m s tautininkams nėra autoritetai nei Ostrauskas, nei Šilbajoris, dėl jų p a r t i š k u m o, kairumo ir tam tikros klikos reklamavimo. (Nyka-Niliūnas dabar nieko nerašo, matyt, jis ilsisi ant ‚aidų‘ jam nupinto laurų vainiko. Gal ir gerai daro). M u m s jau iki koktumo atsibodo nuolatos tam tikroje spaudoje skaityti apie mackų, mekų, škėmų ir visokių absurdininkų genialumą. (...) M ū s ų tautininkiška patriotiškai nusiteikusi išeivijos bendruomenė pritrūko kantrybės.“ etc, etc. ad nauseam...

Apžvalgininkas jau iš anksto nusprendžia, kad L. I. užplanuotas veikalas bus panašus į **Lietuvių literatūros istoriją** išleistą Vilniuje „Korsako ir Co.“ kurion patekę ne tik R. Mizara ar A. Margeris, bet ir virtinė kitų „savamokslių grafomanų“, vien dėlto, kad jie „žavėjosi **komunizmu,** kaip Mackus ar Mekas.“ (visur pabraukta cituojant).

Rimtai reaguoti į visus isteriškus apžvalgininko svaičiojimus būtų bergždžia ir beprasmiška, ką patirtis jau nekartą parodė. Liūdna, kad jis sakosi kalbąs nevien savo, nevien redakcinės kolegijos (Dr. Jonas Balys, Aleksas Laikūnas, Bronius Nemickas), nevien leidėjų tarybos (Teodoras Blinstrubas, Bronius Kasakaitis, Dr. Leonas Kriaučeliūnas, Vaclovas Mažeika, Algis Modestas), bet v i s ų tautininkų vardu ir kad tą jo kalbą minėti redaktoriai ir leidėjai matomai aprobuoja be mažiausių komentarų... Liūdna, jog nepagrįstai ir nepelnytai užgauliojami, niekinami, šmeižiami netik gyvieji (kurie, jei ras reikalo ar prasmės, galės dar ir reaguoti), bet ir mirusieji mūsų kultūrininkai-kūrėjai. Negaliu įsivaizduoti, kaip visa tai neraudonuodami iš gėdos gali skaityti mano pažįstami čikagiečiai tautininkai, taipgi asmeniškai pažinoję kad ir poetą Algimantą Mackų, keletą paskutiniųjų savo gyvenimo metų nuoširdžiai dirbusį **Margučiui** — radijui ir žurnalui), „tautinę mintį“ puoselėjusiam gal kiek ilgiau negu naujagimė **Naujoji viltis**...

Kaip mirusieji verčiami paklusti ar tarnauti naujaviltininkų linijai, akivaizdžiai parodo kitas apžvalginis straipsnelis — „Pasimetusi karta“, pasirašytas Deltos slapyvardžiu. Čia, pasiremdamas keleta frazių iš Santaros-Šviesos federacijos suvažiavimo aprašymo **Metmenų** nr. 20, slapyvardininkas nusprendžia savomis interpretacijomis šią organizaciją „nurašyti į nuostolius“, naiviai tikėdamasis tuo pasitarnausiąs saviesiems — neolituanams. Savo išvedžiojimų svoriui pakelti, jis taria štai ką:

„Kartą pasitaikė atvykti į Tabor Farmą, kai ten vyko metinis santariečių jomarkas. Labai pakantus a. a. Juozas Bačiūnas tiesiai pasakė: „Čia pas mane jau trečia diena vyksta chuliganizmas...“ Manau, kad jis ne vienam taip išsireiškė.“

Santariečių suvažiavimuose Tabor Farmoje dalyvauju jau daugiau negu dešimtį metų. Ne tik neeilinių programų pasiklausyti, bet ir jose aktyviai dalyvauti ten kasmet atvažiuoja nemaža ateitininkų, skautų, neolituanų ir kitokio organizuoto ir neorganizuoto jaunimo bei senimo. Velionį Juozą Bačiūną, garbingą lietuvį ir pavyzdingą patrijotą esu matęs daugelyje paskaitų, o ne kartą taipgi su juo nuoširdžiai ir intymiai išsikalbėjęs. Jokių panašaus pobūdžio užmetimų iš jo neesu girdėjęs. Atvirkščiai. Bene kiekvieną suvažiavimą uždarant jis tardavo žodį kupiną pagyrimų ir linkėjimų santariečiams, kviesdamas juos sekančiam suvažiavimui. O pasirodo, kad tik slapukas politkultūrininkas Delta tepatyrė velionies tikruosius jausmus... **Naujoji viltis** viliasi, kad jos skaitytojai Deltos nešvankiais pletkeliais patikės... Lygiai, kaip **Akiračių** skaitytojai patikėtų kokio nors Gamos ar Omegos tvirtinimais, būk jie girdėję velionį prasitarus, jog dabartiniai **Naujosios vilties** redaktorių tarybos nariai anuo metu konspiravę nudobti Amerikos prezidentą...

Algirdas T. Antanaitis

Lietuvių fronto bičiuliai, sutrumpintai vadinami frontininkais, š. m. balandžio 24-25 d. d. Los Angeles mieste, Kalifornijoje, buvo susirinkę politinių studijų savaitgaliui. Programa, kurioje dalyvavo ir vienas kitas neoficialus frontininkas, drauge su savaitgalio apžvalga bei išvadomis buvo ištisai skelbta lietuvių dažnesnėje periodikoje. Todėl pasitenkiname pateikdami AKIRAČIŲ skaitytojams tik, mūsų nuomone, įdomiausias svarstymų išvadas, rodančias, jog mūsų visuomenėje pastoviai auga pasinešimas žiūrėti realybei tiesiai į akis.

FRONTININKŲ STUDIJŲ SAVAITGALIS

NE JAUSMAIS, O STUDIJOMIS!

2. Natūraliai savo kelią suradusi išsilaikymo ir pasipriešinimo dvasia pavergtoje tautoje yra reali ir viltinga.

3. Žmogus ir gyvenimas pavergtoje Lietuvoje yra stipriai pasikeitę. Į politinius, socialinius, psichologinius ir ekonominius pasikeitimus krašte išeivija reaguoja ne jausminiu nusiteikimu, bet objektyvių studijų paremtom išvadom.

4. Solidarumą su tauta išeivija apreiškia objektyviai išmąstytomis, bet ne emocijų sužalotomis formomis. Santykiavimas su tauta yra reikalingas, tačiau tą santykiavimą turi lydėti rezistencinis budrumas.

5. Lietuvos pavergimas tol išliks gyva tarptautinė problema, kol bus jėgų jį paveikiai pristatyti pasaulio opinijai. Profesionalų informacijos reikalams paruošimas turi tapti vienu iš pirmųjų Pasaulio Lietuvių Bendruomenės rūpesčių.

6. JAV Lietuvių Bendruomenės apsisprendimas praktiškoje veikloje užimti vietą, kuri jai esmiškai ir iš paskirties priklauso, atgaivins išeivijos lietuvišką entuziazmą. Lietuvių Bendruomenė neša pagrindinę atsakomybę, kad lietuvių išeivija kovoje dėl Lietuvos laisvės dalyvautų pilnu potencialu, tad jos dėmesys laisvės kovai jokiu būdu negali būti tik atsitiktinis ar pripuolamas...

IŠEIVIJOS SPAUDOS APŽVALGA

BALSAS IŠ LIETUVOS

J. Bertašius, agronomas ir senos kartos veikėjas, *Naujienose* paskelbė ilgą pasikalbėjimą su savo buvusiu vienminčiu ir draugu iš Lietuvos. Kartu su tuo draugu Bertašius yra dalyvavęs, kokių 10-ies vienminčių būrelyje, slaptuose pasitarimuose Vilniuje pirmojo bolševikmečio metu. Tuose pasitarimuose buvo tariamasi, kaip gelbėti Lietuvą. Dabar Bertašius susitiko su tuo draugu, atvykusiu Čikagon, viename privačiame pobūvyje. Kai svečias gerokai nugėrė, J. B. pradėjęs jį kamantinėti. Kaip senam draugui, svečias ėmęs atvirai dėstyti, kaip mes turime vertinti Lietuvoje pasilikusių veiklą, ką turime čia veikti ir kaip turime elgtis su atvykstančiais čia iš Lietuvos.

Tas pasikalbėjimas nebuvo, žinoma, įrašytas į juostą ir nežinia po kiek laiko atpasakotas, todėl nėra visai aišku, kiek jis yra tikslus. Čia gali būti ir autentiškų svečio minčių, ir daugiau ar mažiau tikslių bei netikslių tų minčių atpasakojimų. Kiekvienu atveju daugumas svečio pareiškimų yra teisingi, ir *Akiračių* krypties žmonės bei daugumas kitų sveikai galvojančių tautiečių jau seniai panašaus nusistatymo laikosi. Todėl verta atkreipti dėmesį į tai, ką tas svečias pasakė.

1. Apie Lietuvoje likusių veiklą jis taip kalbėjo: „Jūs, gyvenantieji laisvajame pasaulyje, iš mūsų per daug reikalaujate. Nereikėjo bėgti, tat atvažiuokite ir dabartinėse sąlygose padėkite mums ką nors geriau ir mandriau padaryti kaip iki šiol, o tąsyk mes būsime jums labai ir labai dėkingi. Jeigu jūs čia Amerikoje visomis išgalėmis plėšiatės, kaip tą ‚lišną' dolerį užkalti, tai supraskite, kad ir mes esamose sąlygose rūpinamės šiek tiek sau geresnį materialinį gyvenimą sukurti. Norime savo vaikus išmokslinti, galvodami, kad jie, kiek geriau įsikūrę, išsimokslinę ir sąlygoms keičiantis, gal galės geriau ir naudingiau pasitarnauti savo tautos labui. Iš kitos pusės, pasakyk tu man, Jonai, ar mes, Lietuvos žmonės, gyvenantieji vakarų ir rytų pasaulių kryžkelėje, dabartinėse sąlygose galime kokios nors pagalbos ar užtarimo susilaukti iš laisvojo demokratinio pasaulio? Pasakyk man, kiek gi jūsų Amerika padėjo Lietuvai išsilaisvinti?"

Priminęs, kad Amerika pardavė Baltijos valstybes Jaltos konferencijoj, kad ji nė pirštu nepajudino, kai Sovietai tankais triuškino Vengriją, Čekoslovakiją, svečias toliau kalbėjo šitaip: „Jūs, mano supratimu, turėtumėte taipgi labiau suprasti, užjausti ir mūsų lietuvių komunistų padėtį dabartinėje Lietuvoje. Jeigu šiandien lietuviai dar yra skiriami komisariatų ar įstaigų vadovais, direktoriais, tai žinokite, kad jųjų padėjėjai visuomet yra tik ruskiai. Reikia gi žinoti, kad visiems ruskiams Lietuvoje visais požiūriais yra geriau gyventi. Todėl tie ruskiai iš kailio neriasi, bandydami kaip galima geriau įsiteikti Maskvai... Iš kitos pusės, reikia jums taipgi atvirai pasakyti, kad jūs esate neretais atvejais labai šališki. Kas bebūtų padaryta ar daroma, jūs stengiatės išversti ant savo kurpalio ir būtinai viską išpeikti ir suniekinti. Mums gi lietuviams rūpi savas kraštas ir savi žmonės. Ką nors naudingo suprojektavę, stengiamės ir tam ruskiui įkalbėti, kad tai bus naudinga visos Sovietų Sąjungos labui ir partijos prestižui pakelti. Todėl savo spaudoje būkite kiek labiau objektyvūs ir, žvelgdami pirmyn už kelių dešimtmečių, pliekite tik tuos užsimojimus, kurie tarnauja išimtinai Maskvos imperializmo tikslams".

2. Iš mūsų tas svečias pageidavo: „Iš kitos pusės imant, mes save dar nors šiek tiek raminome ir guodžiamės, kad jūs čia JAV gal labiau už kitas tautines mažumas rodote veiklos kovoje už savo tautos teises į laisvę. Viena tik mums neaišku, kodėl jūs toje kovoje nesueinate į artimesnį, glaudesnį antisovietinį veikimą su latviais ir estais? Tuomet vieni kitus labiau padrąsintumėte, didesnį pasiryžimą vieni kitiems sukeltumėte ir Maskvai vis labiau įgeltumėte. Maskva labiausiai bijo stipresnės ukrainiečių veiklos, nes jų yra keleriopai daugiau laisvajame pasaulyje. Tai kodėl jums, lietuviams, neišvystyti glaudesnio bendradarbiavimo ir su ukrainiečiais? Tada ir kitų tautų tarpe tas pavergtų tautų judėjimas kovoje už savo tėvų žemės laisvę būtų labiau efektingas ir daugiau simpatijų sukeltų. Man čia Čikagoje esant buvo paaiškinta, kad vienoj Čikagoj lietuvių esama apie 100,000. Tai kodėl į antisovietines demonstracijas susirenka jūsų geriausiu atveju tik 3,009 - 5,000?"

3. Kaip turėtume elgtis su čia iš Lietuvos atvykstančiais? Svečias pasakojo: „Pirmiausia — jūs mus atvykstančius iš Lietuvos turėtumėte traktuoti kaip savo brolius lietuvius, o tuo tarpu jūs dažnai mūsų nekenčiate, norite tik koliotis, bartis ir tautos išgamomis traktuoti. Žinokite ir sau giliai galvon įsikalkite, kad kiekvienam iš Lietuvos išvykstančiam yra pasakoma žodžiu, kad tinkamai reprezentuosi „tarybinę" Lietuvą. Lietuviams, išgyvenusiems buvusį terorą, kalėjimus, Sibirą ir t. t., yra labai aišku, kas jų laukia, jeigu jie prasilenks su tais tinkamo reprezentavimo nuostatais. Todėl niekas nenori ko nors panašaus susilaukti. Tai, ką teko išgyventi, visus šiurpas nukrečia. Be to, išvykstant tėvams, likusieji vaikai su ašaromis prašo nepakenkt jų karjerai tarnyboje, jų studijoms ir t. t. ...Todėl mano širdingas patarimas jums, kai yra daugiau žmonių, atvykusių iš Lietuvos, neegzaminuokite, neklausinėkite ir geriausiai dėkitės, kad viskas jums yra puikiai žinoma... Kai savo tarpe pasakojate apie Lietuvoje nugirstas žinias, susimildami, neminėkite pavardžių: kas sakė, iš ko girdėjote... Rašydami apie Lietuvoje vykdomą terorą, rusifikacijos užmačias griežtai smerkite. Turėkite galvoje, kad juo jūs griežčiau rašysite, tuo mums Lietuvoje gyvenantiems ir prie valdžios stovintiems bus lengviau susikalbėti su ruskiais... Savo spaudoje ir susirinkimuose akcentuokite ir reikalaukite Lietuvai tik pilnos nepriklausomybės ir nedarykite jokių kompromisų. Laikui bėgant, gal mums pasiseks palenkti Maskvą, kad Lietuvai suteiktų satelitinės valstybės teises. Tada jau mums būtų kiek geriau ir galėtume kiek savarankiškiau tvarkytis ir rusifikacijai spirtis... Be to, bandykite Amerikon kviesti daugiau iš jaunimo gretų. Jaunimas yra kiek drąsesnis, o, be to, jaunimas jaunimu labiau pasitiki. Neužmirškime, kad mūsų tautos likimas yra jaunimo rankose."

Pritardami viskam, ką svečias sakė, negalime sutikti tik su vienu jo pageidavimu, būtent, kad iš Lietuvos atvykusių dainininkų koncertus ruoštų Balfas, o ne „tam reikalui kieno tai sukurtos ir neaiškios" organizacijos. Į Balfo suruoštus koncertus visi lietuviai esą turėtų eiti, o į tų „neaiškių organizacijų" rengiamus — nė kojos nekelti. Ši vieta kaip tik ir leidžia abejoti svečio minčių atpasakojimo tikslumu. (Kiba čia jau Bertašius savo pridėjo?) Turint galvoj, kad Lietuvoj Balfas valdžios organams gerai žinomas ir labai nekenčiamas, visai nesuprantama, kaip protingas inteligentas iš Lietuvos gali patarti Balfui tokius koncertus organizuoti ir net manyti, kad dainininkas galėtų tokiam Balfo koncerte dainuoti. Tokį absurdą vargu kas iš Lietuvos galėtų patarti.

Suprantama, jog svečias kalbėjo pasitikėdamas, kad nebus išduotas. Tai jis ir priminė Bertašiui: „jeigu iš tavęs, Jonai, kas nors sužinotų, tai vargu ar man beprotnamio pakaktų". Tas Jonas dabar viską išplepėjo spaudoj. Pavardės svečio jis neminėjo, bet turint galvoj ankstesnius B-aus rašymus spaudoj apie jo susitikimus su iš Lietuvos atvykusiais (ir pavardės buvo minimos), galimas dalykas, kad svečias „specialistų" gali būti iššifruotas. Būtų buvę geriau, jei B. būtų pasirašęs slapyvardžiu. Bet dabar tai gali būti kažkas vidury tarp pasitarnavimo visuomenei ir lietuvio išdavimo.

BALSAS IŠEIVIJOJE

Tą pačią temą — tautiečių gyvenimą tėvynėje bei mūsų reikalą juos suprasti — palietė ir *Tėviškės Žiburiai* savo vedamajame „Ne vandenynas skiria" (V.27). Vedamojo autorius cituoja iš Putino-Mykolaičio „Sukilėlių" romano sukilėlio kunigo Mackevičiaus žodžius: „Tik aš nesutinku ...kad be laisvės jau nebūtų gyvenimo. Ir pavergta tauta kartais esti nepaprastai kūrybinga. Skausmas sutelkia pajėgas dideliems darbams ir dar didesniems pasiryžimams. Laisvės idealas vėl pasirodo savo aukštybėse ir suspindi nesuteptu skaistumu. Jis gaivina, įkvėpia ir kelia ne tik išrinktuosius, bet ir minias". Toliau kun. Mackevičius sako: „Kad vergovė būtų kūrybinga, tauta turi būti stipri, atspari, sąmoninga. Tauta turi būti priaugusi ne tik nepriklausomybei, bet ir vergovei. Tada ji bus pribrendusi ir amžinybei" (Paskutinis sakinys citatoje pridėtas mūsų — *Akir.*).

Tai, ką čia pasakė Mackevičius (ir Putinas), yra akivaizdu, savaime suprantama tiesa: jei tauta nori gyventi ir atlikti savo istorinę misiją, ji turi mokėti gyventi visokiomis sąlygomis, turi sugebėti ištverti visokius negandus — karą, badą, marą, pavergimą. Ir, ačiū Dievui, mūsų tauta tokių sugebėjimų bei ištvermės yra parodžiusi ne vieną kartą. Ji tokia yra ir šiandien — ištverminga ir kūrybinga. Ir ne mums išeiviams mokyti, kaip ji turi gyventi. Todėl labai keistai skamba Bronio Railos priekaištai Putinui, kuriuos jis padarė, kai mes pirmame *Akiračių* numery pacitavome minėtą „Sukilėlių" ištrauką. Raila tą citatą komentuoja taip, tartum Putinas būtų skatinęs atsisakyti laisvės ir gyventi amžinai vergovėj: „Tad... nesiauginkim ir nebręskim vergove... Gyvybės, kovos ir mirties prasmė visuomet buvo ir bus didesnė už pribrendimą vergovės amžinybei" (Dialogas su lietuviais, 239). Kad šitokį komentarą būtų parašęs publicistikos diletantas, kurių mums netrūksta, būtų dar šiek tiek suprantama. Railos straipsny tai daugiau, negu keista. Tai iš tikrųjų „kaušas deguto" šiaip įdomioje Railos publicistikoje.

LB INFORMACIJOS KOMISIJOS DARBAS

Darbininke paskelbtas JAV LB Informacijos komisijos pranešimas apie jos atliktą darbą ryšium su Vasario 16 minėjimu. Tarp kitko jame rašoma: „Komisijos pastangų rezultatai: 1. JAV-bių kongrese — Vasario 16 proga tarė žodžius ar padarė pareiškimus virš 100 senatorių ir kongresmanų. Beveik visi jie daugiau ar mažiau panaudojo jiems pasiųstą LB informacijos komisijos medžiagą. Apie pusę visų kalbėjusių ar padariusių pareiškimus kėlė seną ir garbingą Lietuvos praeitį; apie trečdalis kvietė JAV-ių vyriausybę kelti Lietuvos bylą Jungtinėse Tautose ir ją ten tinkamai apginti; 18 legislatorių įtraukė ištisai į Congressional Record garsiąją H. Con. Res. 416; 21 legislatorius akcentavo 1941 metų sukilimą ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą; 8 legislatoriai įtraukė ištisai į Congressional Record LB informacijos komisijos vieną iš pareiškimų (essay) Lietuvos bylos reikalu. 2. Amerikiečių spaudoje — eilė savaitraščių ir dienraščių Vasario 16 proga išspausdino vedamuosius, daugiau ar mažiau panaudodami iš LB informacijos komisijos gautą medžiagą... Informacijos komisijos pastangomis buvo išspausdintas vedamasis straipsnis įtakingame ir milijonus amerikiečių pasiekiančiame politinių bei ekonominių žinių žurnale — U. S. News and World Report. Tą straipsnį parašė to žurnalo redaktorius David Lawrence. Kitas didelis laimėjimas — tai gavimas straipsnio Lietuvos bylos reikalu iš amerikiečių laikraštininko dr. Russell Kirk. Jo straipsniai dedami šimtuose amerikiečių dienraščių, ir tas straipsnis pasiekė dešimtis milijonų amerikiečių".

Kyla klausimas, kokia informacija aprūpino senatorius, kongresmanus ir spaudą tas veiksnys, kuris tik sau vienam tepripažįsta monopolį politinėj srityj?

INTELIGENTAI IR SPAUDA

Keleivis (V.25) savo vedamajame rašo apie vieną rūšį inteligentų, kurie nepakenčia spaudoje jiems nepatinkamos nuomonės. Laikraštis rašo: „Deja, redakcijų patyrimas rodo, kad kai kurie skaitytojai tiesiog reikalauja, kad visi straipsniai būtinai dėstytų ar patvirtintų tik jų vienų nuomonę. Jeigu to nėra, tai pati skubiausia ir aiškiausia reakcija į nepatinkamą straipsnį paprastai yra pikta ranka sukreivintas labai trumpo turinio laiškas re-

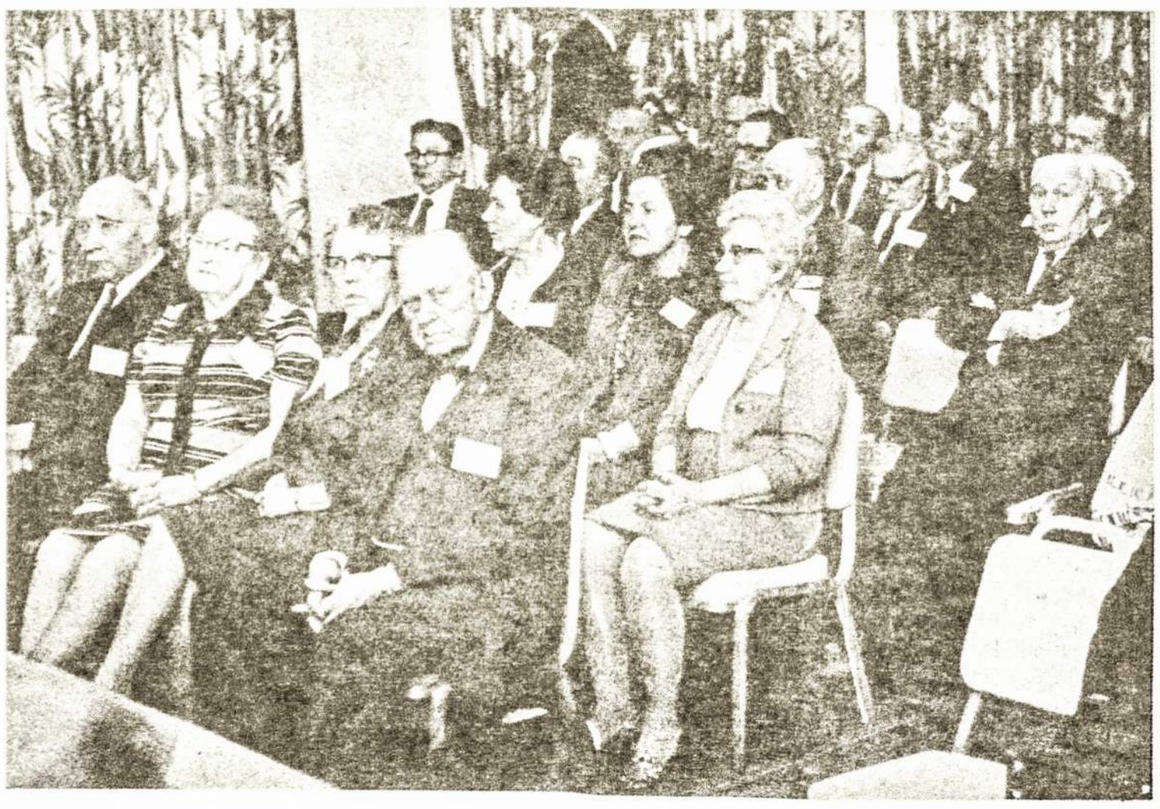

„Kodėl jaunimas negali eiti į veiksnius per senas organizacijas..." Vaizdas iš Tautinės Sąjungos seimo Philadelphijoje.

ANATOLIJAUS KAIRIO „PALIKIMAS"

KAIP SPRENDĖSI „DVASINĖS MAŽAKRAUJYSTĖS" PROBLEMA

„Suskliaustas salonėlis dviejų kambarių buto palėpėje, kur gyveno ir dirbo profesorius, ...dabar gulįs mirties patale gretimam kambaryje. (...) ...tik mažas rašomasis stalas ir dvi kėdės."

„Sienos nudėtos knygomis, kurių taipgi pilna ant stalo, grindų ir kampuose. (...) Ant sienos didelis senoviškas laikrodis;" — taip konkrečiai ir realistiškai apmeta scenovaizdį Anatolijus Kairys savo vienaveiksmės dramos „Palikimas" pirmajam ir trečiajam paveikslui. Maždaug šitokioje atmosferoje LB Jaunimo teatras turės spręsti nemažiau realią ir konkrečią „dvasinės mažakraujystės" problemą, grėsmingai pakibusią viršum visų mūsų išeivių, o ypač mūsų vaikų galvų.

— Tačiau, kas tau sakė, kad scena yra arena problemų sprendimui. Ne, — tai tik paveikslų galerija. Tau leista joje tik rodyti — nerealius sapnus ir sapnuojančią realybę. Palik sprendimą publikai, — prieš pat pastatymą taria „palikimo" įkūnytojas (režisūra, muzika, scenarijus, efektai) Darius Lapinskas „pokalbyje su savimi, su veikalu ir su scena", atspausdintame *Draugo* 1971.V.29 kultūriniame priede.

— Kas man sakė? Gi Anatolijus Kairys, jūsų statomo veikalo autorius, — knietėtų replikuoti D. Lapinskui. — Jo „Palikime" klausimai ir atsakymai aiškūs ir naiviausiam skaitytojui. Ten viskas juodu ant balto. Nė problemų, nė sprendimų nepaslėpsi jokiuose simbolių krūmuose. Žinoma, ar dramaturgas privalėjo tai padaryti, ar statytojas norės tai žiūrovui parodyti, ar žiūrovas sugebės tai suprasti — būtų jau kitas klausimas, nepakeičiąs fakto, kad „Palikime", statant jį tokį, koks jis parašytas, scena yra „arena problemų sprendimui"... Sakau: *„knietėtų* replikuoti", bet, iš vienos pusės, replikuoti būtų ir nemandagu, nes D. Lapinskas kalbasi su savim, o antra vertus, — ir beprasmiška, įsigilinus į to pokalbio pačią pradžią: „Mes kalbame...koks gražus buvo... gyvenimas Lietuvoje ...Mes didžiuojamės... Mes gėrimės savo liaudies palikimu ir pykstame... kai nesusikalbame su savo vaikais ir sapnuose ir kasdienybėje." Kada jis tuoj pat stato klausimą: „Ar tai tik toks mūsų palikimas jaunimui? Ar tai tik tiek mes jam įstengiam palikti? — pyktį, neapykantą, nusivylimą." Vien toji pokalbio pradžia jau rodo, kad aiškią „Palikimo" alegoriją jos įkūnytojas suprato kitaip ir ryžtasi interpretuoti netgi priešingai veikale dėstomoms nedviprasmiškoms tezėms).

Uždanga atsiskleidžia. Sceną dominuoja du didžiuliai, žalsvi, matomai gulinčio žmogaus praskėstų liesų kojų padai. Nuo scenos viršaus iki apačios. Žinant, kad, pagal veikalo tekstą, mirties patale guli profesorius, dėl kurio (kultūrinio!) palikimo vyks visa drama, jokios mįslės nebėra, ką tie padai simbolizuoja. Vaizdas sukrečia neskoningumu. Prisimena nešvankūs vulgarių bernų smuklėse tevartojami posakiai: „pastatė kojas"... „užvertė kanopas"... Sukrečia ypač dėl to, kad tas žmogus dar tebėra gyvas, paguldytas (menamai) ant paaukštinimo toje tarpupadėje, apsuptas ant jo sulinkusių ir galvas surėmusių daktarų ir gailestingųjų sesučių, jo galvūgalyje kažkokiai būtybei (manomai vaizduojančiai Mirtį) įkyriai brazdinant ją gobiančia kietos permatomos plastikos maršką. Ir miršta jis tik po palikimo laukiančių brolvaikių — Gabijos (Laima Rastenytė) ir Tauro (Liucijus Alenskas) — pasisvaidymo knygomis, operą parodijuojančių (?) arijų, tų pačių daktarų ir sesučių nevykusių išraiškos šokio imitacijų; miršta jis, klaikiai sublioves nusigėrusio valkatos balsu, tik pirmajam paveikslui įpusėjus...

(„Kaip gražiai profesoriai miršta — anekdotus pasakodami...", taria Ponas M (Rimvydas Vasiukevičius) paskutinio (pagal tekstą — pirmo) paveikslo gale.)

(„Lapinskas mūsų režisoriams parodė, ką reiškia turėti platesnę veikalo viziją. Neužtenka vien daiktiškai imituoti veikalo tekstą, užmirštant mišką tarp medžių, — kalbėjo Liūtas Mockūnas (*Metmenys*, nr. 15, 1968). Prieš ketvertą metų, po „Maro" pastatymo Kultūros kongreso proga tai buvo neabejotinai pelnytas komplimentas. „Vizijos platumu" pasižymėjo ir kiti, po to statyti D. Lapinsko spektakliai, nors nevisada jie išėjo į naudą statomam veikalui. „Palikimo" atveju, manau, toji vizija aiškiai išsiliejo per kraštus...)

Gal būt tuo, tariant jo paties pokalbio žodžiais, D. Lapinsko norima parodyti „drąsa pasakyti žodį, kuris bus nesitikėtas, bet įtikinantis. Drąsa parodyti situaciją, kuri bus svetima rodomai situacijai, bet prasminga veikalo visumoje."? Gal būt dėl to, sakysim, Ponas M nusileidžia į sceną parašiutu (tuo pačiu žiūrovams išspręsdamas mįslę: kam buvo reikalingas priešais sceną salės lubų prikabintas didelis baltos marškos gabalas su virvagaliais dingstančiais už uždangos), aprengtas, sakytum, automechaniko kombinezonu (o ne paprastai *įeina* „juodu puošniu kostiumu", kaip to reikalauja tekstas)? Tauro galvą per visą pirmąjį paveikslą dengiančio geltono statybos darbininko šalmo paskirtis irgi netrunka paaiškėti: ant jo galvos profesoriaus šeimininkė Anielė (Daiva Petersonaitė) praveda Gabijai palikto laiško varžytines. O kada D. Petersonaitė įsigyvena į savo rolę, panaudodama ir plakatuką, kaip varžytynių pravedėjai dera („...dešimt tūkstančių: vienas; dešimt tūkstančių: du... dvidešimt tūkstančių: vienas... Penkiasdešimt tūkstančių...", taip sakant: „going, GOING!..") L. Alenskui reikėtų geležinės galvos!..

Tekste, žinoma, visų šitų triukų nėra. „Bet kas tau sakė, kad teksto reikia laikytis?" Teksto pažodžiui laikytis, be abejo, nėra būtina. Sutinku, sakykim, kad įscenizuojant pasakėčią apie lydeką, gulbę ir vėžį, jos mintis nedaug tepasikeis pagrindiniais veikėjais panaudojant banginį, antį ir krokodilą; gal, net povandeninis laivas, hidroplanas ir tanketė pasakėčios keliamą mintį išreikštų, bet beždžionė, bananas ir senis su katarinka — būtų jau visai kita pasakėčia...

Čia turiu prisipažinti kiek užbėgęs veilui už akių: bent pirmame paveiksle veikalo idėja dar nėra tiek sužalota, kad reikėtų griebtis tokių drastiškų palyginimų. Nuleiskime uždangą pirmajam paveikslui, ties ja palikdami keletą išmėtytų knygų, ir, besiklausydami dekoracijų pakeitimą ženklinančių plaktukų dūžių, pasiskaitykim, ką toliau norės pavaizduoti pats dramaturgas.

„Antras paveikslas yra kelios charakteringos PONO M gyvenimo ištraukos ‚Flash back' metodu — atgimusios jo vaizduotėje, besimeldžiant prie profesoriaus lavono."

Antrąjį paveikslą dominuoja PONAS M ir PONAS N — „dvi žmogaus dalys, sudarenčios vieną ir pilną jo esybę". Šių dvejų veikėjų charakteristikas A. Kairys aiškina, maždaug, per pustrečio knygos puslapio, vienoj vietoj prasitardamas: „Nebūtų klaidos PONO N vaidmeniui duoti kitą charakteristiką, pvz. padarant jį nematomu visai, o jo monologus įrekorduojant arba paverčiant jį ‚kalbančiu daiktu' ir pan."

D. Lapinskas pasinaudoja ne tiek dramaturgo patarimais, kiek dail. Zitos Sodeikienės piešiniu — vinjete knygoje, iliustruojančią antrą paveikslą: PONĄ M ir PONĄ N jis paraidžiui ir suveda į vieną „esybę", savotišką dviveidį Janusą, R. Vasiukevičiui uždėdamas kaukę ant pakaušio ir aprengdamas jį drabužiais vienodai susegiojamais tiek priekyje, tiek užpakalyje. Kaip tie du veidai vienas su kitu komunikuoja? Paprastai. Aukštas raudonas trikampis (maždaug gotiškos bažnyčios bokšto pavidalo) dalija sceną pusiau. Kairėje jo pusėje R. Vasiukevičius stovi veidu į publiką ir kalba už Poną M, gi pereidamas į dešinę, už to trikampio jis transformuojasi į Poną N, atsistoja nugara į publiką ir už jį kalba balsas įrašytas į magnetinę juostą.

Ar matėtė klasiškąją Marcel Marceau pantomimą, kurioje Galijotas aplink kalną vejasi Dovydą? Principas ir čia maždaug tas pats. Skirtumas tik tas, kad Marceau transformacija iš vieno į kitą (griežtai skirtingą!) charakterį, per sekundę ar akimirksnį įvykstanti „kalno" priedangoje yra netik publiką įtikinanti, bet tiesiog stebinanti, o ir skirta ji žiūrovui linksmai nuteikti, jį apmulkinant savotiškai nesitikėta optine iliuzija, kai tuo tarpu „Palikimo" veikėjo dviveidiškumas turi visiškai kitokią paskirtį. R. Vasiukevičius verčiamas atskleisti vieno žmogaus vidinį stovį, jo kovą su savo sąžine, kontrastišką dvasinę būseną. D. Lapinsko pasirinktas metodas, kiaurai permatomu ir greitai atpažįstamu triuku, tąją veikėjo dvasinę kovą visiškai nupigina. Sutinkant, kad Ponas M tikrai yra vien pajuokos verta būtybė Pono N akyse, nereikia užmiršti, jog iš tikrųjų jie abu yra vienas ir tas pats. Pono N ironija yra aštriai skaudi, bet jokiu būdu ne komiška. Pagrįstai nesitikėdamas, kad žiūrovas (jei jis teksto neskaitė) iš viso suvoks Pono M ir Pono N santykį ar paskirtį, D. Lapinskas jų pristatyme panaudoja ir didelę dalį A. Kairio duotos paaiškinamosios medžiagos, ją perteikdamas tai M, tai N lūpomis, ton sąskaiton gerokai apkarpydamas dialoginius tekstus.

„Palikimo" neskaičiusiam, pristatymo spaudoje ar pastatymo scenoje nemačiusiam šitoje vietoje praverstų susipažinti ir su dramos turiniu. Jį apytiksliai (vietomis turinį sumaišydamas su jo interpretacija) nupasakoja pastatymo recenzentas P. Svilius: „Miršťąs profesorius palieka palikimą savo brolvaikiams, kurį gana sunku pasidalinti, nes vienam palieka biblioteką, o kitam iš mirties žemės krauju rašytą laišką. To laiško labai reikia ponui M, kad išgelbėtų savo vaiką Auksinuką iš dvasinės mažakraujystės. Ponas M. savo sūnų auklėjo taip, kad jis nežinotų nieko apie kraštą, iš kurio kilę jo tėvai, kad brangintų pinigus ir gyventų pertekęs turtais. Iš Sibiro atsiųstas laiškas, rašytas kankinių krauju, yra tautos gyvybės simbolis. Tik tas laiškas gali išgelbėti Auksinuką nuo dvasinės anemijos. Tačiau šitai jau pavėluota. Tik jaunieji Gabija ir Tauras įsisąmonina dėdės palikimo prasmę, jie tiki, kad iš mūsų pačių prasimuš atgimimo versmė." (*Draugas*, 1971. VI.5.)

Dabar dar minutei grįžkime prie antrojo paveikslo.

— Antras veiksmas bene buvo pats įdomiausias, gerai ir įdomiai buvo išspręstas pono M. ir pono N. dvejų personažų įvedimas. Žmogiškos šilumos buvo pajusta Auksinuko (Vyt. Beleška) ir Padaužos (Edv. Momkus) atliktuose vaidmenyse. Auksinukas susilaukė labai šilto įvertinimo, puikiai suvaidintu hipio epizodu, — rašo jau minėtas *Draugo* recenzentas.

Iš tikrųjų, veikalo tekste tokio personažo kaip Padauža nėra. Jis paminimas tik Pono N pasakojime („Seanso vidury įėjo išsiėmė sulamdytą banknotą ir užsidegė juo cigarą." — 53). O ir Auksinukas tepasirodo trečiame paveiksle, pačiame dramos gale, kaip „vaiduoklis — hipiškiausias hippie, su gitara ar kitokiu styginiu instrumentu" (72). Žiūrovuose jis, beabejo, turi sukelti negatyviausias reakcijas, netgi pasišlykštėjimą, pačiu geriausiu atve-

(nukelta į 14 p.)

dakcijai: *Gerbiamieji! Prašau jūsų laikraščio daugiau man nesiuntinėti!*

Toliau *Keleivis* rašo: „Mes dar galėtume suprasti ar pateisinti kokio nors paprasto isteriškos prigimties žmogelio tokį atliepį. Bet ką sakyti apie išmokslintą, net aukštuosius mokslus baigusį, apie kokį nors užsėdusį gana atlašią ir aukštai iškeltą visuomeninio pareigūno kėdę? Argi šitokie „protestantai" tegali kalbėtis tik su savo vienminte pačia bei kitais savo siauros aplinkos nuolankiais pataikūnais ir gal dar patys su savimi? Negi jie niekad nepaskaito jokios priešingų pažiūrų knygos, nors su ja ir nesutiktų? Negi jie niekad nenori girdėti jokio priešingo žodžio? Tai iš kur kilęs tas „visapusiškas" išsilavinimas, tas jų vienų vienintelės nuomonės nepaliečiamas teisingumas? Kaip gali jie įgyvendinti tą visų pageidaujamą toleranciją visuomeninėje veikloje, jeigu jos nė šešėlis nepakenčiamas galvoje?"

Tokių „inteligentų", deja, pasitaiko, berods, ir tarp *Akiračių*, *Aidų* bei kitų laikraščių skaitytojų. Kai amerikiečiams nepatinka jų skaitomų laikraščių redakciniai (straipsniai) ar kas kita, jie reaguoja laiškais, kuriuos redakcija ir skelbia laiškų skyriuje. Lietuviai daro „kultūringiau" ir taupiau — atsisako laikraščio.

JIE SPRENDĖ

Tuo metu, kai Čikagoje gegužės 28-31 d. d. suvažiavimui rinkosi Lituanistikos institutas, Filadelfijoje, savo susirinkimą prašmatniai seimu vadiną, posėdžiavo Amerikos Lietuvių Tautinės sąjungos nariai (sutrumpintai — tautininkai). *Draugas*, 1971.VI.16 laidoje, pateikia pagaliau bent kartą įdomią, nefasadišką pastarojo tautininkų suvažiavimo apžvalgą. Persispausdiname jos pabaigą, galinčią *AKIRAČIŲ* skaitytojams sudaryti gero pagrindo savoms išvadoms.

Įdomus buvo seimo dalyvio Vytauto Abraičio keltas klausimas — „Kodėl jaunimas negali eiti į veiksnius per senas organizacijas, o turi eiti per LB vėliavą". Jaunimo seime nesimatė. Ir V. Abraičio klausimas liko neatsakytas. Iš Tautinės sąjungos skyrių atstovų pranešimų susidarė įspūdis, kad jaunimo pasigendama ir skyriuose.

Naujoji ALTS valdyba — už status ėuo išlaikymą

Galėjai jausti, kad seimas domisi veiksniais, ir ypač naujojo veiksnio — JAV LB pasireiškimais. Seimas nepasidavė sugestijai diskusijas dėl LB veiklos nutraukti. Tačiau tai, matomai, nepakeitė nei Eugenijaus Bartkaus nei naujai perrinkto Tautinės Sąjungos pirmininko Teodoro Blinstrubo nusistatymo. Šie vyrai „įkalbėjo" seimą „padėti į šalį" rezoliucijų komisijos pasiūlytą pasisakymą veiksnių darbo reikalu, ir po ilgokai užsitęsusių diskusijų, priimti rezoliuciją, kurioje sakoma: „AL TS dvyliktasis seimas, įvykęs 1971 m. gegužės 29-30 d. Philadelphijoje, Pa., išklausęs sąjungos valdybos, jos deleguotų atstovų ir skyrių atstovų pasisakymus bendrinių organizacijų veiklos klausimais, pritaria savos valdybos vedamai linijai ir kviečia lietuvių visuomenę, Lietuvos laisvinimo darbe, jungtis apie Vliką ir Altą".

K. Čikotas

LIETUVYBĖS IŠLAIKYMAS

KLAUSIMAS IŠEIVIJOS BEPRASMIŠKUMO AKIVAIZDOJE

Žmogus nuolatos iš savo sąmonės bando išguiti žinojimą, jog ne viskas gyvenime ir istorijoje baigiasi su „happy ending“, jog kai kurie vyksmai nepermaldomai slenka tragiškon baigmėn, jog nuo tam tikrų nedalių jokio išsigelbėjimo nėra. Jei žmogus jaučia, jog jo egzistencija vienu ar kitu atžvilgiu yra atsidūrusi akligatvyje, tai jis visdėlto šios minties kiek įmanydamas kratosi. Visaip stengdamasis save apgaudinėti, jis tuo būdu, be abejo, varo istorinį procesą pirmyn ir skatina pažangą, bet galutinės pragaišties, jei tik ji nulemta, taip ir negali atšaukti.

Lygiai kaip žmogus nėra linkęs blogio „imti už tikrą pinigą“, ypač, jei tas blogis neišnarpliojamai susipynęs su jo gyvenimu, taip jis ir nėra linkęs dalykų vertinti ilgesnio laiko perspektyvoje. Žmogus, dažniausiai, nesijaudina, kokias pasėkmes jo veiksmai turės kad ir už pusšimčio, ir jis nesirūpina klausti, ar tų pasėkmių akivaizdoje tie veiksmai bėra prasmingi.

Šios dvi žmogiškosios ypatybės — nesusitaikymas su neišvengiamu blogiu ir nenoras žiūrėti toliau nosies galo — žymi ir mūsų lietuviškąją savijautą ir saviveiklą užu Lietuvos ribų. Vakarų pasaulyje būvantieji lietuviai puikiai žinome, jog esame išeiviai, jog gyvename emigracijoje, bet rečiau sąmoningai pagalvojame, jog emigracija tėra akligatvis ir dar rečiau sau bandome vaizduotis, ką šis mūsų buities akligatviškumas reiškia *kasdieninei* mūsų akcijai.

To akligatviškumo simptomų yra begalės. Jaunimo organizacijų veikla stingsta, blėsta, pilkėja; Lietuvių Studentų Sąjungai nesiseka atsigaivinti. Į šeštadienines mokyklas kasmet ateina vis prasčiau lietuviškai bemoką vaikai, išleidžiamos vis silpnesnių abiturientų laidos, ir darbo kokybė aplamai tose mokyklose kasmet krenta žemyn. Dabartinė lietuvių paauglių karta žymiai mažiau „priklauso“ lietuviškajai bendruomenei savo dvasia, interesais ir atsinešimu, negu praėjusių dviejų dešimtmečių kartos. (Deja, kai tos pastarosios kartos baigė mokslus, įsidarbino, įsikūrė priemiesčiuose ar toliau nuo lietuviškųjų centrų esančiose vietovėse, jos siaubingai didele dalimi dingo lietuvybei). Brazinskų, Kudirkos, Simokaičių įvykių sukeltas įsisiūbavimas tebuvo laikinis ir bendros slinkties esmiškai nepaneigė. Turint galvoje, jog likimas emigraciją aiškiai pasmerkė beišeitiškumui, šie simptomai yra naturalūs ir iš anksto numatyti. Vienok, progresą kuriantieji savisauginiai instinktai liepia šį žinojimą slopinti ir apatijos, sunykimo, nulietuvėjimo reiškinius interpretuoti ne kaip neišvengiamo galo pranašystes (kokios iš tikrųjų jie ir yra), o kaip provokaciją ir akstiną naujoms kūrybinėms pastangoms (kurios skirtąją dalią tegali laikinai, bet ne suvisam, atidėti). Šitokio optimistinio, bet savo gilumoje nerealaus idealizmo randasi daugelyje mūsų savo būklės apsvarstymuose, jų tarpe ir Vytauto Kavolio žodyje studentams (žr. *Akiračių* 1971 m. kovo nr.). Kavolis rašo taip:

„...vienas būdas Studentų Sąjungai atgauti savo ankstyvesnį gyvybiškumą būtų atgaivinant joje dialektinę įtampą *tarp ryškiai definuotų alternatyvų... Bet toji dialektinė įtampa jau nebegali būti, kokia ji buvo 1950-1955 m. laikotarpyje... Tuomet buvo gyva lietuvybės-amerikonizmo dialektika. Lietuviai studentai jautėsi pačios Amerikos visuomenės viduje maždaug lygiai veikiami amerikietiškų ir lietuviškų jėgų. Šiandien Amerikoje gyveną lietuviai studentai yra žymiai stipriau veikiami amerikietiškų jėgų. Šioje visuomenėje lietuviškieji impulsai yra pasidarę nebepajėgūs atsispirti amerikietiškiesiems. Dialektika galima tik tarp Amerikos ir* Lietuvos, *tarp dviejų savo pasauliuose, savo istoriniuose kontekstuose įrėmintų visuomenių.*

„Dialektika, apie kurią kalbu, reikalauja abipusio atvirumo, bet taip pat ir apytikriai lygaus abiejų pusių stiprumo. Bet Amerikos lietuvių studentiją supančioje aplinkoje pusės nėra lygios*: ...Amerika nusveria Lietuvą...*

„Studentams todėl aš siūlau stiprinti silpnesniąją pusę. *Lietuviškajame kontekste tai reiškia: ...akcijos plotmėje — stiprinti ryšius su Lietuva, kad ji taptų tokia pat reali, kaip Amerika.“*

Visu aiškumu regėdamas, kad šiandieną „lietuviškieji impulsai yra pasidarę nebepajėgūs atsispirti amerikietiškiesiems“, kad „Amerika nusveria Lietuvą“, Kavolis studentams pataria „stiprinti ryšius su Lietuva, kad ji taptų tokia pat reali, kaip *Amerika“. Tačiau jokie, kad ir glaudžiausi* ryšiai nepadarys Lietuvos lygiai realia asmeniui, gyvenančiam ir įsikūrusiam Amerikoje. Pageidaujamajam realumui reikia ne ryšių stiprinimo, o tiesiog buvimo, egzistencijos perkėlimo Lietuvon. Tol kol gyvenama Amerikoje, Lietuva tegali būti antrine realybe, ypačiai jaunimui, kuris gyvenimo ir galvojimo bei jautimo stiliumi, socialiniais ir profesinais įsipareigojimais jau yra tampriai įsiglaudęs į Amerikos bendruomenę. Aplamai, beveik neįmanoma, kad, integravusis vienon kultūron, ir kita labai skirtinga kultūra būtų lygiai reali. Bet kaip tik dėl to daugeliui iš jaunesnių lietuvių grįžimas nuolatiniam gyvenimui Lietuvoje nebėra reali galimybė. Tam socialinė, psichologinė ir politinė distancija tarp Amerikos ir Lietuvos jau yra per didelė. O koks mažiau drastiškas sprendimas, abejoju, ar atsiektų norimąjį tikslą padaryti Lietuvą lygiai realia, kaip ir Amerika.

Siūlomasis ir jau vis intensyviau praktikuojamas ryšių stiprinimas su Lietuva tegali padaryti Lietuvėlę brangiu atostoginiu kraštu, laukiamu svečių, knygų, korespondencijos šaltiniu, artimu studijų objektu, gerų geriausiu atveju — antraisiais namais. Tikrieji tačiau namai yra ten, kur gyvenama laisvu noru ir kur krenta egzistencijos emocinis svoris, o ne ten, kur kartais važiuojama paviešėti ar iš kur mielai priimami svečiai. Nėra abejonės, kad dabartinės studentijos ir moksleivijos tėvai ne savo laisvu noru persikėlė Amerikon ir kad daugelio jų gyvenimo prasmė tebesisuka apie paliktą šalį, bet jų vaikai jau laisvu noru yra šio krašto gyventojai ta prasme, jog jie tik per jėgą viešnagę Lietuvoje pratęstų visam gyvenimui; psichologiškai jie visais požiūriais žymiai daugiau priklauso Amerikai negu Lietuvai.

Lygių pusių dialektika, kurią Kavolis norėtų matyti išsivystant, tėra įmanoma tik reto kūrybingumo, retai lanksčios ir talpios konstrukcijos asmenybėse. Kitiems tėra realus tik radikalus *rinkimasis*, kurį daugelis faktiškai jau yra įvykdę konkrečiais savo gyvenimo angažamentais, ir, būtent, Amerikos naudai.

Lietuvybės išlaikymo prasme emigracija yra akligatvyje. Arba apsisukti atgal, emigracijos atsisakyti ir gyventi Lietuvoje, arba emigracijoje pasilikti ir pamažėle atitolti nuo Lietuvos. Dabartinės ir tikriausiai labai negreit pasikeisiančios sąlygos yra tokios, kad pirmoji alternatyva didžiajai jaunesnių išeivių daliai yra visiškai nereali. O antrąją alternatyvą galutinai realizuos, jei ne mūsų vaikai, tai mūsų anūkai, kurie Lietuvą brangins ne kaip *savo* kraštą, bet geriausiu atveju kaip egzotišką, intriguojančią *prosenelių* šalį.

Užtat aštriai ir kritiškai atsistoja klausimas: ar, iš viso, beverta stengtis palaikyti silpnėjančią lietuvybę emigracijoje ir, jei taip, tai kodėl? Galvojant, jog lietuvybė išeivijoje pasmerkta išblėsimui, ir jog bent kiek gausesniam persišaknijimui į Lietuvą nėra realių galimybių, kokia gi prasmė toliau leisti energiją reikalui, kuris vis tiek yra daugiau ar mažiau beviltiškas?

Šiam klausimui gero atsakymo nežinau. (Nepatenkinančių atsakymų yra begalės). Neturint atsakymo, tenka gyventi ir veikti inercijos, įpročio jėga, nors tai ir neatrodo labai respektuotini motyvai. Iš kitos pusės, sunku įžiūrėti, ką mums šiuo klausimu sako moralė. Nemanyčiau, kad moralė visus lietuvius įpareigotų kraustytis atgal Lietuvon, nors tai ir būtų vienintelis būdas užtikrinti jų vaikų lietuvybės tęstinumą. Taip pat abejočiau, ar moralė liepia vykdyti dalykus, kuriuos manai esant neįvykdomais, ar ji reikalauja dėti pastangų ten, kur yra pagrindo galvoti, kad tos pastangos galutinėj analizėj nebus sėkmingos. Vieno laikraštinio straipsnio rėmuose neįmanoma šios painios problemos išspręsti, bet tik ją iškelti ar, tiksliau pasakius, priminti.

Mykolas Drunga

KAIP SPRENDĖSI „DVASINĖS MAŽAKRAUJYSTĖS“ PROBLEMA

(atkelta iš 13 psl.)

ju nebent gailesčio jausmą, nes gi jis kaip tik ir yra tos „dvasinės mažakraujystės“ auka. Juo A. Kairys nedviprasmiškai nori pasakyti: „Štai, tautieti-žiūrove, į ką pavirs tavo vaikai, jeigu nesugebėsi jiems įskiepyti savo dar turimų tautinės kultūros vertybių!“

(„Bet kas tau sakė, kad reikia paisyti dramaturgo įkyriai peršamų visiems nusibodusių moralų?“ — būtų galima tarti.. .(D. Lapinskas A. Kairio tekstą negailestingai iškopiūruoja, pridėdamas gerokai ir savo kūrybos...)

Auksinuką D. Lapinskas jau antrame paveiksle pasodina salės dešinėje prieš sceną ir duoda jam progos gerokai pasireikšti. Jis nuolat rūko (menamai merihuaną) ir, prožektoriaus pirštu durtas, triukšmingai muša būgnelius arba, pritardamas gitara, šio krašto jaunimo mėgiamu stiliumi dainuoja baladę apie savo „sukvadratėjusį“ tėvą. Jis — neabejotino talento muzikantas! Ir publika jam ploja. Karštai ir nuoširdžiai. Tiek senimas, tiek ir jaunimas. Gal būt jame įsikūnijo D. Lapinsko pokalbyje iškelta „drąsa žiauriai sukrėsti publiką, kad juokas būtų nuoširdesnis ir šypsnys tuo labiau būtų brangesnis“? Bet... publika *nebuvo* sukrėsta. Auksinukas jai pasirodė... simpatiškas. Ne pavojingai sergąs, užuojautos reikalingas ligonis, bet pagyrimo vertas revoliucionierius, savotiškas herojus; drąsiai išeinąs į kovą prieš tėvą, prieš establišmentą, arba bent mielas juokdarys, praskaidrinęs moralų banalijomis dusinančią atmosferą. Sakytum, kad į A. Kairio klausimą: „Ar tokiais jūs norėtumėt matyti sioginiai, bet nedviprasmiškai atsakė: savo vaikus?“ — publika, kad ir netie- „Taip“. O ko gi daugiau galėjai tikėtis? Argi su triukšmingai prasiveržusiu Auksinuko profesionalizmu galėjo varžytis Gabija su savo subtiliomis melodeklamacijomis, su savo nepretenzingai amatoriška „Močiute, širdele“, ar galėjo Tauras su savo dar skurdžiau skambančiu, nors irgi gitara palydimu „Oi varge, varge...“, dar liūdniau nuteikiančiu neskoningu pasižargstymu, nevykusiomis baleto (?) imitacijomis?

„Neprasmingas prasmingo ar prasmingas neprasmingo charakterio pasirodymas gali sukelti publikoje sensaciją, reikalingą jo dėmesio palaikymui, tolimesnės spektaklio eigos sekimui“, — tikina D. Lapinskas (save?) pokalbyje su savimi.

Sensacijų kai kam, neabejoju, šiuo pastatymu buvo sukelta. Gal ir nemažai. Bet ar tik to, iš tikrųjų, A. Kairys ir siekė savo (anot P. Sviliaus) „tikrai gilios idėjinės prasmės veikale“?

„Drama, išskyrus pirmą veiksmą, nėra realistinė, todėl ir pastatymas nebuvo realistinis, tačiau jis nebuvo, kaip kas tikėjosi, gąsdinančiai modernus“ — aiškina P. Svilius. Man rodos, kad kiekvienas „Palikimo“ veiksmas turėjo vienodai realistinius pamatus ir alegorinį stogą. Jeigu antrajame paveiksle pavaizduojama ne veikėjo dabartis, o jo praeities epizodai, jei leidžiama veikėjui eiti į konfliktus su savo sąžinės balsu ir tam atsiekti leidžiama pademonstruoti kiek daugiau grynai techniškų sceninių efektų, nepasikeičia nė veikalo forma, nė esmė. Pastatymo „modernumas“, tačiau, ne mane vieną „nugąsdino“ daugiau negu tikėjausi. O gąsdino dėl to, kad žiūrovas buvo be atvangos įtaigojamas paviršių priimti kaip esmę, iš visokių skolinių sudurstytą pigių, dažnai nesiderinančių efektų rezginį priimti kaip veikalo turinį.

Trečias paveikslas. Prožektorius apšviečia uždangos vidurį. Jo šviesos rate veidu į uždangą suklumpa Ponas M mahometonų maldininko papročiu kaktą mušdamas į grindis ir atstatydamas užpakalį į publiką. Scenos apačioje viena po kitos atsidaro šešios durelės. Pro jas išlindę daktarai ir slaugės, išsidėsto po tris Pono M dešinėje ir kairėje, įsijungdami į jo maldą, skambančia bežodžiais garsais, primenančias žydų maldas sinagogose, jų kalbos nesuprantančių miesčionių vadinamas „barachodinavimu“. Ir taip uždangai prasivėrus, priešscenį „puošia“ gražiai išrikiuotos septynios maldininkų sėdynės...

„Iš dešinės ir kairės pusės sceną rėmuoja dvi plačios raudonos plokštės, kurių kiekvienoje iš viršaus žemyn išpiauta po tris didesnes ir tris mažesnes apvalias skyles. Pradžioje jos uždengtos, vėliau — dangčiai išmušami. Pro mažesnes skyles išlenda sugniaužtos daktarų ir slaugių rankos („Power to the people“?), pro didesnes — galvos... Pasijunti, lyg stebėdamas populiarios televizijos programos „Laugh-in“ pabaigą...

O iš viršaus vis krinta raudoni balionėliai...Po vieną ir po du. Jie matomai simbolizuoja kraujo lašus... Kraujo, kuriuo parašytas laiškas iš Mirties krašto... Krinta ir širdies smūgio ištiktas Ponas M, pamatęs savo Auksinuką... O Auksinukas vis rūko (merihuaną?) ir pučia balioną... (Turbūt, pailiustruodamas vieno daktaro konstatavimą: „Jo galva eina didyn, bet jis negalvoja...“). Pučia ir pučia... Tauras ir Gabija jau seniai pasakė paskutiniuosius teksto žodžius... O balionas, matyt, turi sprogti, bet vis nesprogsta... Kol pagaliau pats Auksinukas (coup de grace!) prie jo prikiša degančią cigaretę...

— Ypatingai ryškus buvo nepaprastas D. Lapinsko išradingumas, įvedant didelę gausybę scenos efektų, kad ne vienas kalbėjo, jog, jei turinys nebūtų susietas tik su lietuviams suvokiamu siužetu, išvertus veikalas turėtų plataus pasisekimo plačioj JAV scenoj, nors kiti kalbėjo, kad daug efektų čia pritaikyta iš amerikiečių scenos, — rašo *Draugo* apžvalgininkas J. Daugl. (Dr. J. Prunskis), 1971.VI.2.

Gaila, kad J. Daugl. nebegirdėjo, kaip tie „kiti“ tam „ne vienam“ visi urmu atsakė: „Na, vyruti, kad jau nuskiedei, tai nuskiedei!“ Paskui tie „kiti“ kad pradės aiškinti, kad pradės įtikinėti, jog „Palikimas“ yra silpnutė, lokaliniai-didaktinė,

(nukelta į sekantį psl.)

laiškai

PASIEKTI ŪKININKO LYGĮ!

(1971 — 2 nr., Naujienos, *nustokit šmeižti!)*

Į mano straipsnį AKIRAČIŲ Nr. 2-26 — *„Naujienos,* nustokite šmeižti" — *Naujienų* redaktorius savo vedamuoju nieko negalėjo man atsakyti, kaip tik vėl mesti jam naujienišką, įprastą paniekos šūkį, bet tik šiuo kartu mano adresu: „ODINAS ŪKININKAS, BET NEMOKA SKAITYTI"... Tipingas *Naujienų* deimančiukas. Neturi medžiagos teigimams atremti, tai griebkis naujieniškos demagogijos.

Sakote, kad nemoku skaityti? Ką dabar padarysi, kad nesu taip labai mokytas kaip, kad jūs ten, tose *Naujienose.* Nesimokiau aš mokslų Ispanijoje pas respublikonus, nei pas maskvinius bolševikus. Taip pat nesitreniravau šaudyti Lietuvoje į žmones prie Valstybinio teatro. Nepriklausomos Lietuvos mokyklose mokytojai mokė mane gaspadoriškai dirbti tik pozityvų darbą savo tautai ir demokratinei valstybei. Mano eitose mokyklose mokytojai neaiškino, kodėl, ir kaip, ir kur reikia šmeižti ir niekinti kitus žmones. Nesimu spręsti, kiek jūs, garbūs naujieniečiai, mokate nei kiek nemokate skaityti, bet labai abejoju, ar jūs patys savo *Naujienas* perskaitote. Jeigu parašytus straipsnius, o ypatingai vedamuosius, perskaitytumėte, tai tik iš gėdos paraustumėte.

Sakote nenurodžiau numerių ir nei tų puslapių, kur ir kokie žmonės *Naujienose* tapo apšmeižti. Kur čia benurodysi?.. O kam to reikia? Tie, kurie bent tik vieną akį meta į *Naujienas,* pamato, jog šmeižtų pilna kiekviename numeryje, o ir beveik ir kiekviename puslapyje. Nurodymui išvardinti, reiškia, reikėtų išvardinti visus numerius. Melo ir piktos demagogijos pilna ir tame pačiame numeryje ir pačiame vedamajame, kuriame mane taip moksliškai puolate. Na, sakykite, argi nėra biaurus ir žmogų žeminantis melas: „ODINAS NEMOKA SKAITYTI"... Štai, jeigu norite, pavyzdėlis ir tai tik viens iš šimtų. Prisiminkite, kaip biauriai apšmeižėte p. Sagį, meluodami, jog jis su Lingiu nuvykęs į Kanadą kvietė GYVATARĄ vykti į Lietuvą. Sagiui visa tai paneigus ir paprašius atsiprašyti, ir šiandien to nepadarėte. Demagogiški puolimai buvo ir prieš LB Tarybos rinkimų taisykles. Dešimtį metų tomis pačiomis taisyklėmis vyko LB Tarybos rinkimai, o *Naujienos* nieko nesakė. Kai tomis pačiomis taisyklėmis rinkimus norėjo pravesti *Naujienoms* nepatinkama LB Centro valdyba, pradėjote ją ir taisykles niekinti ir skelbėte nebūtus dalykus. O gal neužuodžiate visų paplavų, kurias vertėte ir dar tebeverčiate ant Leonardo Valiuko, St. Barzduko, Broniaus Nainio, Dr. Kisieliaus ir t. t. Jeigu neprisimenate, tai tik praverkite savo archyvo duris ir paplavų pilnus *Naujienų* numerius ir jų puslapius galėsite užuosti.

Rūstaujate dėl mano pastabų apie ALTĄ, bet atrodo, kad su mano pastabomis sutinkate. „Kiekvienas ALTO narys moka ne tik protingai pakalbėti, bet gali nusakyti faktus ir apie juos teisingai parašyti"... taip rašote. Tai va, — čia visa bėda ir yra, kad tik kalbos ir tarškalų rašymas. Kalbomis Lietuvos neišlaisvinsite. Reikia gaspadoriškų, rimtų darbų. Patys pripažįstate, kad tų darbų nebesurandate, nes ir kieti ALTos riešutai visai sukirmiję. Kai rašote, kad ALToje yra ir jaunesnių žmonių, tai čia jau visai blogai Iš tokių jaunųjų veiklos juntama, kad ten belikę tik baigią nukaršti, irzlūs seniokai. Jie pyksta, kad mažėja veiklos kelionpinigiai ir sumos už posėdžius laisvinimui. (O gal aplaistymui?)

Na, vėl dar keli žodžiai dėl mano skaitymo. Skaitau be slebizavojimo ir skaitydamas suprantu taip, kaip parašyta. Vietas, kurios man nėra aiškios, kad geriau supratus, pakartoju. Man rodos, kad p. Redaktorius vietoje, kad padaręs man pastabą, būtų geriau pataręs savo štabo nariams ir kitiems *Naujienų* rašytojams geriau suprasti žurnalistiką: jų pačių parašytus ir išspausdintus straipsnius ir vedamuosius dar kartą perskaityti. Kai *Naujienų* žurnalistai pasieks bent mano, kaip ūkininko, skaitymo lygį, bus išvengta daugelio klaidų visuomeniniuose reikaluose. Pradings paplavos ir atentato prieš lietuvį kvapas iš *Naujienų.* Bus gerbiamas žmogus ir demokratiškumo principas.

Čikaga — Pranas Odinas

LENKIU ŽILĄ GALVĄ

(AKIRAČIAI aplamai)

Šiandien, grįžęs iš darbo, radau atsiųstus *Akiračius* vasario mėn. Nr. 2. Gavęs *Akiračius,* aš (kitą spaudą padedu į šalį) vienu atsikvėpimu atydžiai perskaitau nuo pradžios iki galo.

Akiračių laukiu, kaip gervė giedros, tad sulaukęs ir vasario mėn. numerį, perskaičiau su dideliu atsidėjimu. Prof. Z. V. Rekašiaus straipsnį „Naujo Penkmečio Planas" perskaičiau du kartus ir mažiausiai vieną trečdalį straipsnio pabraukiau. Pagarba jam, ir lenkiu savo žilą galvą prieš jį už tokius išsamiai paruoštus straipsnius. Geriausi linkėjimai jam. Jo straipsnių laukiu visados.

Australija — Juozas Riauba

atgarsiai

ŪKININKAS ODINAS IR ALTOS PROTINGAI KALBANTIEJI

(1971-2 nr., Naujienos, nustokite šmeižti!)

Labai gerai, kai žmogus pramoksta rašyti ir pajėgia išdėstyti savo mintis. Bet svarbiau negu rašyti, išmokti skaityti. Kas nepramoko skaityti, tas nieko naudingo neparašys. Skaityti nemokančio ūkininko raštą sukti žmonės panaudos siauriems savo politikos tikslams ir pakenks ne tiktai pačiam ūkininkui, bet ir visiems ...Žmogus, nemokėdamas skaityti, perskaityto rašinio nesupranta. O jeigu nesuprasdamas dar pradeda apie tai rašyti, tai visai blogai.

Amerikoje tuo tarpu nėra jokios kitos lietuvių organizacijos, kuri galėtų padaryti daugiau, negu padaro Altas.

...Kiekvienas Alto narys moka ne tiktai protingai pakalbėti, bet gali nustatyti faktus ir apie juos teisingai parašyti. Odinas turėtų žinoti, kad kiekviena didesnė Amerikos lietuvių organizacija į Altą siunčia pačius geriausius savo atstovus. Jeigu Alte nėra geresnių atstovų, tai reiškia, kad jų nėra ir organizacijose.

...Su Amerikos Lietuvių Taryba skaitosi kitų tautų politikai, p p. Odinas niekus apie ją rašinėja.

Būtų gera, kad p. Odinas, prieš rašydamas kitą „pasisakymą", pramoktų skaityti ir pajėgtų tiksliau nustatyti faktus.

Būtų gera, kad Naujienos *pramoktų kitų žodžius perduoti jeigu jau ne tiksliai, tai bent taisyklingai lietuviškai. Taigi,* Naujienos, *nustokite šmeižusios!*

Naujienų 103 nr. vedamasis „Skaityti vis dėlto reikėtų pramokti."

APDAIRUSIS BOBELIS

(1971-3 nr., Memorandumas ALT politikos klausimu)

Išrinkus Dr. Kazį Bobelį Amerikos Lietuvių Tarybos pirmininku, politikuoti norinti ir Amerikos lietuvius už nosies vedžioti pasišokusii nedidelė frontininkų grupelė tikėjosi Altą sutrinti į šipulius ir išspausti iš jo visas sultis.

Dabar prieš Dr. Bobelį sunkiąją savo artileriją nukreipė apie „Akiračius" susispietę lietuviai „mokslininkai", pradedant Dr. Tomu Remeikiu ir baigiant prof. Z. Rekašium.

Kelis paskutinių „Akiračių" straipsnius paskyrė Dr. Bobeliui. Jie bando įrodyti, koks Dr. Bobelis blogas, kaip jis nevykusiai vadovauja Amerikos lietuvių kovai prieš Lietuvos okupantą. Jie tvirtina, kad jis Lietuvos istorijos nežino ir kalbėti nemoka. Visa nelaimė, kad tie mūsų „mokslinčiai" savo tvirtinimams naudoja labai jau nemokslišKus metodus. Įsipolitikavę lietuviški daktarai visai užmiršo, kad Alto pirmininkas yra didelės amerikiečių ligoninės gydytojas, turintis didelę praktiką. Neapdairiems daktarams tokių atsakomingų pareigų niekas neduoda.

Bet grįžkime prie pačio silpniausio mūsų „mokslinčių" argumento prieš Dr. Bobelį. Pirmame „mėnraščio" puslapyje jie atspausdino Antano B. Mažeikos „Memorandumą Alt politikos klausimu". Tas „memorandumas" paruoštas pagarsėti greitai norinčiu Mažeikos tariamu „pasikalbėjimu" su Dr. Bobeliu.

Mokslo titulus turintieji „Akiračių" redaktoriai, prieš spausdindami vadinamą Mažeikos „memorandumą", turėjo pasiteirauti, ar jis tikras. Mokslininkai turi naudoti tikrus faktus. Jie turi mokėti tuos faktus nustatyti. Be to, jie turi sekti laikraščius ir klausytis lietuviškų radijo valandų, kad pirman puslapin nedėtų netikslių pareiškimų ir nemestų nepagrįstų kaltinimų.

Naujienų 128 nr. vedamasis „Kietas riešutas"

IRGI NE ŠMEIŽTAI

(Akiratininkai)

Šių metų kovo 30 d. Vilnyje asmeniškas M. Suslovo draugas ir lietuvių komunistų skundėjas, parašęs V. Kauniškio slapyvardžiu straipsnį „Vaidmens menkumas", puola Naujienas už tai, kad jos iškėlė dr. Tomo Remeikio silpnus galvojimo ir rašymo įpročius. Dr. Remeikis pats gintis nepajėgė. Dr. Remeikio Vilnyje ginti išėjo Maskvos politiką sekantis senas partinis Vilkas. Vilniuje sėdinčiam ir Vilnyje straipsnius rašančiam sovietų politikos šalininkui labai patinka dr. Remeikio paskelbti nieku neparemti tvirtinimai apie Amerikos Lietuvių Tarybą.

Naujienų 81 nr. vedamasis „Altą remia didelė lietuvių dauguma"

— — —

„Reikėjo, nors ir pastabose šiek tiek plačiau suminėti ir Valiulis, vienas iš didžiųjų ryšio ieškotojų su Baltijos kaimynais. Tai vyras vėl daug gera įrašęs LLKS".

Tai ir minime. Kas gi tas Valiulis yra ir ką jis dabar daro? Ogi Drunga. Karolis Drunga — akiratininkas. Tuo minėjimą laikinai ir baigiu, pasakydamas, kad tas vyras nesiliovė dalyvavęs klaidžiojančių agitatorių, dabar jau visai priešingoje ir visai kitoje žarstančių žarijas svetimomis rankomis grupėje ir ieško ryšių ne su Baltijos kaimynų kovotojais už laisvę, bet su sovietiniais bendradarbiautojais, jų tarnais bei su tiltų statybos per nenugriautą Berlyno sieną dailidėmis.

Jonas A. Šarkus, po dr. Grigaičio mirties bene pirmasis Ph. D. rašąs *Naujienose,* laikraščio 127 numeryje straipsnyje „Kas čia dabar darosi?"

įkyriai moralizuojanti, visiškai megėjiško sukirpimo alegorija, tinkama nebent mūsiškių aukštesniųjų mokyklų saviveiklinei scenai. . .Jog yra baisiai nelogiška kalbėti apie veikalo išvertimą vien dėl to, kad jo pastatymas buvo išradingas, nes pastatymas į jokias kalbas neverčiamas... O paskui prie tų „kitų" prisidėjo dar kiti, kurie dievagojosi esą lietuviais ir kuriems tas veikalo lietuviškas siužetas vistiek liko nesuvokiamas ir kaip tik dėl to išradingo pastatymo... O paskui priėjo J. Daugl. kolega P. Svilius ir tarė:

— Visdėlto manytume, kad ir labai geros šalutinės priemonės nustelbė žodį. (...) ...šiame nuo žemės pakeltame pastatyme visdėlto norėjosi ir tradicinio charakterio, jaučiančio, kenčiančio, ir mylinčio, ir kovojančio, laiminčio ar pralaiminčio žmogaus, nenustelbiamo pagalbinių, tegu ir labai išradingų ir įdomių priemonių ... (*Draugas,* 1971.VI.5.)

Jam širdyje paplojo „ne vienas". Jam paplojo ir „kiti". O dar kiti atlaidžiai šypsodamiesi kalbėjo: „Nejaugi dar neįsitikinot, jog D. Lapinsko pastatymuose charakterių nėra? Yra schemos, groteskos, marijonetės, tarnaujančios tik vienam tikslui: iškelti D. Lapinską, kaip statytoją..." Bet tie dar kiti perdidelio pritarimo nesusilaukė, nes per tris „Palikimo" spektaklius stebėjusių maždaug pusantro šimto žiūrovų minioje (kuri nebūtų užpildžiusi nė pusės Jaunimo Centro salės viename pastatyme) jie tesudarė mažumą. Jų didžioji dauguma buvo išsidraikiusi paplūdimiuose, gegužinėse, suvažiavimuose, nes nė A. Kairio, nei D. Lapinsko vardai jų jau nebetraukė... O gaila. Jie turėjo ateiti vien dėl to, jog tie vardai visdėlto simbolizuoja ir LB Jaunimo teatrą, kurio augimu ir klestėjimu turėtumėm būti suinteresuoti visi... Visai visi!

Titas Guopis

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. VAZNELIO prekyba, 2624 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. KARVELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., CHICAGO, Ill., 60629
V. PRIŽGINTAS, 1418 Coronado Terr., LOS ANGELES, Calif., 90026
ROMUVA, 84-20 Jamaica Ave., WOODHAVEN, N.Y., 11421
SPAUDA, 10 John St., WATERBURY, Conn., 06702
P. MISEVIČIUS, 32 Hendrick Ave., TORONTO 4, Ont., Canada
P. ALEKNA, 9 Hill St., CABRAMATTA, N.S.W., 2166, Australia

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS / pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... Valstybė:..... Zip: .....

Prenumerata kitur: $6.00
Prenumerata JAV: $6.00

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Auka: $ .....

Pridedu čekį: $ .....

L.arch. ALp 1752 Larch

POKALBIS SU ROMU MISIŪNU

ISTORIJA — MOKSLAS AR MENAS?

Romas Misiūnas gimė Švedijoje. Kelis metus ten lankė ir pradžios mokyklą. Tėvui persikėlus į Jungtines Amerikos Valstybes, jis čia baigė pradinį ir vidurinį mokslą. Istorijos bakalauro laipsnį gavo čikagiškiame Loyolos universitete. Yale universitete, New Haven, Conn., parašė disertaciją tema: „Rusijos politika Švedijos atžvilgiu 1772-1778 metais". Dabar Nebraskos universitete (Lincoln, Neb.) dėsto Rusijos istoriją. Rašo žurnaluose Lituanus, Metmenys *ir* Akiračiuose.

— Kas paskatino pasirinkti šį „nepraktišką mokslą?

— Svarbiausia — pamėgimas. „Praktiški" ir „nepraktiški" mokslai? — man tai keistai skamba. Kadangi žmogus turi mažiausiai trečdalį savo gyvenimo praleisti dirbdamas, tai jam daugiausiai praktiška turėtų būti dirbti srityje, kurią jis labiausiai mėgsta. Dėstyti istoriją universitete yra nemažiau praktiška, negu taisyti vandentiekio vamzdžius ar automobilius. Išaugau kartoje, kuri nebeturi baimės dėl geresnio prisitaikymo svetimose

Romas Misiūnas *Nuotrauka dr. Jurgio Anyso*

aplinkybėse. Tėvų nebuvau verčiamas mokytis profesijos, lengviausiai pritaikomos betkuriame krašte, betkokiose sąlygose, kaip gydytojo ar inžinieriaus... Mano karta nebesijaučia ateiviais, kuriems dar reikia įsikurti, o pilnateisiais šio krašto gyventojais...

— Studijas gilindamas važinėjote po Europą, lankėtės Sovietų Sąjungoj ir okupuotoje Lietuvoje. Norėtųsi išgirsti jūsų įspūdžius bendrai, o taipgi nuomonę lyginant tenykščius metodus su čionykščiais, kaikurias šiandienines tendencijas ir panašiai...

— Tradiciniai vis dar tebesiginčyjama ar istorija yra mokslas ar menas (turiu galvoje plačiai apimančius ir amerikietiškai suprantamus terminus, kaip „art" ir „science"). Paskutiniu metu vyrauja nuomonė, jog istorija yra socialinis mokslas. Daugumos taip galvojama ir šiandien, kompiuterių laikais, kada įsigali tendencijos viską statistifikuoti. Aš asmeniškai galvoju, kad istorija yra literatūra. Skirtumas tik tas, kad ji remiasi tikrais, o ne sufantazuotais įvykiais.

— Būdamas Vakarų Europoje daugiausiai laiko praleidau Anglijos, Prancūzijos ir Švedijos archyvuose. Anglijoje krinta į akis tendencija gvildenti specifines istorijos detales. Išleidžiama daug darbų, nagrinėjančių paskirų vietovių ar trumpų laikotarpių įvykius, reiškiančius taip vadinamą mažąją istoriją. Sakysim, ten būtų galima išleisti knygą ir mano disertacijos tema, kada čia Amerikoje jokia leidykla to nesiimtų, arba išleistų tik kaip dalį platesnės apimties veikalo.

— Kalbant apie istorinės medžiagos archyvus, Anglija ir Prancūzija yra gerokai atsilikusios nuo Skandinavijos kraštų. Švedija turi tikrai puikiai suorganizuotus, moderniausiose, nuo įvairiausių eventualumų apsaugotose patalpose.

— Gal reikėtų iškelti ir faktą, kad Europoje (ir tai ne vien Sovietų Sąjungoje ar komunistiniuose kraštuose) yra priimtinas ir marksistinis istorijos požiūris, kuriuo remiantis taipgi parašoma rimtų mokslo veikalų. Tai, turbūt, dėl to, kad daugelyje Vakarų Europos kraštų socialistų partijos yra stiprios ir įtakingos. Jeigu čia Amerikoje kas nors panašiai parašytų — būtų daugiau sensacinga.

— Kadangi marksizmo pagrindas yra istorija, o toji istorija, kaip ir kiti mokslai Sovietų Sąjungoje, yra dėstoma marksizmu vadovaujantis, šis mokslas ten yra labai monolitiškas... Beje, mane į Maskvą siuntė Yale universitetas ir Fulbright-Hays komitetas „kultūrinių mainų" rėmuose rinkti medžiagos savo disertacijai. Maskvoje išbuvau septynis mėnesius, tačiau prie man reikiamų istorinių šaltinių ten manęs niekas neprileido. Kas liečia Rusijos užsienio politiką, šaltiniai užsieniečiams yra labai sunkiai prieinami...

— Dirbau Maskvos universitete. Išskyrus tai, kad neprileido prie šaltinių, niekuo negaliu skųstis. Mane traktavo labai šiltai ir draugiškai. Asmeninėje plotmėje rusai amerikiečius mėgsta labiau negu Vakarų europiečius. Gal būt dėl to, kad Rusija visgi yra Europos dalis, o bendraujant su kaimynais nejučiomis atsiranda ir konkurencijos simptomai... O gal dėl to, kad rusai, bendrai paėmus, yra labai neformalūs; šiuo bruožu sutapdami su tipiškais amerikiečiais, jie skiriasi nuo daugumos europiečių...

— Viešėjote ir Lietuvoje. Kokia linkme krypsta istorijos mokslas šiandieninėje Lietuvoje?

— Bendros tendencijos yra tokios pat, kaip ir visoje Sovietų Sąjungoje. Ne marksistiniuose rėmuose ten mažai ką atspausdinsi. Didžiausias dėmesys, be abejo, kreipiamas į savo krašto istoriją... Siauresnėse srityse, kaip pavyzdžiui monografijos, yra atlikta tikrai vertingų darbų. Iš jaunesniųjų istorikų iškiliausiais laikyčiau A. Tylą, V. Merkį, M. Jučą, R. Jasą, A. Šidlauską... Iš senesniųjų — įdomūs J. Jurginio ir B. Dundulio darbai... Atvirai kalbant, aukštesnio mokslinio lygio bendros Lietuvos istorijos, kad ir marksistiniuose rėmuose parašytos, dar nėra. Neseniai tenykštės Mokslų akademijos išleistas istorijos tritomis galėtų būti žymiai geresnis. Jį toli pralenkia Lenkijoj išleista (irgi marksistiniu požiūriu parašyta) J. Ochmanskio Lietuvos istorija. Ypač objektyvumo atžvilgiu.

— Yra, žinoma, išleista ir rimtų mokslišku istorijos veikalų. Sakysim, kad ir J. Jurginio redaguotoji „Vilniaus istorija", ar „Prūsijos gramatos"... Gera A. Tylos knyga apie 1905 metų revoliuciją Lietuvos kaime... Jučo „Lietuvos metraščiai"

— Kur, manote, randasi turtingiausi Lietuvos istoriją liečiančių dokumentų šaltiniai ir kaip geriausia prie jų prieiti?

— Turtingiausi šaltiniai, žinoma, yra pačioje Lietuvoje. Kiek teko iš kitų patirti, o taipgi ir iš man ten viešint parodyto palankumo jausti, Mokslų akademijos Istorijos institutas ar tos akademijos biblioteka nedarytų nei užsieniečiui lietuviui mokslininkui tokių dirbtinų kliūčių, kokias teko patirti Maskvoje...

— Didelė mūsų istorijos šaltinių dalis randasi ir kaimyninėse valstybėse: Rusijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Švedijoje ir... Turkijoje. Kadaise Turkija gi buvo mūsų kaimynė. Otomanų imperija, Krymo totorių valdytoja, kaip svarbi ir galinga valstybė XV - XVIII šimtmetyje turėjo ryšius su tuometine Lietuva ir turėjo joje interesų, kurie privalėtų atsispindėti dokumentuose, besirandančiuose Turkijos archyvuose.

— Švedijoj randasi gerokai medžiagos, išvežtos švedų kariuomenės XVII ir XVIII amžiuje kaip karo grobis. Mano manymu, didelė tos medžiagos dalis mūsų istorikų dar nebuvo nagrinėta... Juk neveltui okupuotos Lietuvos istorikus šiandien komandiruoja į Švediją tuose archyvuose pasiknisti. Praleidau ir aš ten keletą mėnesių, bet man labiausiai rūpėjo savosios disertacijos medžiaga... Kiek mano patirtis rodo, Švedija tais archyvais pasinaudoti nedarytų kliūčių nei mūsų istorikams, nežiūrint, ar jie būtų iš Lietuvos ar užsienio.

— Paryžiaus lenkų bibliotekoje yra daug medžiagos, liečiančios mūsų XIX šimtmečio emigraciją. Nežinau, ar šitąja medžiaga koks nors mūsų istorikas rimčiau susidomėjo.

— Kokius mūsų istorikų darbus čia egzilėje laikytumėte iškiliausiais ir ko istorijos srityje mums labiausiai trūksta?

— Čia reikalas jau labai margas... Išskyrus straipsnius, nieko ypatingo nėra parašyta. Deveikės „Lietuvos statutą" A. Mackaus Knygų leidimo fondas žada išleisti dar šiais metais. Girdėjau, kad Lietuvių Bendruomenė finansuoja prof. Z. Ivinskio rašomą istoriją... O apžvalginės geros Lietuvos istorijos labai trūksta tiek lietuvių, tiek ir anglų kalba. A. Šapokos redaguotoji nėra pakankamai detali, o ir parašyta ji, žiūrint iš perdėm romantiškai nacionalstinio taško... A. Geručio redaguotoji „Lithuania 700 years" netinka akademinio lygio amerikiečiui skaitytojui nė savo turiniu, nė žemo lygio literatūrine anglų kalba... Taigi ir sakyčiau, kad pirmiausiai reikia geros apžvalginės Lietuvos istorijos lietuvių ir anglų kalbomis. Darbas galėtų būti ir kolektyvinis, panašiai, kaip buvo S. Vardžio redaguota „Lithuania under Soviets". Finansuoti gal galėtų imtis Lietuvių fondas ar Bendruomenė...

— Ar yra lietuviškais klausimais besidominčių Jūsų amžiaus kolegų šiame krašte?

— Iš istoriją studijuojančių mano pažįstamų disertacinius darbus lietuviškomis temomis rašo Ramūnas Kondratas, Skirmantė Makaitytė-Kondratienė (abu Harvard universitete) ir Rimas Kriščiūnas (Indianos universitete). Gal yra ir daugiau, bet aš nežinau...

— Kokios vertės istorikams turi mūsų valstybininkų čia egzilėje ar gimtajame krašte išleisti memuarai? Kiek ten yra tiesos ir objektyvumo?

— Memuaruose objektyvumo nereikia nei tikėtis, o jų vertė yra labai didelė. Skaičiau S. Raštikio, A. Musteikio ir kitų buvusių valdžios žmonių čia išleistus atsiminimus. Šališkumo juose be abejonės yra, bet jis natūralus. Jie gi turi pateisinti savo gyvenimą ir darbą... Gaila, kad tų memuarų nėra pakankamai. Jų trūksta ir iš kai kurių pačių svarbiausių nepriklausomybės kūrėjų, ar to laikotarpio veikėjų... Ir Dr. Griniaus atsiminimai jo paties prezidentavimo laikotarpio nebesiekia... O būtų gera turėti ir A. Smetonos, ir A. Stulginskio, o taipgi ir Dr. Jono Basanavičiaus galimai išsamesnius memuarus...

— Kaip vertinate šiandieninę egzilinę mūsų spaudą istoriko požiūriu?

— Esu priverstas pritarti visiems šiuo klausimu nusiskundžiantiems: mūsų egzilinė spauda yra gana žemo lygio. Žymiai perdaug ideologiško vienapusiškumo. Žinoma, ateities istorikui tai bus įdomi ir vertinga medžiaga, tačiau iš tikrųjų jis tegalės susidaryti tik dalinį vaizdą. Sakykim iki *Akiračių* atsiradimo nebuvo jokio laikraščio, kuris bendravimo su gimtuoju kraštu klausimu išsiskirtų iš „bendros linijos". Pats žinai, kad priešingai „bendrajai linijai" šiuo klausimu galvojančių šiandien yra jau nebe šimtai, bet tūkstančiai, tačiau po šimto metų istorikas apie tokių žmonių egzistavimą, jų argumentus, galvoseną tebūtų galėjęs sužinoti tik iš kitaip galvojančiųjų pasisakymų... Todėl ir iš mūsų spaudos pageidaučiau daugiau visapusiškumo ir žymiai mažiau to įkyraus kraštutinumo...

> Istorikai nežino atvejo, kad menas būtų atradęs kokius nors naujus gamtos arba visuomenės kitėjimo dėsnius. Kiekvienam sava sritis. Tokius dėsnius atranda mokslininkai. Taip buvo praeityje, taip bus ir ateityje. Meno jėga kitur. Menas parodo mokslininkams ir nemokslininkams, kas minėtame kitėjime žavinga ir kas siaubinga, kas kilnu ir kas žema, kas tragiška ir kas komiška. Tai labai daug.
>
> Nors mokslo žingsniai labai spartūs, o meno lėti, vis dėlto jie abu eina drauge, tik kada-ne-kada vienas kitą pralenkdami ir pasivydami. Istorija nežino šalies arba tautos, kurioje klestėtų mokslas ir merdėtų menas arba atvirkščiai. Mokslas ir menas priklauso kultūrai, kuri yra ne kas kita, kaip istorijos poezija.
>
> *(Iš J. Jurginio* Istorija ir Poezija, *p. 15)*